

JINDŘICH Š. BAAR:

MŽIKOVÉ OBRAZKY.

ŘADA I.

VELKÉ A MALÉ DĚTI.

KNIH „DĚDICTVÍ SVATOJANSKÉHO“ ČÍSLO 105.
PODÍL ÚDŮ „DĚDICTVÍ SVATOJANSKÉHO“ NA ROK 1909 Č. 2.

V PRAZE 1909.

CYRILLO-METHODĚJSKÁ KNIHTISKÁRNA V. KOTRBA. — NÁKLADEM
„DĚDICTVÍ SV. JANA NEPOMUCKÉHO“.

ODDĚLENÍ PRVNÍ.

VELKÉ DĚTI.



JAK JSEM SE STAL KUKÁTKÁŘEM.

(Čtenářům místo předmluvy.)

Už je tomu dávno — ach — dávno, ale přece vzpomínám si na to tak věrně, jako by se to dnes bylo stalo. A není divu, vždyť to byla kritická chvíle mého života, chvíle, ve které se rozhodovalo o směru mého příštího života.

Měl jsem jít totiž na učení.

Hned od té chvíle, co jsem se jako dítě naučil „stavět na své vlastní nohy“ a co jsem lezení po povrchu zemském nahradil slušnou chůzí, kdy se i moje řeč stávala „srozumitelnou“ všem lidem dobré vůle, ptávali se mne strýcové, tetky, kmoťříček, dědoušek s babičkou a kde kdo byl z přízně: „Tak co, chlapečku, čím pak budeš?“

Nebyl jsem si dlouho vědom dalekého dosahu této vážné otázky životní a odpovídal jsem dle toho, jak jsem byl naladěn.

Když jednou za bílého rána hlučné muziky vyprovázely sousedovic Vaška z hospody k domovu, klečel jsem u okna a díval jsem se na Vaška. Líbil se mi. Měl v ruce plecháč s pivem, vojenskou čepici se žlutým jablíčkem posazenu furiantsky „do doličku“ — kráčel před muzikanty, zpíval si podle noty a v mezihře zavýskal, až se mi okénko před nosíčkem zatřásl.

Když ten průvod přešel a hudba ztichla, slezl jsem pozorně s lavice a povídám matce: „Tak, mámo zlatá, už vím, čím budu.“

„A čím pak budeš, mé zlaté dítě?“

„Psutkovic Vaškem! Muziky mne musí vodit — s litrem domů budu chodit —“

„I ty bohaprázdňý chlapče — to bys se mohl opovážit — kdybys byl veliký a silný jako trám a já jako věchýtek zkroucená — lískovku bych o tebe rozbila —“

„Tak?“ podivil jsem se, „vám se to tedy nelíbí?“

„Ne, docela nic ne, něčím jiným se musíš stát — sice bude zle — tobě i nám — a tátovi to ani neříkej — nasolil by ti možná hned za tepla.“

Matce jsem věřil doslova — zvláště tomu, co povídala o té lískovce. Smutná a bolestná zkušenost mne k tomu nutila . . .

Být Vaškem by byla pěkná věc — tuze se mi to líbilo, ale chápal jsem plně, že z toho nic nebude, protože mi to rodiče nedovolí, a ohlížel jsem se tedy po jiném životním povolání.

Otec se vrátil jednou z Domažlic a přinesl mi koně s dragounem — snědl jsem obojí na jediné posazení a pocítil jsem ještě touhu a chuť na celou perníkovou škadronu. Když jsem pečlivě olizoval papírek, který měl dragoun přilepený na hlavě místo tváře — náhle, jako zjevení shůry — rozbřeslo se v moji hlavě a já hrdinně zavolal:

„Táto!“

„Co pak zas,“ povídá otec, dojíraje oběd, který mu matka z trouby vytáhla.

„Tak vám musím říct, že až vyrostu, tak se stanu — perníkářem.“

Otec se smál — ani dojísti nemohl; patrně mi nevěři — je třeba ho přesvědčit a získat, a proto diplomaticky pokračuji:

„Už je to tak, perníkářem budu, koně a dragouny sladké budu pect a všem vám budu nosit a dávat — ne jednoho, ale kolik budete chtít a na kolik pocítíte chuť i vy i máma i tamhle sestra Baruška.“

„To bys tomu dal,“ přestal se otec smáti a umoudřil se, „vždyť bys snědl a rozdal celý krám a co bys prodával? Perníkář je, drahý chlapče, na tom nejhůř, ten co napeče, sám ani neolízne, oškliví se mu to, a tak by se vedlo i tobě. Něco jiného si vymysli.“

Otec má pravdu jako vždy a je nutno mu věřit a se podrobovat. Ostatně měl jsem své zkušenosti od poslední zabíjačky, kdy i tak dobrá věc, jako je jaternice, tak se mi zprotivila, že jsem ji ani vidět, ani cítit nemohl. Může to být tedy pravda i s tím perníkářem . . .

A tak jsem stál zase před novou volbou svého stavu. Mohu říci, že jsem se svědomitě přičiňoval najít „to pravé“.

Tak byla doba, kdy jsem chtěl být kominíkem, neboť velice se mi líbilo, jak před ním hloupí kluci prchají a zalézají jako brouci do děr.

Docela i židem — panem Steinerem jsem zatoužil se stát, když jsem ho vidával stát před krámem, malého, tlusfoučkého, s prsteny na ruce a zlatým řetízkem na kulatém břišku.

Ale čas utíká. Než jsem se nadál, přiběhla doba, kdy bylo nutno jít po prvé do školy. Vrátil jsem se domů nadšen a

hned ve dveřích jsem hlásil důležitou novinu, že budu jistojistě „panem učitelem“.

Naši měli z toho zřejmé potěšení. „Aha, trefil jsem jim konečně do noty,“ radoval jsem se i já v duchu. Ale doma mne znali.

„Proč pak chceš být panem učitelem?“ počali ihned zkoumat pohnutky mého nejnovějšího rozhodnutí.

„Hm — proto — protože mě budou musit všichni kluci z celého Klenčí poslouchat — pan učitel má dlouhý rákos — vyprášil kabátek tamhle Vojtovi Rybovi a ani ceknout nesměl. Kdybych já mu jen jednu takovou dal, roztrhal by mne.“

Hezky upřímně a podrobně jsem to vyložil — ale to jsem si dal! Následovaly dlouhé a pro mne strašně nudné výklady, hrozby, napomenutí, rady, pokyny — až jsem si svatosvatě umínil po druhé raději mlčet a nevyzvoniti hned všechna svoje důležitá rozhodnutí a dalekosáhlé plány do budoucnosti.

Ale čím jsem byl starší a větší, tím méně staral jsem se o své příští povolání já, a tím více počínali se o ně zajímat — rodiče.

„Co pak jen z tebe, ty kluku darebná, bude?“ slyšel jsem každou chvíli otázku z úst otce a matky, zvláště když jsem si přinesl sám „zprávu“ ze školy, na které stály pod sebou pěkně jako v účetní knize seřaděné dvojky, trojky, ba i čísla „nejvyšších hodnot klasifikačních“.

I jiní donášeli o mně zprávy. Zvláště nebožka sestra — Baruška naše drahá — sama tichá a milá jako ovečka, měla přísně nařízeno dávat na mne pozor a povědět hned za tepla všechny moje darebné kousky.

„Hendrychu, pěkně tě prosím, buď hodnej — ať nemusím žalovat,“ spinala přede mnou ručičky, a já ji sliboval hory doly. Ale to je známo, že samými sliby je dlážděna cesta do pekla. U nás doma byla jenom dvojtřídká, a proto chodili jsme spolu se sestrou do jedné třídy. Já seděl v prvním oddělení, ona ve druhém, a tak jsem cítil ustavičně v týle strážné její oči. Dokud mi dali kluci pokoj, dovedly mne ty její oči opakovat. Ale když mne štípl Kubovic Štěpán nebo Barviřovic Šorš, tu ihned vzplanula bitva — jako požár se šířila — až válečná lítě přivolala pana učitele . . . Končovalo to špatně . . . Sestřička často, ach přechásto putovávala beze mne k domovu, zatím co já opisoval po škole v první lavici z čítanky nekonečný článek: „Buď mírumilovný“ . . .

Časem se mi ovšem značně ulevilo. Naši dali sestru do klášterní školy do Ronšperka, já postoupil do druhé třídy, čísla na vysvědčení se o poznání snížila, ze čtení jsem dostal docela i jednotku a jako zvláštní odměnu počal jsem si nosit tenoučké knížečky ze školní knihovny. Spolkl jsem každou jako cukrlátko za jediné půldne, prohlédl jsem ji, politoval, že má pouze jediný obrázek před titulním listem a přál jsem si ho mít na každé

stránce . . . Ale pan učitel Srna byl neúprosný — každý týden v sobotu dal hodným čtenářům jednu knížečku a dost.

Sáhli jsme k svépomoci. Když nám má vyměňovat knížky v sobotu pan učitel — vyměníme si je sami — a tak se stalo, že jsem za půl roku strávil celou školní bibliotéku, a to jsem ještě „Robinsona“ a „Vystěhovalce do Brasilie“ přečetl několikrát a naplakal se při nich, až mi srdíčko usedalo.

Přišla zima a zahнала lidi s polí, luk, stodol a lesů ke kamnům. O sv. Martině je u nás pout a posvícení a otec každoročně kupoval toho dne jedinou věc: „Pečírkův kalendář“ a soused náš: „Poutníka“, které se pak u nás večer předčítaly. Dřív mne to strašně nudilo a usnul jsem hned, jak se večer čísti počalo, a spal blaženě jako dudek — ale letos jsem se kalendářů nemohl dočkat.

Už obálky se mi líbily, pak záhlaví jednotlivých měsíců — a což teprve uvnitř, kde se to hemžilo obrazy z rusko-turecké války . . .

Cítím podnes tu čistou radost, oheň nadšení, celou krásu oné nezapomenutelné chvíle, kdy otec vytáhl ze stolu kalendář. „Hejtáci“ už se sešli. Ženské usedly ke kolovratům, mužští ke kamnům, kde robili košťata, pletli houžve, strouhali šindel, ale otec sundal se zdi lampu, postavil ji na dno poklopeného hrnce, přisunul k ní kalendář, podíval se na mne a řekl: „Baruška tu letos není, zkusíme to s tebou; uvidíme, jak to dovedeš, tu máš a čti.“ Zdálo se mi, že jsem v té chvíli radostí a hrdostí poporostl — ale nebyla to pravda. Vlezl jsem si do kouta za stůl jako na kazatelnu, protože tam u nás vždycky každý čtenář sedával, ale bradou jsem se dotýkal dřevěné desky stolu a nosem kalendáře. Čerstva jsem si klekl a tak kleče na kolínkách přečetl jsem nadpis: „Zmařený život. Vesnická povídka od Jana Nepomuckého Ráže“. Hlasek se mi sice rozčilením třásl, ale zvědaví hejtáci naši napjatě poslouchali, co se bude číst.

„Aha, od Ráže, hospodářského správce — ten píše pěkně; tak jen začni, hezky pomalu a zřetelně,“ napomenuli mne ještě posluchači a ztišili se.

Ani nedutali, až jsem dočetl, a pak mne chválou zahrnuli.

„Stafrá! Toť je náký čtenář, ten váš klouček,“ poliboval si Josífek.

„Jako palec je, za stolem ho vidět není, ale dar vejřečnosti mu dal Pán Bůh,“ chválil mne kmotríček.

Červená jsem se sice a hleděl do kalendáře, jakobych neslyšel, ale rád jsem byl v duchu. Až dosud mne jen plísnil, hrubou rukou hladili, ale teď jako by se mne hedvábným šátkem dotýkal — tak ta chvála lahodila. Ani jsem necítil, jak mě nožičky od klečení brní, jako by tam celé hnízdo mravenců lezlo.

Od čtenáře přešlo se brzy na povídku, která se důkladně rozebrala, připojily se k ní vlastní zkušenosti a podobné příběhy a události, které kdo zažil anebo o nich slyšel, a kolem desáté se hosté rozešli.

Zkouška moje dobře dopadla a já zůstal předčítatelem i když sestra na svátky domů se vrátila. Zle se sice mračila a tuze žářila, ale musila poslušně si usednout ke kolovrátku a býti zticha. Matka jí tu pilulku ocukrovala: „Jsi už veliká — tobě se to nehodí,“ šeptala jí, „ty už nesmíš zahálet.“

Přečetl jsem kalendáře a na stole se octly jiné knihy — jako cihly veliké, svázané ve žlutých nebo zelených papírových deskách. „Památky staroboleslavské. Podíl údů dědictví svatojanského“, to byl titul nejnovější knihy. Přečetl jsem i ty — a tu jednou v neděli šel platit otec panu faráři nájemné z podnivi — vrátil se a v šosu přinesl knížku.

„Dej na ni pozor, nesliň prsty a neohýbej rohy; tato není naše,“ napomenul mne, když mi ten poklad svěřoval pečlivě zabalený do silného papíru po cukru.

„Kukátko čili život v obrazech. Sepsal Václav Kosmák. Díl druhý. Nákladem dědictví sv. Cyrilla a Methoda na r. 1878. V komisi u K. Winikera v Brně, Bedřicha Grosse v Olomouci a Karla Řivnáče v Praze,“ nahlas a pomalu přečetl jsem večer, kdy návštěva i nálada byla nedělní — totiž mimořádně četná a pozorná — ježto jen se poslouchalo a nepracovalo . . .

„Od pana Kosmáka? To jsme ještě neslyšeli.“

„A „Kukátko“ se ta knížka jmenuje?“

„Co pak to asi bude? Jen aby to nebylo žádné bláznovství,“ lekala se matka a plna starostí pohleděla na děti, jichž tu na zemi seděl hezký kopeček.

„Pan farář to tuze chválil,“ chlácholil ji otec.

„Vždyť uvidíme, co a jaké to bude, buďte zticha — a ty tam už začni,“ vložil se do toho Jírovic strýc, chtivý, až nedočkavý posluchač a zapřísáhlý nepřítel prázdných řečí a všeho vyrušování.

„Pohádka o otroku Dobrodějovi,“ přečetl jsem název první povídky.

„Hm — pohádka!“ pohrdlivě ohrnula ret tuze vyběračná Krutinka; ale Jiráček stříhl po ní zlým pohledem jako bičem a už byla ticha. Pohádka se líbila. Byla krátká, večer nevyplnila. Posluchačstvo v úsudcích se neustálilo a přálo si ještě jednu.

„Trojí slavnost,“ ohlásil jsem název, pak přišel „Štědrý večer“, který si podmanil všecky, ale vrcholem toho večera byl „Herr von Švarc na lontě“ . . . Chvillemi bylo ticho jako v kostele, chvillemi veselo jako v hospodě. Ani strýc Jiráček se neovládl. Veselost ho zvedala, a při zvláště trefných odpovědích krejčího Pivody panu Herr von Švarcovi vyskakoval do výše, Josífek plácal se do kolenou, Krutinka tleskala rukama, čist nebylo možná. Večerní beseda prodloužila se toho dne až do

jedenácté, hlavně debatou o pyšném Vídeňáku, a ještě ve dveřích, když se hosté rozcházeli, velebili: „Pane, to je kos — ten pan Kosmák.“

„Kukátko“ stalo se toho roku zlatým hřebem naší zimní kampaně čtenářské.

Den zvolna se natahoval, večery se krátily, po svatém Josefu nad rozměklou zemí vznesl se k nebi skrivanek a posluchači se mi rozutekli po polích a lukách.

Otec propíchl kalendář šídlem, protáhl ho motouzem a pověsil na stěnu, matka dala knihy s oči někam do truhly, aby „nepokoušely“, a lidé i dobytek zapřáhli se po zimním odpočinku znova do práce. Ani ve škole pan učitel nepůjčoval knih, neboť ani dítě u nás nesmělo zahálet. Jak jsme se vrátili ze školy, už volaly matky: „Dobře že jdeš. Dones mi dříví, skoč chutě pro vodu, doběhni ke kupečkovi — tatík se vrací, běž otevřít vrata, pomoz mu odpráhnout,“ děti v senách pohrabávaly, ve žních povřísla prostíraly, popojížděly od kupy ke kupě, na vrstvě otavu šlapaly, ba věru, nikdo u nás chleba zadarmo nejí.

Prázdniny byly u konce. Nový školní rok se blížil — dva — tři spolužáci moji chystali se „na handl“ do Němec. U nás je pro život třeba umět německy. Hodinu máme na bavorské hranice, půl hodinky do nejbližší německé vsi. Širý kraj mluvil tenkrát v mé domovině česko-německy.

I k nám jedné neděle přišel z Valtýřova sedlák — otcův dobrý známý, — „handlovali“ spolu často v dobytku — a napadlo mu, že by na čas bylo lze „prohandlovat“ i děti.

Byl veliký jako hora a Němec tvrdý a kovaný jako poleno. Slůvka českého neuměl, proto mluvilo se jen německy a tušení jsem neměl, o čem se to smlouvají.

Když odešel, řekl mi otec prostě a klidně: „Půjdeš na Valtýřov k Hansgirgům a jejich Market přijde k nám.“

Kdyby byl z čista jasna hrom vedle mne udeřil, nebyl bych se tak lekl. Zbledl jsem jako stěna a dal jsem se do hlasitého pláče. Rodiče hleděli na mne celí ustrašení, překvapení, neboť mysleli, že si zavýsknu a zaraduju se.

„Proč pak pláčeš? Copak tam nechceš jít?“ ptala se první matka.

Vrtěl jsem hlavou, až jsem si ji mohl ukrotit, ale slova jsem z úst vypravit nemohl, neboť jsem měl plné hrdlo a plnou duši slzí.

„Pojď sem!“ zavolal si mne otec, „přestaň plakat a pověz mi, proč se ti tam nechce? Už nejsi žádný blázeň — rosteš jako z vody — je třeba pomýšlet na tvoji budoucnost, už dva roky chodíš tu do druhé třídy, jde ti na dvanáctý rok, nic nového už se tu ve škole nenaučíš — jednou budeš sedlákem, budeš chodit na trhy kupovat i prodávat Bavorákům — německy musíš umět.“

„Ale já nechci být sedlákem!“ vykřikl jsem konečně. Zlostně a zpuřně zněl můj hlas, jen aby se protlačil převalem slz.

„Jak že — ty nechceš být sedlákem — a čím chceš být?“ odstrčil mne od sebe na krok otec, ale za ruku mne podržel a přísně se na mne díval. Zrovna mne probodával očima, jež jindy tak měkce dovedly se dívat.

„Kukátkářem,“ vyhrklo ze mne náhle a prudce.

Matka u kamen leknutím pustila hrnek a otcí zůstala ústa dokořán otevřena.

Prozradil jsem tak čarovný sen dětské svoji duše. Rostl a zrál ve mně už skoro rok. Ze dvou knížek poznal jsem „Kukátkáře“, četl, kde všude byl, co všecko viděl a slyšel, jak byl rozumný, veselý, jak hezky uměl rozprávět a všichni jak ho měli rádi a jak se mu podívovali . . . Dlouho jsem ve své dětské hlavě o něm přemýšlel, srdcem ho miloval, duši po něm toužil, až to ve mně uzrálo . . . Pokácel jsem směle všecka řemesla a životní povolání, která mi stavěli před oči, abych se do některého zamiloval, na stranu jsem je odhodil a přes ně kráčet k novému dětskému cíli.

„Ku - kát - ká—řem!“ spínal otec ruce.

„Ano, kukátkářem — jako je ten pan Kosmák, co jsem od něho knížku četl a co se to všem tak líbilo — anebo jako je ten, co byl nedávno ve škole a za krejcar ukazoval nám svoje kukátko.“

„Tak s takovým kukátkem bys se chtěl světem potloukat?“

„Ano!“ kývl jsem odvázně hlavou.

„Pro Boha — dítě!“ zalomila matka rukama.

„Mlč!“ okřikl ji otec a obrátil se ke mně. „A to myslíš, že ten pan Kosmák také tak chodí — co?“

Kývl jsem znova hlavou.

„Že má tedy na zádech kukátko, v ruce hůl a že se toulá ode vsi ke vsi, po hospodách a školách, sbírá krejčárky, krajčky chleba, vajíčka, kdo co dá za kouknutí?“

„Ano — tak,“ přisvědčoval jsem horlivě a souhlas šel z upřímně, prostě věřící dětské duše mojí. Tak, jak mi to otec povídal, jako by mi to z nitra četl, zcela tak jsem si to představoval.

„Myslíš si to,“ zasmál se otec dobrácky. „Tak abys věděl — ten pan Kosmák je farářem kdesi na Moravě, je to kněz a Bohem nadaný spisovatel. Dvanáct let se mořil a studoval jako všichni kněží, nad knížkami se hrbil, jistě mnoho a pilně do pozdních nocí se učil, studoval a četl, než dovedl takovou knížku dohromady sesadit, a kdyby neměl, čemu říkáme „nadání“ od Pána Boha, nic by nesvedl, pamatuj si — ševcem se můžeš vyučit, dokonalým krejčím, sedlákem, čímkoli, ale nikdy ne kukátkářem. Pusť to z hlavy, je to nerozum

a hloupost, a po svatém Václavě se chystej na cestu do Němec.“

Poslouchal jsem jako vyjevený. Takové je to tedy! Dvanáct let se musí člověk učit, než se z něho stane kukátkář! Mráz mne obešel, ale svého cíle jsem se nevzdával.

„Tak se budu učit, dvanáct let se budu učit — dejte mne do škol do města,“ odpovídal jsem otci znovu.

„A ty kluku neposlušná,“ vstával tatínek a rukou sahal za trám, kde byla zastrčena březová metla, „podívejme se, kam ho to čtení zavedlo. Po kom pak jsi jenom? Pozoruji dávno, že ti selská práce nevoní, odtahuješ se, kde můžeš, jen v těch knížkách bys ležel; ale já to z tebe vyženu,“ a dostal jsem pro neposlušnost velice řízný pardusek. Pod jeho svěžím dojmem jako nůž na krk položili mi znovu otázku: „A teď pověz, čím budeš?“ Čekali jistě, že řeknu: „Čím budete chtít.“ Ale nemohl jsem to říci. Hlas se mi lámal, z očí zas tekly slzy a za nimi vznášel se jako v mlze obraz — kukátkáře.

Scéna se několikrát opakovala, až už to konečně matka nemohla vidět. „Neper už ho,“ chytila jednou otce za ruku, ve které opět jako dlouhý červ vinul se tenký, černý prut, „grunt to vydrží, dej ho tedy do škol, ať se učí číst a psát, když si pořád s tím vede — dvůr dáme dívčí a on ať prostuduje její podíl.“

Vložili se do toho i odborní znalci, jež naši o radu poprosili, totiž pan farář s panem učitelem, a tak místo do Němec zavezli mne do Domažlic na gymnasium.

Jako slunéčko jarní sníh — tak čas pohlcoval rychle léta. Rok po roce míjel, rostl jsem, naučil se řečtině, latině, fysice, mathematice — dostudoval konečně, knězem jsem se stal, tu a tam obrázek, povídku, básničku napsal, ale cítil jsem, že s „kukátkem“ ještě do světa vyjít nemohu . . .

Byl jsem celý nešťastný, smutný, málomluvný.

„Co je ti zas?“ ptali se mne starostliví rodičové. „Nejsi nemocen? Co tě bolí? Trápí tě něco?“

„Ba trápí!“ povzdychl jsem si upřímně.

„A co — prosím tě — pověz!“

„Chci být kukátkářem.“

„Zas už — on to bláznovství dosud z hlavy nepustil,“ zaňáčkala matka.

„Vždyť jsi jako kukátkář, jsi knězem, učinili jsme pro tebe, co jsme mohli — další je tvou starostí,“ zcela rozumně podotkl otec.

Nepotěšili mne a nemohli! Věděl jsem dobře, že by mi mohl poraditi jenom jeden člověk na světě, a to sám mistr arcikukátkář Kosmák.

Bohoslovci čeští jeli tehdy na Moravu na pout. Až na Velehrad zavezl nás dlouhý vlak a já jako novosvěcenec jsem vystoupil s ostatními.

„Je zde Kosmák?“ byla moje první otázka.

„Bohužel — není a nepřijede — stůně nějak,“ odpovídali pořadatelé, vrátil se z lázní — z Karlových Varů — kde se léčil.“

„Tak vykonám ještě jednu pout — ke kukátkáři do Prostoměřic,“ rozhodl jsem se náhle a vydal se na cestu.

Zle se na mne mračil, když jsem ho tam na Moravě vyhledal a na chvíli vyrušil.

„Takový čtverák, liškou podšitý,“ pomyslíl jsem si ustrašeně, „a kabousí, jakoby chtěl celý svět rozházet.“ Skoro jsem se bál k němu přistoupit.

„Ano — jsem Kosmák — tož co si přejete,“ vyhrkl na mne. Zatřepal jsem se strachem jako list na mrazivém větru, abych teď všechno nepokazil.

„Já prosím — já bych rád,“ koktal jsem bojácně a rozpačitě, ale najednou jsem si dodal kuráže, pohlédl jsem mu do jeho pěkných, dobráckých očí a klidně, přímo jsem mu řekl: „Rád bych k vám do učení.“

„Ke mně?“ podivil se pan děkan Kosmák, „a medle, můj zlatý, čemu bych vás měl naučit?“ a hlas už mu laskavostí měkl, očka mu zvědavě hrála.

„No kukátkářem přece — tomu druhému mne za drahé peníze naučili jiní.“

„Jo — holenku — abych byl upřímným — ani bych vám to zaměstnání neradil,“ povzdychl si můj hostitel a pokračoval víc pro sebe, jakoby mne tam ani nebylo. „Je to nevděčné povolání. Ohromná konkurence ničí stará, dobrá kukátka. Nikdo se už pomalu nechce do mé prostické almárky na moje starosvětské obrázky dívat. Dnes se lidé ženou na divadla, stínové obrazy, kynematografy, mutoskopy a jak se to vše jmenuje. Obrázky musí být pikantní, dráždivé a lechtivé. Vyšli jsme z mody. Ani na vesnici do školy nezavítá už dědek s kukátkem na zádech. Nanejvýš se stereoskopem s průhlednými obrázky barevnými, neskutečnými, anebo s krabicí brouků a motýlů. Tuhle tu byl jeden docela s muzikou; zvířecí a lidské hlasy bylo slyšeti z toho plechového kornoutu, kusy německých oper a ošklivé kuplety hrnuly se z toho ven. Ani jsem mu jako kolegovi ruky nepodal.“

Stál jsem jako opářený a v rozpacích přešlapoval jsem s nohy na nohu. Kukátkář pohlédl na mne a cosi jako soucit mihlo se mu tváří.

„Ale nezoufejte,“ začal hned lahodným hlasem, „nechci vás nikterak zrazovat — pouze vám radím. Víte co? Nač byste se měl trmácet a plazit světem jako hlemýžď a na zádech místo skořápky vléci s sebou těžké kukátko — celou almaru

obšlrnou jako já? Hleďte, jak mne to sedřelo! Kupte si appa-
rátek — fotografický strojek malý a fotografujte svět a lidi
v něm. Jste mladý panáček, dosud takové holátko kněžské,
které světa ještě nepoznalo, a rychle se naučíte s aparátem
zacházet. Kupte si momentku pouze — je pohodlná — celá se
vám vejde do kapsy — v duchovní správě potká vás plno
událostí, hodných, abyste je zachytil — zmáčknete pouze knoflík
— momentní závěrka na objektivu udělá „mžik — mžik“ a
máte mžikovou fotografii. S duchem času třeba pokračovat. To
je moje rada.“

„No ano — to je však pouze snímek, ale vyvolat pak
obrázek, aby ho i jiní viděli, aby snesl denní světlo,“ namítal
jsem.

„To je to, bratříčku, právě to je to umění,“ klepal mi
Kosmák čtverácky na rameno, „a tomu vás nenaučí nikdo, ne-
máte-li to v sobě a neprobudí-li se to ve vás.“

A hle! Jak mi pan děkan poklepal na rameno — v mé duši
cosi jakoby se bylo proklovalo — jako ohnivá jiskra tmou by
proskočila — jako by hvězdička poznání a pochopení z mraků
na čistý obzor zazářila . . .

Chodím od té doby opravdu světem s fotografickým appa-
rátem . . . Oči moje jako dvě skleněné, broušené čočky dívají
se kolem, a jimi ze světa do mé duše jako na citlivou desku
padají různé dojmy.

Plnou duši jich mám . . .

Vyvolávám je a ustaluji pérem a inkoustem ve chvílích
svaté samoty a nesu vám, draží čtenáři Svatojanského dědictví,
na ukázkou dnes jejich první řadu.

Teď víte tedy, jak jsem se stal kukátkářem.

V prvním obrázku musil jsem se vám uvést i a představit.
Slibuji teď, že o sobě už víc mluvit nebudu — pouze to ještě
dokládám, že bych si nic tak horoucně nepřál, než aby mohli
vstáti z hrobu otec se sestrou — aby mohl přijít Josífek, Pálus,
Jírovič strýc, ti všichni aby se sešli u nás ve světnici pod za-
černalým, dřevěným stropem — malá lampička aby stála na
stole na poklopeném hrnci a já v koutě — jako jedenáctiletý
chlapeček abych klečel na brnicích kolínkách a předčítal tenoun-
kým hláskem stránku po stránce . . .

Co všechno bych za to dal! . . .

V Klobukách, dne 26. května 1908.





ZA SYNA.

I.

Jako hrom z čista jasna když udeří — tak působila mezi námi zpráva o úmrtí žihovského kaplana — Václava Šindela.

„Pro Boha, co pak se mu stalo jen,“ sepjala naše stará hospodyně kostnaté ruce před nenadálým hostem, jenž ze žihovské fary smutnou tu novinu po pánech bratrech v okolí roznášel a na pohřeb zval.

„A co se mu stalo — ! I vždyť víte, jak jsou teď lidé, to mají stále na zaopatření času dost — stonal tam v sousední obci člověk na hlavničku — horkou nemoc — jak říkáme — a to pořád i lékař sliboval i známí těšili: vybere se z toho — předrží to — a najednou začne milý člověk se poroučet — vědomí ztrácet, a teď byl kvap — teď rychle do Žihova pro velebníčka — a na faře hartusili — jen rychle — rychle — umírá nám už‘ — a tak letěl s nimi kaplánek sotva dechu popadal — tam toho ještě na živu zastihl — ale když přišel domů — ulehl — nu a více nepovstal — nakazil se — nějaký hrozný zápal se k tomu přidal — do ledu ho celého kladli — dva doktoři přijeli, ale všecko marné — marné,“ a rukou mávl, nechťje ani dopověděti hroznou tu zprávu.

„A má ještě rodiče?“

„I jak pak by neměl — ba právě že má — a toho se pan farář nejvíce bojí — až přijedou — jak budou vyvádět — on jim hned telegrafoval — jak doktor řekl, že je zle — ale živého už syna nezastihnou — tak čerstva to všecko šlo — tak čerstva.“

„Je to neštěstí — je to neštěstí — ještě o pouti u nás kázal — obrázek mi přinesl až semhle do kuchyně k samé plotně až — a dnes je na prkně — Bože — Bože — a ty

rodiče ty, ty rodiče,“ naříkala citlivá stařenka — „boháči beztak nebudou.“

„Ach — boháči!“ mávl rukou žihovský posel — „žebráci jsou — já to mohu říci, protože to vím — já jsem na faře pečený vařený, zahradu ryju, dříví štípám, uhlí natluku a nanesu — co třeba udělám a on nebožtík byl dobrák — často mi říkával, jak je u nich — doma — co stál rodiče — všechno i barák prodat musili, aby mohl dostudovat — tři desítky měsíčně jim teď posílal — tři desítky,“ a strýc zvedl tři prsty k nebi — „to je na kaplánek co říct — a potom lidé o něm říkali, že je lakomec, do hospody že nevzkročí, cigárko že si nepopřeje, oblečen že chodí jen tak tak — ale to žádný nevěděl — to on nikomu nepověděl, co posílá domů — tatínkovi — matce.“

„To ještě k tomu, to ještě k tomu,“ křížovala se hospodyně.

„Jo — jo, má zlatá,“ zvedal se k odchodu posel — „jsou všelijaké kříže na světě — a já zas musím o dům dál — abych to za světla obešel — mám ještě Kalnou, Přibici, Rohov a přes Týnec a Lhotu stočím se k domovu, tak s Pánem Bohem a ‚naděl Pán Bůh‘ za pohoštěnou.“

„Dejž to Pán Bůh a zdráv dojděte,“ se slzami v očích vyprovázeli jsme všichni nenadálého posla.

Druhý den s farářem vyjeli jsme do Žihova na pohřeb mladičkému kněze. Cestou vzpomínali jsme, jak byl nadaný a horlivý, jak dva roky — ani ne celé — teprve působil v duchovní správě a už umírá — litovali jsme ho — a oba odmlčeli jsme se. Vzpomněli jsme na jeho rodiče . . .

Po chvíli pak spatřili jsme na faře bolestné divadlo.

Nad otevřenou rakví stál sehnutý, zlomený, třesoucí se kmet — vráskami jako rýhami po tváři koulely se slzy jedna za druhou a jako rosa padaly na chladnou mrtvolu mladého kaplana. Ten ležel klidně, oči zavřené, aby nespátl toho starce nad ním se klonícího, v bledých rukou svíral kříž a k prsům si ho tiskl. Černý růženec ovíjel jako pouto ty ruce šepjaté a zdálo se mi — ten mrtvý každé chvíle že musí v té rakvi ruce rozhodit — vztáhnout je vzhůru a obejmout tu drahou pláčem se klepající hlavu . . .

Venku — v písku před farou zasyčela kola kočáru.

„Pan vikář přijel“ — „už přijel,“ volal kdosi zdola nahoru.

„Rychle zavřeme rakev,“ a čísi ruce zvedly úzké, dlouhé černé víko do výše a blížily se s ním k rakvi. Náhle se zastavily — zarazily — váhaly je spustit dolů — protože nad mrtvým synem stále ještě nacylovala se bílá hlava stařečkova, jako nad otevřeným pokladem . . .

„Odvedte toho starce,“ — tvrdě ozvalo se ze zástupu lidí, již se sem shrnuli . . . Ale nikdo z nás neodvážil se ruku na

něj vložit. Ohromné neštěstí jakoby ho bylo učinilo nedotknutelným, děsná bolest jakoby ho posvěcovala . . .

Sám náhle pozdvihl hlavu a spatřil uchystané — víko.

Jakoby nová vlna na dně utýrané duše do výše se zvedla — vytryskly mu nové slzy z očí — níže nachýlil se k drahé hlavě svého syna a jakoby mu šeptal tichým — stisněným hlasem — bez křiku — promluvil :

„Jenom nás tu nenechávej dlouho — brzy si pro nás přijď — brzy — slyšíš, Vašíčku — brzičko,“ kříž mu udělal na čele, rukou mu ještě rochetku pohladil i černý talár — šátkem tvář si přikryl a od rakve se odvrátil.

Ve dveřích stál už v pluvíálu pan vikář a zpěváci sborem přáli mrtvému :

„Dřimej sladce krásný sen — až ti nový vzejde den . . .“

II.

Odpoledne po pohřbu chystal se pan vikář k odjezdu.

„A toho tatínka mi sem ještě zavolejte,“ přál si už na odchodu. Vyplašili dědouška z jeho klidu. Seděl v kaplance na černém kuřiku zadumán — do vzpomínek pohřížen. Odmítl jakoukoli společnost — odmítl jídlo i pití, jenom o samotě aby ho nechali — vroucně prosil.

„Ale to nejde, staroušku, pan vikář chce s vámi mluvit — to musíte jít,“ přesvědčivým hlasem hovořil domácí farář a už vsunul ruku pod chvějící se páži starého otce. Pozvedl ho a přiváděl jej ustrašeného, znepokojeného mezi nás. Oči starcovy zatěkaly pokojem a snad si vzpomněl, že i jeho syn tak stával ještě nedávno s bílým kolárem kolem krku, v černé sutaně — a dal se znovu do tichého pláče.

„Inu, tatínku milý, Pánu Bohu poručeno,“ měkkým, tklivým hlasem počal mluvit pan vikář — „Pán Bůh dal — Pán Bůh vzal — musíte říci s Jobem — a posaďte se — posaďte se,“ rychle přisunul nejbližší židli a posadil starce, kterým už zase zalomcoval zoufalý pláč. Sám usedl si vedle a jemu i nám všem oči podlily se slzami. — Mrtvé ticho zavládlo kolem.

„A co já teď budu dělat? Co já teď budu dělat?“ sama sebe — hledě do země otázel se po chvíli stařeček — zdálo se, že nás nevidí — a neví vůbec, že tu sedíme kolem bezradní a bezmocní, darmo hledající, jak uhasit anebo alespoň umírnit palčivou jeho bolest . . .

„On vás nebožtík podporoval?“ optal se tiše vikář.

„Ne — nepodporoval — on nás — mě i matku — on nás oba živil,“ zase tak jako sám sobě — dutě — jakoby z hrobu odpovídal stařec.

Mráz přeběhl nám po zádech, když stařec pokračoval :

„Studoval — studoval — všechno i barák jsem prodal — jen aby dostudoval — ‚strhnout ho nesmíte,‘ říkali nám lidé —

„zkazili byste ho“ — „škoda by bylo té jeho nadané hlavy“ — a vystudoval. — A když už měl jít sem — sem do hor za kapláňka — já kravičku prodal, — to poslední, co nám zbylo — aby přece něco měl — stoleček, pár židliček — postýlku jsem mu koupil i klekátko taky — klekátko — žebráka mne opustil — jenom několik zlatek držel jsem v dlani — když s námi se loučil. Ale těšil mne a říkal: „tatínku — nic se nebojte — mé první peníze budou vaše.“ — Nu a nelhal — posílal opravdu — poctivě mne živil — nemohli jsme si se ženou dost ani vynachválit — kde kdo nám záviděl a říkal: „těm se povedlo — ti mají nějaké časy teď — toť je nějaký vejžínek — tři desítky měsíčně — zlatku na den jim pošle — starouškům,“ a my opravdu žili jako v nebi — nestrávili jsme to ani — groš nějaký stranou jsme uložili — Pánu Bohu děkovali a těšili se — až dostane faru — že se s ním sejdeme a naše štěstí bude úplné — a dostal faru — instalaci slavnou měl dnes — a my — my k němu nesmíme — a matka doma — ta chudák ani neví, že má Vašíčka pod zemí — až jí to povím — ale jak jí to říct — ani domů se mi nechce — ne — nechce se mi,“ — odmlčel se — ale ani na okamžik neodtrhl zraku od hřebu, zaraženého do vydrhnuté podlahy, od hřebu, jehož ošoupaná hlava matně se leskla. Jako neživý, jako stroj tu seděl — plakat přestal — utišil se — a klidně mrtvým, monotonním hlasem odpovídal.

„Bůh si ho vzal“ — bylo to jediné, co řekl vikář, co vůbec dalo se v té chvíli říci a přece cítili jsme, že je třeba jinak promluvit, tu duši ubitou, vyprahlou potěšit, vzpřimit a podepřít.

„Snad vám to bude útěchou — uděláme, co můžeme,“ počal domácí farář, — „boháči tu nejsme — ale nábytek i knihy nám prodáte, zač budete chtít — dohromady to koupíme — jen šaty a prádlo si odvezete.“

„A tenhle kufřík, co na něm sedím — ten — co s ním jezdil na studie,“ mluvil stařec v halucinaci smyslů, že sedí dosud v kapláňce na černém studentském kufru svého syna.

„Ano — do toho si všechno složíte,“ jako s dítětem teď hovořil vikář — „a já učiním, co bude mého možného — vyložím na příslušných místech, že umřel vám živitel — umřel ve službách církve i státu — snad se vás ujmu —“

„Já věděl — vim — že Vašík nás s mámou žebrat nechá — to já se nebojím“ — docela vesele, bezstarostně — jakoby jeho syn byl živ — pohodil hlavou stařeček — v tom zas jakoby se upamatoval — hlasem zlomeným — bezbarvým si řekl: „vždyť já ho prosil — aby nás tu nenechával — aby si pro nás přišel a na tu faru nás odved — a on byl vždycky poslušné dítě.“

Bylo zřejmo, že stařec se mate, že pod prudkými dojmy opouští ho rozechvěné, otřesené smysly, pamět, soudnost a všechno.

„Tak utěšte se, dědoušku, a kdyby se vám dařilo zle — jen na mne anebo tuhle na pana faráře se obraťte — myslíte si, my všichni že jsme vaši synové a trpět vám nedáme — nedáme.“

Rozloučili jsme se se starcem a rozjeli se po svých prozatímních domovech k břemenům svých prací denních.

III.

Jednoho jitra na náměstí příbramském ozval se flašinet. Hrál na rohu náměstí hned u krajního domu. Třasavé, nepovědomé zvuky rozletěly se prostorným náměstím — tak že se lidé zastavovali a ohlíželi:

„To je nějaký nový flašinetář, ten tu ještě nebyl.“

„A hraje nějakou smutnou.“ — A mimoděk oči jejich stoučily se k rohu náměstí. Tam stál u kolovrátku a klíčkou pomalu, těžce točil vetchý stařeček neveliký, se šijí nalomenou a s hlavou k zemi sehnutou. Jakoby prohnut pod těžkým břemenem, tak se tu krčil a choulil — jakoby propadnout se chtěl pod tvrdou dlažbou kamennou. Z otevřených vrat domu vyšla náhle mladá žena — patrně domovnice a položila na kolovrátek před stařečka otřelý ohmataný krejcar.

„Zaplať Pán Bůh,“ řekl stařec — ale hlasem tak smutným, že žena znovu se obrátila a zadívala se na starce. Viděla, jak z očí lijí se mu slzy, jak se mu valí po lících dolů stružkami vrásek. — Chvilí třesou se nerozhodně na oholené tváři a pak jakoby náhle odvážíly se toho skoku padají dolů na voskované černé plátno, jímž kolovrátek byl potažen a na mastném jeho povrchu pak každá ta slza pádem roztrhne se v pravidelnou hvězdičku . . .

„Co pak se vám stalo, dědoušku, proč pak pláčete?“ soucitně optala se žena.

„A tak — dostal jsem dnes ponejprv z cizí ruky Boží almužničku — zaplakal jsem si tedy,“ — a už utíral si čistým šátkem uslzenou tvář.

„A to si časem zvyknete,“ lhostejně těšila ho dárkyně — „patrně jste nováček — a že vám dovolili hrát? — byl jste asi vojákem — nebo snad v dolech,“ a pátravě zadívala se na scvrklou tvář, jakoby se snažila pozvednout cip roucha, jež zakrývala minulost cizího života.

„Ba nebyl — dceruško — nebyl — ale syna jsem ztratil, který nás oba — mne i mou ženu živil.“

„A tak za syna tedy?“

„Ano, má drahá, za syna, za syna . . .“





PO SMRTI ŽEBRAČKOU.

I.

Ve Štěchově u Němců už na podzim rozstonala se babička — ale nikdo o tom ve vsi nevěděl, až jednou ráno zaslechli lidé venku i ve světnicích stříbrný, tenounký — jako zpěv skrívánčí pronikavý hlásek malého zvonečku.

„I pro pána krále . . . to jdou někam s Pánem Bohem,“ hádali překvapeně hned po celé vesnici, hlavy strkali do oken — vybíhali před vrata a klekali do prachu.

Šel opravdu kolem koutovský velebníček v sněhobílé rochetce a před ním kráčel kostelník s velikou taškou a zvonečkem . . .

Sotva přešli kolem — hned v patách za nimi povstávali lidé, pozvedali hlavy a volali na sebe:

„Kam pak asi jdou?“ — „Kdo pak tu kde stůně?“ — „Nu, počkáme, kam zajdou,“ a zvědavé oči všech sledovaly tu dvojici mužů, spěchající po vsi kolem statku výš — výš . . .

„Jdou do chalup,“ — hádali lidé už určitěji — když se zaběhla kněžská komže až za posledním statkem . . .

„Do chalup — ale ke komu?“

„Dívejte se — dívejte —“

V tom zvolali ti, co stáli výše —: „Měří k Němcům nebo k Tůmům.“

„K Němcům — k Němcům jdou,“ pak řekli určitě, když v rozevřených vrátkách zmizel nejdříve kostelník . . .

Zvědavé napjetí povolilo, lačná zvědavost byla nasycena. Jenom na rozchodě ještě padly dvě, tři otázky: „K Němcům? A kdo by tam stonal? Nebylo nic slyšet . . .“

„Snad babička . . .“

„Snad! . . .“ a ženské s dětmi na rukou po ránu ještě nedostrojené, tak jak ze světnic vyběhly, i muži spokojeně se rozešli, pouze stará Šrámková s dědou Kázalem pomalu šourali se k Němcům . . .

„Musíme se s ní přece rozloučit,“ hovořil Kázal cestou, „rostla s námi, chodila s námi do Koutova do školy, potom k muzikám . . .“ a tu v stařeckých očích ještě mu zaplátl ohének, a teplo vzpomínky projelo větším tělem . . . „co jsem se jí naroztácel — no — Markyto,“ obrátil se k Šrámkové, „pamatuješ se na ni, jaká bývala?“

„Jako višně — a čerstvá jako srnka . . . na přástky jsme spolu chodily, a když jsme se vdaly — spolu řadu let dřely jsme se na panském . . .“ přehrabávala se v povadlých vzpomínkách stařenka.

„A co jsme — ne už lidé — ale hadry lidské — k ničemu — na potíž mladým,“ rozumoval Kázal už před samým domkem Němcovic . . . V tom domku opravdu babička stonala.

„Počkejte — počkejte,“ hradili lidé cestu staré Šrámkové, která se hrnula napřed — „zpovídá se už . . .“ byla tam jenom hrst stařešin ze sousedství a několik dětí . . .

Konečně ozval se zvonek, kostelník hned na chodbě spustil „Konfiteor“ a první vešel, za ním teprve nízkými dveřmi táhli se lidé . . .

„Nu — kde pak ji mají,“ hrubě a hlasitě ozval se nedoslýchavý Souček, rozhlížeje se po světnici . . .

„V komoře, strýčku, a nekřičte tolik,“ napomínali ho se všech stran . . .

V komoře na zemi, na pytlových hrubých hadrech, v klubičko svinutá ležela stará Němcová. Peřinou byla jenom přikryta, a ta ještě měla jen sypek bez cichy. U ní klečel koutovský kaplan, mazal svatým olejem údy — křížem ji žehnal, a pak se s ní rozloučil a odešel. Jak se za ním dveře zavřely, hned přistoupili ostatní a po řadě také tak klekali k ní, aby s ní pohovořili, protože babička mluvila už jen tuze slaboučkým hláskem. Sousedé i sousedky nad ní plakali, jak byla scvrklá, seschlá jako dohořívající plamének v lampičce, tak vrtěla se na svém sešlém a zapáchajícím pelišku, ve špinavém prádle a plna hmyzu.

„No — Ančka — znáš mne? Já jsem Kázal — proč tě sem vstrčili do komory, do té tmavé díry — nebylo pro tebe místa ve světnici?“ K babičce sice mluvil stařec, ale chtěl rýpnout mladou, která tu také stála s dítětem u prsu.

Babička také ani neodpověděla, jenom ustrašeně přikrčila hlavičku a přitáhla si výše peřinu. Za to ozvala se mladá:

„I vždyť pro zápach k nám nikdo nemoh' ani vejít a přišel-li, nemoh' ani chvilenu u nás pobýt, musili jsme ji dát ze světnice . . .“

„A kdo jí tu slouží?“ ptal se jiný hlas.

„Kdo by jí sloužil! Jakou pak posluhu — prosím vás — vždyť to přece není žádná hraběnka — ona nic nepotřebuje, jí už je všechno jedno, ona už se ani necítí . . .“

„Pěkná nevěsta,“ ulevil si Kázal. „Kdo pak jí vaří a dává jíst tedy?“

„To ani nevím, dokud nám chovala děti, dávala jsem jí sama oběd, ale když nyní musím mít chůvičku, sní to chůva. Ostatně víte dobře všichni, že má ještě jednoho syna a dceru, neměla jenom mého muže, ať se ti druzí také o ni starají, od nás je dost hezké, že jí tu máme, byt že jí dáváme.“

„Hezké, tuze hezké — mohli jste ji vyhodit na smetiště,“ hučel kdosi.

Mladá Němcová si z toho všeho mnoho nedělala. Čekala to a byla připravena. Dokud mohla, bránila zavolati kněze, protože věděla, jak s knězem se přihnou do stavení cizí lidé, prohlédnou, prolezou všechno a pomluví. Přála si tajně, aby starěnka umřela „jen tak“ — neočekávaně, v noci, ale nestalo se; proto hned, jak lidé odešli, počala přísně vyšetřovati:

„Kdo pak jste zavolal velebníčka?“ a rozhlédla se po svých dětech. — Kolem bylo hrobové ticho.

„To jistě ty, viď?“ udeřila přímo na chůvu.

„Babička mne poslala hned ráno po šesté, jak jste odešla na řípu.“

„A proč jsi šla? Já ti dávám službu a proto já smím poroučet!“

„Když mne tolik prosila . . .“

Mladá žena raději už mlčela. „Stalo se — co na tom,“ řekla si v mysli a tím potlačila všechny výčitky, jež jí dělalo svědomí, že měla přece babičku umýt, převlíct, do světnice vzít a na postel položit, aspoň k vůli lidem, pomluví ji teď, ale však jim to dobře řekla, má tuhle pět dětí, nemá čas mazat se ještě s bábou . . . Neměla ani chodit s pole, ale to Frantík přiběhl pro ni celý uřícen, že dva divní lidé jsou u nich v komoře — u babičky. Myslila si, „zloději to jsou“, ač jí hned napadlo, že by to mohl býti kaplan s kostelníkem. „Už se stalo,“ zase mávla rukou a lhostejně šla po své práci.

K večeru cinkal zase ve Štěchově zvonek — ale hlasem mnohem silnějším a smutnějším. Na návsi u křížku stálo ohromné, nahoře rozčísnuté dřevo — „zouvák“ mu říkali — a v něm byl pověšen zvonek. Stál teď pod ním obecní strážník a po-trhával provazem. Lidé vraceli se z práce. Kdo šel kolem, pokřižoval se a optal se strážníka: „Komu to zvoníte?“

„Stará Němcová umřela,“ odpovídal každému stejně ne-dbale . . .

„Dej jí Pán Bůh nebe . . . Na zemi měla beztoho peklo,“ dokládali k tomu mnozí a roznášeli dále novinu, že babička Němcovic je v Pánu. Umřela opravdu před chvílí u Němců v komoře na zemi stará matka tří živých dětí — ale se smrtí

zápasila tu v těžké poslední hodině sama a sama. Její jeden syn, co mu barák předala, pracoval v továrně, dcera podělávala řípu na panském jako všechny chudé ženy v celé vsi, a poslední její syn, ten hokynařil, kupoval drůbež a vozil ji na trh do Prahy, nezdržel se za dne doma, potloukal se ustavičně po okolních vesnicích a dvorcích... Tak babička proto umírala a umřela sama a sama, bez pláče, bez světla hromničné svíčky a bez zvuku modliteb. Čekala, čekala, že se přece smilují — a po smrti ještě měla oči otevřené a ke dveřím stočené, jak vyhlížela příchod dětí — a ony nepřišly... Když potom přišly, ani ty mrtvé oči zatlačit už nemohly — tak byly plny výčitek a bolestného smutku, že otevřeny šly s babičkou do hrobu.

II.

Dlouho ten kovový zvonek na návsi neplakal pro Němcovic babičku — tak pět minut jestli jím potrhával strážník — to bylo všechno.

„Nu — ten zvoní pěkně hodinku,“ bručeli podruzi, „jen kdyby umřel sedlák, to by nevěděl, kdy přestat — ale chudásovi všechno dobré...“

Ale sotva že přestal, letěla Němcovic chůvička nejdříve k Tondovi, drůbežníku, a od něho k Charvátům pro dceru nebožky babičky.

„Jen ať přijdou a řeknou, co a jak -- ne aby nás potom pomluvili — a sami jí pohřeb strojiti nebudeme — ten stojí peníze...“

Chůva se vrátila a vyřizovala, hokynař že není doma, ale žena že ho pošle, jak se vrátí, a Charvátka ta že přijde, jak si to doma trochu spořádá, přišla zrovna s pole, shání kuřata, dvě jí scházejí, jedno house jí kdosi udeřil kamenem, kulhá, děti tam křičí, chtějí jíst, musí dříve ještě něco ukuchtit...

„Ba, také se nadře,“ trpce řekla Němcová, „na poli hučí na člověka poklasný ‚chvátejte — chvátejte‘ — o minutku by člověka dříve nepustil ani za celý svět — a když konečně padne šestá — a přilítnu — aby měla ženská deset rukou a ne dvě —“

Bylo už šero, osmá hodina dávno minula, když konečně sešly se u Němců všechny děti zemřelé. Seděly tu mlčky, nezarmoucené, ale mrzuté.

„Kdyby už bylo po všem,“ přály si všechny.

„Co zameškám jenom! Kdo mi to nahradí? Dva dny abych si vyrazil v týdnu z továrny — dva zlaté jako když do vody zahodí,“ trpce mluvil Němec, „ale to povídám, sám se meškat nebudu — rozdělíme si to, každý něco. Jeden dojde pro rakev, jiný musí k doktorovi, ne do Koutova — ale k obvodnímu až do Týnce — a třetí k hrobníku — učiteli a knězi — každý z nás mužů něco — tož si vyberte.“

Tonda odkašlal a chvíli se díval po ostatních, bylo na něm vidět, že chce něco říci, ale váhá, rozmýšlí se, má-li to říci, čili nic. „Tento — ehm,“ začal konečně, když už ticho mu bylo nesnesitelným — „víme, myslím, kdo to bude jako platit. Truhla, hrobník, zpěváčkové, kněz, hrany, — panáčku, to stojí penízky, tři, čtyry desítky na to prasknou — jenom stačí-li — tak tento . . .“ a zase mu řeč najednou nechtěla skrze zuby, „já říkám hned, že nedám ani groše, víme, já . . .“ Chtěl mluvití dále, ale Němcová vyskočila proti němu:

„Táák!?“ protáhla zdola do výšky, „a to byste si snad myslil, že jí funus vystrojíme my — ne? Co pak vy nejste její syn a tuhle Anka její dcera? Podívejme se,“ a podpírala si boky, „ale já to cítila, proto jsem chtěla všechno napřed projednat — a už to tu máme . . .“

„No — švakrová — jen se nekohoutit — dobří spolu budme, a pravdu sobě mluvm — ona nebožka vám dala nejvíce.“

„Nám nejvíce?“ vyskočil nyní Němec.

„A kdo to povídal?“ křičela jeho žena.

„A co — co nám dala? Pověz tedy — řekni,“ dotíral na bratra Němec.

„Co, ty to nevíš — povím ti to tedy: tenhle barák, co v něm zůstáváš,“ rozkřikl se rovněž Tonda.

„A dřela se vám, dokud mohla,“ rychle pomáhala mu Anka, „fakany vám jednoho po druhém odchovala, co se s nimi natahala, chudinka stará.“

Ale Němec se ženou jeden více a statečněji než druhý odráželi útoky. „Barák? Ano — dala — ale jaký! Byl na spadnutí — a prodloužený. A chůvu nám vyčítáte? Kdo pak ji živil, co? A kde pak zůstávala — u koho pak — nu povězte teď, u vás snad — nebo u Tondy?“ s vítězoslavným úsměvem dotírala Němcová.

„Nu, dobře, dobře,“ překřikoval všecky hokynář, jenž stával se stále výmluvnějším, „a kdo pak ji okrad’ o všecko?“

„Muži, slyšíš — on řekl — okrad’,“ hlasem plným zlosti, z něhož vyzníval až pláč, ale ne lítostivý, ale takový vzteklý, plný nenávisti a zášti.

„Kdo si to tedy vzal, co po mamince zbylo, tak nám to dejte — a vystrojíme jí pohřeb sami.“

„A co — co, pro Krista Pána jsme ji vzali?“ lomila rukama Němcová, „zloději jsme teď za všecko — za naši trpělivost — posluhu, za to, že jsme se zápachu načichali,“ zoufalým hlasem kvílela žena.

„I jen se přetvařujte, vyvádějte hodně,“ s opovržením ji řekla její švakrová Anka, „vy jste se jí nasloužila. Myslíte, že to nevím? Však vyprávěli dnes ženské na panském, jaké peklo u vás maminka měla . . .“

„A proč jste si ji tedy nevzala sama?“

„Protože jste ji napřed o všecko obrala!“

A zase jakoby jednu nasypal Němcové do krve, vyskočila šileně. „Já, Já?“ ptala se, sotva dechu popadajíc. „Kdo pak to chodil k nám a pod zástěrou nosil z mamčininy truhly šátky, kabátky, košile?“

„Kdo pak jí bral jeden polštář z lože po druhém, až musila ležet na slámě?“ místo odpovědi řála Anka.

„Kdo pak jí pobral všechny cíchy — že nebylo peřin do čeho převlíct?“ odrazila ji Němcová.

„Kdo pak má její všechny sukně — a počkejte vy jedna — vy,“ a Anka přiskočila k Němcové a popadla ji za sukni — : „Či je to kanafaska — mluvte, či — myslíte, že ji neznám?“

Daleko, široko po celé vesnici bylo slyšeti křik rozvaděných hlasů. Lidé sbíhali se tam se všech stran a pozorně poslouchali. Jenom tu a tam poznámkami stručnými sdělovali si své dojmy.

„Ty si hrajou,“ řekl kdosi v zástupu.

„To se modlí za maminku,“ doplnil to jiný.

„Pst — ticho — ať je slyšet,“ napomínal někdo zvláště zvědavý ke klidu.

„Perou se — perou,“ vykřikl kdosi v tom, a zástup sehnal se k samým oknům; tam skutečně Němcová s Charvátkou se tahaly — a bylo slyšet rozezlený hlas mužský :

„Ven ven povídám — tady já jsem pán,“ a po chvíli vyletěl drůbežník a za ním Anka. Ještě venku spílali a hrozili. Nebyli k utišení.

A vedle v komoře hned za tenkou prkennou stěnou ležela stará matka . . . Mrtvé, skleněné oči její byly stále tak vytřeštěné, na dveře upřené — — —

III.

Druhý den časně ráno, než odešel do továrny, zastavil se Němec na obecním úřadě.

„Pane starosto,“ oznamoval rozčileně, „umřela nám maminka, a Tonda s Ankou nechťejí nic dát na pohřeb — já také sám nedám.“

„Jak ji tedy pohřbíte?“ optal se starý, rozumný rolník.

„Ať ji pohřbí, kdo chce, já jdu do práce a jdu oznámit, že se o nic starat nebudu, ani o truhlu ne. —“

„Zákon vás může donutit.“

„Ať také donutí bratra a sestru.“

„Vždyť je to přece matka vaše.“

„Ano — a jejich také proč zrovna já . . .“

„Pochováme ji jako žebračku . . .“

„Třeba jako žebračku,“ svoloval syn, „nemohu si pomoci,“ a lhostejně rozhodil ruce.

Starosta s odporem se obrátil a vyplil na zem.

„Je dobře,“ řekl.

Toho dne šel Němec jako jindy do továrny, hokynář po kuřatech, a Anka na panské.

Za to obecní strážník na rozkaz starostův sháněl babičky Němcovic pohřeb. U mistra truhláře objednal rakev, jenom jednoduchou, nenatřenou, s černým křížem na plochem víku. Doběhl do Týnce k lékaři pro úmrtní lístek a donesl ho na faru.

„Tak ráno asi v sedm hodin přijdeme,“ oznamoval na faře i hrobníku, a skutečně přišli. Třetího dne po smrti její přinesli k nám do Koutova na černých mářách bílou nenatřenou truhlu. Nesli ji strážník, ponocný a dva polní hlídači. „Štěchovští obecní lidé“, jak poznamenal kostelník a zaměřili s ní přímo na hřbitov, a zrovna ke hrobu.

„Ani výkrop od kostela, ne — hanba,“ křičel starý Kázal, jenž doprovázel svoji vrstevnici, „a běží s ní, až jim člověk stačit nemůže,“ a šátkem utíral si pot.

„Ani hrany, ani zpěváčky — ani mši svatou nebude mít,“ plakala pro družku stará Šrámková.

„Bože, Bože! Od tohotohle mne jenom chraň,“ vzdychala jiná stařena. Postavili rakev na okraj černého hrobu a chvíli čekali, než se kaplan oblékl v obřadní roucho ve hřbitovní kapli.

S obou stran rakve stáli krevní přátelé Němcovic babičky : její vlastní děti. U hlav byl Tonda s Ančkou a u nohou Němec se svojí ženou. Plakali všichni teď usedavě, na očích si drželi bílé šátky a rameny poškubávali, to patrně pláč jimi tak trásl.

Konečně vyšel kněz a potichu odříkával žalmy i modlitby, a když se domodlil, pokynul hrobníku, aby tělo pochoval. Hrobník se strážníkem chopili se rakve a v té chvíli, jako na dané znamení všechny ty děti: Tonda, Anka i Němec s Němcovou dali se do křiku. Křičeli zcela tak, jak jsem to slýchal já i oni u sta jiných pohřbů.

„Tak s Pánem Bohem, mamičko naše zlatá, s Pánem Bohem a pozdravujte tam tatíčka.“ — „Neopouštějte nás, hlavičko naše drahá, všude nám budete scházet, všude vás budeme hledat.“ — „Co pak si tu bez vás počnem — matičko naše drahá,“ tak křičeli jeden přes druhého, chytali rakev a drželi se jí . . . Konečně podařilo se okolostojícím od rakve je odtrhnout a babičku v rakvi spustit dolů.

Kněz první a po něm všichni po řadě hodili na rakev tři špetky hlíny, pomodlili se „Otčenáš“ a rozcházel se.

Na kněze počkal si starý Kázal. Byli spolu dobří přátelé přes ohromný rozdíl v jejich věku.

„Tak co — není to hanba — děti pochovávají matku jako žebračku?“ hlasitě, skoro křiče svoji kritiku přednášel Kázal.

„A dívíte se?“ optal se ho vážně kněz. „Ta stařena byla chudší než žebračka — ztratila ohromný poklad všech matek : lásku vlastních dětí.“

Kázal svěsil hlavu a už nepromluvil.

Za to usmíření a radostně dojati odcházeli ze hřbitova přátelé Němcovic s Tondou a Charvátkou.

„Nu — dobře to dopadlo, co?“ šklebil se hokynář, „a moc jsme neprozaháleli.“

„A hlavně: nic nás to nestálo,“ řekla Anka.

Šli zrovna kolem hostince.

„Nu — mohli bychom se stavět na skleničku?“ nejistým hlasem navrhoval Němec.

„To mohli, mohli,“ přisvědčovali všichni a vešli do hostince zapít zármutek po nebožce mamince.



PAN INSPEKTOR.

I.

Bylo po mši svaté. Z kostela po třech kamenných schodech čiperně seskakovaly párky dětí a ztrácely se naproti v otevřených dveřích dvouřídni školy.

Starý výměnkář Pánek a hluchá žebračka Apolenka dívali se na ně poloradostně a polozávistivě. Pokývali si vzájemně starými hlavami a nepromluvivše, rozuměli si.

„Kde jsou ty časy — kdy jsme tak poskakovali my,“ povídaly si spolu jejich pohaslé oči a mdlé úsměvy.

Konečně vyšel kněz, kostelník práskl dveřmi, ještě jednou vzal za kliku, zda zámek dobře zapadl, a pak ticho bylo v celé dědině.

Radostný čas bohatých žní vyvedl dospělé na pole plná zrající úrody. Muži kosou a ženy srpem jako břitvou vesele holili dlouhé lány, porostlé tvrdými stébly, ohýbajícími se pod plnými klasy. I drůbež — husy a slepice opustily ves a šly ochutnat nového — letošního zrní . . .

Ale lidská drůbež — školní děti — jako ptáci v kleci seděly ještě v učebnách. Naplnily je teď po mši jako voda vyschlé rybníky svým smíchem a veselým ševelem. O tvrdé lavice klepaly břidlicové tabulky i dřevěná pouzdra. Chystaly se ku práci — nasazovaly péra, přirezávaly hroty tužek a kaménků, tak jako jejich rodiče tou chvílí nasazovali kosy a ostřili srpy . . .

Po chodbě chodil pan řídící s učitelem Soukupem.

„Slyšíte Janka?“ upozorňoval Soukup, zastavil se a zvedl prst. —

„Ještě dnes jsem tu, ale zítra už poženu husky na strniska,“ zvonil chlubný hlásek furiantsky.

„Zítra je kostel,“ odporoval jiný, „a knihy musíme odevzdat.“

„To bude všecko ráno — v devět už budeme doma —“

„Těší se,“ podotkl řídící, „jako my; jen kdyby ten inspektor . . .“

„Nu, teď už nepřijde,“ vpadl Soukup panu řídícímu do řeči.

„I kdo ví! Miluje překvapení. Do Dolan přijel jednou na „Te Deum“ a po kostele zkoušel v každé třídě hodinu.“

„A kdyby přišel — mám dnes jenom hrst dětí — je to všecko po polích.“

„Nějak se nám dnes nechce do tříd, pane kolego, tak ještě dnes s chutí, zítra řekneme „amen“,“ usmál se řídící přede dveřmi své třídy, „podepíš zprávy teď a pošlu vám je po žákovi,“ dodal ještě na rozchodu.

„Prosím,“ uklonil se Soukup a zmizel ve druhých dveřích. Děti rázem se ztišily — učitelé otevřeli si okna a po chvíli zněla návsí volná, hlasitá dětská modlitba. Ze žitných polí bylo sem slyšeti ostré broušení kos . . .

II.

Pan učitel Soukup právě si chtěl poslati do první třídy k panu řídícímu Sojkovic Růženu pro zprávy.

„Zapomněl asi,“ myslil si v duchu a úsilně přemýšlel, co ještě by měl sečísti, zapsati, podepsati a vyplniti, aby s lehkým srdcem mohl zítra odjetí k rodičům na prázdniny — když v tom bez zaklepání rázně otevřely se dveře a z nich dvě šedých očí zasvítilo do třídy. Byly to ostré oči úřední, které snad jenom proto, aby neprobodly a nespálily, musily míti před sebou jako hráz broušená skla, zasazená ve zlatých okrajích.

„To je on,“ projelo hlavou třídního učitele. Vymrštil se hned do výše za stolečkem a krátkým, ostrým povelom okřikl děti: „Pozdravte!“

„Pochválen Pán Ježíš Kristus,“ poslušně řekl hlouček dětí.

„Máte jich tu nějak málo,“ zvolna, přísně povídal pan inspektor, „a pamatujte si, dobrý učitel nemá nikdy sedět ve škole — chodit, pohybovat se, všude dohlížet,“ a odkládal na věšák slaměný klobouk a deštník.

Soukup sklopil v rozpacích oči. „Jen přijde, už vytýká,“ napadlo mu, a jak se tak díval na špinavou podlahu, viděl uprášené boty inspektora. „Pěšky přišel,“ ještě v duchu odhadoval.

„Tak něco z počtů,“ burcoval ho rázně hlas inspektora, „předložte mi třídní knihu, výkaz, denník, osnovu, zprávy, prohlédnu to a podepíš; mne si nevšímejte, zkoušejte dělení zlomků.“

Inspektor položil malý, černý zápisníček se špičatou tužkou na stůl, kde mu rozložil Soukup úřední knihy k podpisu — chvílemi činil si poznámky, listy převracel, žáky opravoval — učiteli do řeči skákal, a zase se odmlčoval, hrabaje se v celém stohu písanek, početníků a kreslíček. „Něco z mluvnice,“ poručil si najednou, a rázem z tabule zmizela čísla a dětské prstíky nejistě psaly chytlavé, podezřelé věty, plné tvrdých i měkkých „i“, plné obojetných souhlásek, rozpačité malovaly písmenka měkkou křídou na tvrdou, černou, smuteční desku.

„Napiš: Když byly dvě hodiny, byli žáci tam, kde je bílý mlýn,“ suchým hlasem diktoval inspektor krkolomnou větu.

Soukup rozhlédl se po třídě. Hlavičky krčily se k lavici. Nikdo se nehlásil, jenom Janek jako třapcem třásl svojí rukou, až se na ní jako provázky třepaly tenké, inkoustem strakaté prsty.

„Tož — Janku,“ vykřikl Soukup radostně, ale hned toho v duchu litoval. Ó, cítil, že to Janek nesvede, že je to odvážný hrdina, který leze do každého nebezpečí s lehkou myslí a kurážně — však bylo pozdě.

Žák psal a maloval joty a ypsilony šmahem na nešťastných místech. Pan inspektor na židli se kroutil, naskakoval, kohoutil, očička za sklem hněvivě se rozžhavila. Janek u tabule houbou i křídou, oběma rukama dělal z dlouhých písmen krátké, z úzkých široké a z tvrdých měkké — třída celá mu pomáhala — už pan učitel se zlobil — až konečně společnému úsilí všech podařilo se napsanou větu zbavit všech chyb a vad, tak že se bílými písmeny nyní zdravě smála s tabule na celou třídu. Ale Soukup věděl, že mluvnice „nešla“. „Nechutnala,“ řekl si v mrzuté náladě a zle se mračil na spokojeně se usmívajícího Jendu.

„Něco ze zeměpisu,“ objednal si teď pan inspektor, pak dostal chuť po něčem „z vlasteneckých dějin“ a na konec, aby to všechno strávil lépe, chtěl to zalít vínem, tož si poručil zazpívat „rakouskou hymnu národní“ a pak jako nasycený a napitý vážně vstal od stolku. „Dost,“ sykl na učitele jako na číšníka v hotelu, „pomodlete se,“ a Soukup už pobožně skládal ruce a oči tentokrát zvlášť vděčně zvedal k nebesům.

III.

Bylo po inspekci. Na věži rozhoupal se zvon a velebnými zvuky ohlašoval svaté poledne a svolával po polích roztroušené lidi i zvířata pod rodné střechy. Jako když v bitvě zatřepá se po válečném poli ječivý zvuk polnice signálem „na ústup“ — tak v boji životním k brázdám sehnutí bojovníci jako zbraně odkládali svoje kosy a srpy, protahovali unavené údy a poslušně šli zpět k domovům, jakmile na ně zavolal první výkřik

Mariánského zvonu. Sedali doma k pokrytým stolům s jasnou tvář a spokojeným srdcem.

Jenom ve škole místo k obědu sedali oba učitelé i s panem inspektorem ke stolu, pokrytému ne bílými talíři, ale papírem, kalamářem, péry a tužkami . . .

„Vykonáme konferenci, pan učitel píše protokol a pan řídící ať předloží další úřední knihy. Pište: Protokol, sepsaný —“

V ruce Soukupově rozběhlo se péro po papíře, až mu nožičky chvatem skřípaly, a ve veliké, žluté skříni lovil pan řídící školní matriku, pamětní knihu, seznam knihovny žákovské, inventář školních pomůcek, a hrbě se pod tíhou důležitých těch knih, nesl je v náruči jako drahé miláčky ke stolu a kladl je jako libou obět před tvář páně inspektorovu.

Protokol byl konečně sepsán, všechny důtky uděleny, všechny výtky z notesu šťastně do protokolu přestěhovány, všechny listiny podepsány. „Tím protokol skončen a podepsán,“ s mohutným oddechem diktoval konečně inspektor, sáhl po peru a sám prvý drobným, strmým písmem asi už dnes po desáté napsal vážně kaligraficky svoje plné jméno, příjmení a úřední titul, a jako omladlý vesele vyskočil.

Oči přestaly mu hned ostře svítit, čelo přestalo se důstojně vraštit, obočí přestalo se zlověstně přísně stahovat. „Tak jsme šťastně hotovi,“ s patrnou radostí i úlevou pronesl pan inspektor a bylo oběma učitelům už z tónu těch slov jasno, že v té chvíli přestal býti pan inspektor inspektorem, úřední osobou, a stal se člověkem jim ve všem podobným. Zamnul si ruce, poklepal panu řídícímu na rameno: „Tak co děláme, rodina zdráva? A jak prošel hoch na gymnasiu? — A co vy?“ obrátil se k učiteli. „To poletíte zítra, co? A kam — k Tatrám nebo na Šumavu — k Baltu nebo k Adrii?“ Žertoval, usmíval se, stal se z něho na ráz pomilování hodný človíček.

Náhle jakoby si vzpomněl, drkl se prstem do čela a už ruka lovila v levé kapse u vesty a vytáhla veliké, zlaté hodinky: „Jedna hodina!“ vykřikl překvapen, „pánové — musíte mne dovésti někam na oběd.“

Řídící s učitelem mlčky na sebe se podívali. To se ještě nestalo. Pan inspektor nosíval si s sebou housku se šunkou v bílém papíře a plochou lahvičku červeného vína v náprsní kapse. Pojedl a popil ve třídě — a dnes?

„Snědli mi to a vypili,“ usmíval se pan inspektor a točil prázdnou lahvičkou, „potkal jsem cestou dva drotárky, nesnídali ještě — zle si stěžovali, nikoho doma nezastihli, všechno je na poli od časného rána, tak jsem napojil a nasytil bratry Slováky. Kam teď — než do hospody,“ usmíval se radostně pan inspektor a sahal po klobouku a deštníku.

Řídící se potil, přešlapoval chvíli, pokašlával, límeček si popotahoval, vousy nakrucoval. „Jak mu to jen říci,“ trápil se v duchu, „a pak kdybych věděl, co dnes žena vařila, ani

nevím, je-li maso," ale osmělil se konečně: „Prosím, pane inspektore," začal skromně, „pokládal bych si za čest; máme jen skromný oběd."

„I toto — toto — Bůh chraň, ne, to nesmím — nesmím nikde u učitele jíst, ne, děkuji — nesmím."

„Snad se bojí, že bychom ho otrávilí," pomyslí si řídící, když viděl, jak se vzpouzel, jak tvrdě a rozhodně zamítal jeho skromné pozvání.

„Prosím, tady ve vsi bude těžko sehnat něco kloudného k obědu," odvážil se podotknout Soukup, „já sám stravuji se u řídících a byl bych ochoten svůj oběd . . ."

„Ani nedomluvíte — co vás to jen napadá — umru raději," a bylo jasno, že z vlídného člověka rázem stal se zaš už přísný inspektor, „to mi nedovoluje můj úřední poměr k vám, mohlo by se to různě vykládat — rozumějte mi přece, ať nemusím vám to povídat po lopatě," mrzut a zakaboněný mířil ke dveřím . . .

Panu řídícímu bylo inspektora líto. „Takový pán," pomyslí si, „celé půldne nejedl, dalekou cestu konal; a co teď s ním? S námi jísti nechce . . ." a starostlivým smutkem pokrývala se mu dobrácká tvář. Když kráčel za panem inspektorem ze dveří, v tom náhle až si poskočil. To šťastný nápad tak jím projel a do výše ho pozvedl.

„Prosím, pane inspektore, do hospody vás přece vésti nemůžeme; ale osmělím se představit vás panu faráři, bude sice po obědě, ale v takovém domě něco se vždycky — —"

Tu teprv se vzpamatoval z nového leknutí pan inspektor tak dalece, že mohl zvednouti ruku s deštníkem a se vši přisností zakázati si: „Ani slova více!"

„Náš pan farář je nesmírně pohostinský," krotit domnělé obavy hostovy Soukup.

„Ne — a tisíckrát ne," řekl tvrdošíjně a s přízvukem odporu, inspektor, a když viděl překvapené tváře svých průvodců, zastavil se a vážně jim řekl: „Jen jednou přijal jsem pohostinství v podobných okolnostech na faře, a co byste řekli? Jméno mé za to bylo smýkáno tím nejsprostším žurnalistickým kalém, bylo plváno na moji čest, podezřívána moje úřední činnost, spíláno mi stranníků a jiných jmen . . ."

„Snad pan inspektor nemyslí, že bychom . . ." odmítal i zdání podezření za sebe i za kolegu pan řídící.

„Vím, vím, co chcete říci. Vy byste to třeba do novin nedali, ale neutají se to, pochlubí se milou návštěvou třeba farář, v soukromém hovoru třeba vaše paní, a neštěstí máte hotové. Byl jsem tenkrát na kolik dní zbaven klidu, duševní rovnováhy, já a moje rodina, za nic to nechci znovu prodělat; tož jen poslechněte, veďte mne do hospody; mám opravdu hlad i žízeň a vy též — nezdržujte se . . ."

„Tož s Pánem Bohem,“ řekl řídící a pokrčil rameny, jakoby chtěl říci: „Kdo chce kam, pomozme mu tam,“ a jako dva andělé kráčel on i Soukup po obou stranách pana inspektora a zaměřili s ním tam, kde na tyčce houpala se hrst svázaných hoblovaček.

IV.

Uklidněný, upokojený inspektor kráčel teď zas vesele v jejich středu a ztišená duše vyjasnila se znovu jiskrou čisté radosti.

„Hezké to tu máte,“ velebil cestou, „je to takový krásný, tichý, idyllický život v ústraní. — My měšťáci teď musíme jeti na letní byt, platit, nepohodlí zakoušet, stěhovat se tam a zpět, a vy to máte po celý rok, ustavičně, a ten klid kolem — ten klid,“ liboval si blaženě.

Pan řídící jen pokašlával.

„Ono má i město své výhody,“ minil Soukup.

„Ach, nepatrné — všechny bych je obětoval za pobyt na takovéhle miloucké české výšce — nikdy jsem toho plným douškem neokusil. Můj otec byl professorem, tak jsem jen v tom prachu měst sešedivěl — á — tady jest hospoda?“ optal se pak pojednou překvapeně, když jim nad hlavou v libém větérku zašeptaly přivítání hoblovačky.

„Prosím,“ uklonil se pan řídící a otevřel zavřené dveře do síně.

„Jak originelní — žádný dryáčnický nápis, žádné velkohubé slovo, jaké roztahuje se na městských hospodách — znáte to — „U české koruny“, „U českého lva“, „U slovanské lípy“, taková posvátná slova každému Čechu a napsaná na hospodách jako profanace — zde nic, pouze hrst hoblovaček. Tak mne těšilo, pánové,“ protrhl se náhle ze svého nadšení, „a odpusťte, že jsem vás tak zdržel — nebylo dříve možno,“ a podával průvodcům obě ruce na rozloučenou.

Ale tu bylo jasno oběma učitelům, že pana inspektora nemohou opustiti — nesmějí.

„Dovolíme si doprovodit pana inspektora do hostince — což, kdyby nebyl nikdo doma, začaly předevcírem žně a on, hostinský, je zároveň rolníkem,“ pevným hlasem povídal teď zas pan řídící, a ať se pan inspektor děkoval, omlouval nebo odmítal, stál, kryje se uctivostí a pozorností, neúprosně na svém a vešel neohroženě za ním do hostinské místnosti.

Tam seděl u okna stařeček a kolébal drobounké dítě.

„Pozdrav vás Pán Bůh, stařečku,“ nasládlým hlasem, aby ukázal, že umí s vesničany mluvit, spustil ihned inspektor, „máme hlad i žízeň, tak, co pak nám dáte jíst, co pak máte, nu, co?“ Skoro až rozmazleně se vyptával kabousíciho s starce.

Ten si ho chvíli prohlížel mlčky, podíval se na pány učitele, „kam je sem rarach nese, když jsem sám doma,“ pomyslí si, odvrátil hlavu od nich a chladně, klidně odháněje dál od dřímajícího děcka dotěrné mouchy, povídal: „K jídlu co máme? A co bychom pro vás měli? Nic nemáme.“

„Nu však ona paní hostinská nám něco uvaří,“ čtveráckým přízvukem dotíral znovu inspektor.

„I to víte — ta tu na vás zrovna čeká — kácejí od rána žito na zadních dílech — běžte si tam za ní.“

„Poslouchejte stařečku . . .“

„A co — co mi to pořád říkáte — stařečku! stařečku!“ vypálil náhle a prudce dědouš. „Vy už také nejste žádný mladíček, šediví vám hlava i brada, já jsem pantáta a šenkýř a žádný váš stařeček — abyste věděl, vy jeden — vy —“

Inspektor zkrotl, zkoprněl na všech údech, jakoby ho ledovou sprchou neočekávaně polil. „Odpusťte, pantáto, odpusťte,“ koktal v trapných rozpacích, „snad nějaké vajíčko uvařit, třeba na tvrdo, to byste snad mohl, ne?“

„E, co vám to jen napadá — v tomhle parnu, my už sami týden skoro nevařili; vypijte sklenku piva a zajezte chlebem; to vás občerství nejlíp,“ a stařeček seděl dál jako pařízek a odháněl mouchy.

Inspektor vypadal zoufale a jeho oči točily se po učiteli.

„Vidíš,“ myslil si v duchu Soukup, „tc není jako u mne ve třídě, poručit si násobení, dělení, mluvnicku, přírodopis — co je libo, vše hned se podá . . .“

„Nu vidíte, tatíku,“ spustil se do vyjednávání teď řídící, „ten pán je z daleka a neobědval. Rozděláme oheň, přistavíme vodu a hodíme tam pár vajíček — pojednou-li pak to nebude?“

Starý šenkýř nevrle se zvedl se svého místa a šátkem přikryl dětskou tvářičku.

„Umi tihle páni sekyrovat,“ myslil si cestou ke kamnům. „Mají ti kantoři časy — celá ves se dře po polích, a oni za dne do hospody přivlekou cizího člověka . . .“

„Já ten oheň rozdělám,“ skočil ochotně Soukup, „jen seženete-li někde vajíčka.“

„Hm — to by bylo smutné. Myslíte, že je to jako u vás, ne?“ tvrdě odpověděl stařec a odešel. Po chvíli přinesl jich plnou čepici, jak je na kurníku sebral. „Ani pobrat jsem to nemohl, selka nemá času ani to sebrat,“ chlubil se už ve dveřích.

„Tak, pantatínku, to jste hodný,“ okříval inspektor, „tož hodte tam pro každého dvě.“

„I nám na vejci tak nezáleží -- jedno sem nebo tam,“ a kladl do hrnce všecky.

„Pozor!“ přiskočil chutě řídící, „to se musí nejdříve voda vařit a pak do vařící házejí se vejce na dvě minuty.“

„I tak si s tím dělejte, co chcete — přinesu zatím pivo,“ a hmátl po sklenicích.

Roj much se zvedl a zahučel, některé vrnely uvnitř a narážely na hladké stěny sklenic, než se vymotaly ven a rozletěly šenkovnou.

Pod plotnou zapraskal oheň, ale zároveň všemi skulinami starých kamen vevalil se do světnice dým.

„Nemůže trefit do komína,“ smál se Soukup, shýbaje se k okeničce.

„A stafra,“ vykřikl překvapeně vracející se staroch, „kamna nám kouří — to bude jistě jinak, změni se nám počasí,“ a jak kladl na stůl sklenice kalného piva, docela už uklidněn vykládal: „Ta kamna jsou lepší než každý barometr, cítí bouřku kolik dní napřed,“ a z kamen valily se ustavičně kotouče šedého, štiplavého dýmu.

Pan inspektor se rozkašlal a řídící úslužně se chystal otevřít okno.

„Nemakejte na to,“ okřikl ho najednou hostinský, „to není na otvírání zřízeno, je to od poslední muziky ještě pochroumané a jen tak na rychlo sklepnuté, aby to pohromadě drželo — rozsype se to v ruce, jak tím hnete. Až po žních, po žních dá se to do pořádku.“

„A což, není tu nějaká zahrádka venku, kuželník, besídka, nebo něco podobného,“ skromně mínil pan inspektor, jemůž z očí už tekly slzy. Dým ho štípal k nesnesení, horko a dusno mu bylo.

Řídící pokrčil rameny. „Je tu kuželník sice, je, ale nekrytý a nač sednout si tam není.“

„I to je snadná pomoc — jářku, pantáto,“ bodře ozval se inspektor, „vyneste nám někam do chládku, třeba na dvorek, stůl, my si vezmeme každý svoji židli a pivo, začíná tu být horko, a pak ten dým —“

Jako sršněm bodnut vyskočil hostinský a popudlivě se rozkřikl: „Sakryš — tohle je přece jenom sekýrování. Odkud pak jste, že nevíte, když se topí, že je horko. A dejm! Dejm! Nevídáno, pro trochu dejmu -- sedněte si na zem, on se po chvíli vytáhne k stropu a dole neucítíte nic — my tak sedáme v zimě každý den a hosté s námi, a potom jací hosté!“ A pohrdlivé zraky měřily si inspektora, jenž kvapně se dvěma židlemi hrnul se ze dveří.

Za ním učitelé vynášeli stůl.

„I to je divoch zlostný,“ ulevoval si venku inspektor, „neochotný, nezdvořilý“

„Mladí už jsou uctivější,“ omlouval řídící nepříznivý dojem, „ale nejsou doma, sedlači, jenom v neděli věnují se hostinci; všedního dne hrubě o to nestojí, zdržují se tím.“

„Tak, tatíku, už to bude,“ hladil v šenkovně Soukup rozčileného výměnkáře; „víte, to je náš pan inspektor, musíme si

ho předcházet. My bychom sem nebyli šli, my víme, že je teď nejpilnější čas, ale on si nedal říci — — tak si tuhle vydlužím talíř — tak — a ještě polévkovou lžicí a vylovím je —“ a už za řeči tahal vajíčka jedno po druhém a kladl je na talíř. „A vy sežeňte nože a trochu soli, pepře — máte-li — kousek chleba nebo rohlíček, a už to bude.“

Soukup pružně hnal se, pyšný na své kuchařské umění, na dvorek a tam talíř bělostných vajíček postavil před zkrátěho inspektora.

Za ním šoural se šenkýř. Nesl jediný nůž a velikou dřevěnou slánku, jak ji sundal z misniku. „Tady máte nůž a sůl — chleba přinesu pecen, máme ho v komoře.“

Inspektor se vrtěl nepokojně. Scházel mu talíř, ubrus, ubrousek a zvláště důkladně prohlížel nůž.

„Nehněvejte se, příteli,“ začal hlasem skoro až poníženým, bojácným, kdy se objevil stařec s pecnem chleba, velikým jako kolo, „nemáte tam jiný nůž — nějaký čistší, víte?“

„I to je kříž, všhecko to pobrala selka s sebou do pole, nesla tam za sekáči oběd — chleba s máslem a tvarohem — nic nemohu najít —“ a prohlížel, obracel v ruce podaný nůž, naplil konečně naň, vytáhl z kapsy šátek, chvíli ho drhl, pak ho důkladně prohlédl a zase ho vrátil inspektorovi „to je marné,“ povídal mu při tom dobrácky, „to už nepustí, kdybych ho dřel sebe víc — je to moc zažrané.“

Ale oba učitelé už měli venku svoje kapesní nožiky, naklepali vajíčka o tvrdý stůl a s chutí loupali popraskané skořápky.

Pan inspektor následoval jejich příkladu. Krájel si vlastním nožikem chléb a, když ho vajíčka v krku dusila, splachoval statně kalným pivem.

„Tak to zaplatím,“ řekl konečně s větší opět důvěrou, když se výměnkář s plačící vnučkou na ruce zjevil na dvoře.

„To je šest skleniček po šesti — dáte šestatřicet krejcarů,“ spočetl mu stařeček na ráz.

„Nu a chleba a vejce,“ upozorňoval host.

„To nic — to dal Pán Bůh — přejte, aby nám nadělil jiné zas.“

„I to nechci, měl byste škodu — tuhle nechávám jeden zlatý,“ řekl inspektor a zvedl se k odchodu.

„On mi nechává jeden zlatý,“ rozchechtal se zlostně starý sedlák. „Co pak si přece o mně myslíte? Že snad na ten váš zlatý čekám — co? Já jich mám tamhle v truhle tisíc a ve městě v záložně několik tisíc, jen si to seberte a jděte s Pánem Bohem —“

„Ne — já vás nechtěl urazit, příteli, tuhle je tedy šestatřicet krejcarů a za ostatní děkuji.“

„Děkuji — děkuji — naděl Pán Bůh se říká, nezdvoračku,“ nemohl se už stařec přemoci, aby nevykřikl za odcházejícími.

Inspektor šel chvíli mlčky.

Pak najednou řekl: „Ono je to přece pravda — město má také své přednosti. Jinak se tam na člověka dívají — —“

Soukup s řídícím sklopili hlavy a oba vesele se usmáli a doprovodili pak až k nejbližšímu nádraží v nejlepší náladě svého inspektora. — —

„Měl jste hosta, dědoušku?“ ptala se k večeru mladá šenkýřka, která z pole se vrátila první a špatřila venku na dvoře stůl a židle.

„Ba, byl tu nějaký měšťák obrýlený, poloslepý a strašně hladový. Naši učitelkové se před ním kroutili a obskakovali ho jako Pána Boha — ale já mu dal cítit, že jsem sedlák — —“

„Udělal vám něco?“

„Stařečků mi nadával —“

„A kdo pak to byl přece?“

„Kdo ví, říkali mu — inspektor.“



LĚTA PLYNOU . . .

I.

Bože, ten čas utíká,“ povzdychla si chalupnice Ptáčková v Kamenici a skládala arch ohmataného, potíštěného a popsaného papíru, „už pět roků tu u nás to dítě bude!“ Stáhla brejle s nosu a v hlubokém zamýšlení mechanicky strkala je do odřeného pouzderka. Počítala v duchu . . . Ještě měsíc a bude konec. Pražský nalezinec řekne: „Dost, dítěti je pět roků, ať se odevzdá domovské obci na další výchovu,“ plat se jí zastaví, a Ptáčková bude musit Annu Sukovou odevzdati v ředitelně a poprosit o jiné dítě. Dostane malé dítě, bude je musit opatrovat, čistit, piplati se s ním, krmiti je, a tohle už všechno samo, běhá, mluví i poslouží už . . . „Kdyby tak ta obec . . .“ prokmitlo jí hlavou a hned znova brejle nasazovala a arch rozbalovala. „Příslušná do Velkých Dvůrů u Prahy,“ přečetla si pomalu a zadumala se. „Hm, zkusiti se to může,“ řekla si po chvilce přemýšlení a zcela už rozhodnuta, rychlými, kvapnými pohyby uložila i arch i brejle, hodila na sebe vlňák, vzala do své hluboké kapsy asi pět vajíček a vyšla.

Venku na drnečku seděla u housátek malá Aninka. Zpívala jim nějakou „píseň beze slov“ a huskám se to dětské broukání patrně líbilo, protože si libostně při tom popiskávaly, zobáčky načechrávaly si žluté chmejříčko a zas ukusovaly drobné travence zelené špičky. I stará husa, která tu seděla jako kmotra pohodlně na tom zeleném koberci, chválou nešetřila a každou chvíli ozvalo se z jejího táhlého krku jako applaus pochvalné: „Taktak, taktak,“ ale teď náhle a ostře zasyčela, zaslechla kroky, a proto zavolala na svoji rodinu mateřské: „Pozor!“ Zbytečně však. Byla to Ptáčková, která na klíč zavřela barák a vyšla před vrátka. Jediným pohledem spočítala husí krky,

a když viděla, že jsou všechny, pohládila Aninku vlídně po hlavě a řekla jí nějak měkkým, nezvykle dojatým hlasem:

„Tak si jen zpívej, děvenko, zpívej a dobře hlídej . . .“ Nedopověděla, a jen cestou v myšlenkách rozprádala si dále načatou větu: „Kdo ví, budeš-li si tak po měsíci zpívat! . . .“ Ještě jednou se po ní ohlédla, jakoby si ten obrázek lidského jara hluboko, hluboko do duše chtěla vtisknout. Odtrhla po chvíli oči a hlavu zas obrátila ku předu. Byl už před ní samou kupečkův krám, a proto celou silou zaujal ji znova vlastní cíl této cesty.

„Chtěla bych tedy, abyste mi tam do té domovské obce dopsal,“ rozkládala po chvíli široce v sešeřeném krámku, plném nejrůznějších zápachů po kořalce, koření, kávě, po mýdle a olejích, „abyste to, jak náleží, sesadil, když mi budou platiti pětku, že si dítě nechám, ale musím to mít černé na bílém a obecní sigl na tom . . .“

Ale to už ji kupeček ani neposlouchal, už měl aršík papíru před sebou, a už i péro pompesním oslovením: „Slavnému obecnímu výboru ve Velkých Dvorech“ po něm se rozběhlo. Úředním tónem a suchým kupeckým slohem pak stručně sděloval, že tamní příslušníci pětiletou Annu Sukovou, asi za měsíc odevzdá dosavadní pěstounka její, Cecilie Ptáčková, zpět nalezinci, a ten že ji jistě odevzdá domovské obci. Výše jmenovaná Cecilie Ptáčková však že je ochotna, ponechati si jejich „Práže“ i nadále, když se obec závazně uvolí platiti na ně v měsíčních lhůtách dosavadní taxu ročních šedesát korun.

„Jak náleží, dobře jste to postavil,“ pochválila Ptáčková kupečka, když si sama přečetla celý přípis. „Stojí to za ta vajíčka,“ pomyslíla si v duchu, a ochotně k nim přiložila ještě pětník na známku a dva nové za papír a obálku.

Před jejím zrakem kupec psaní zalepil, zapečetil, adresu napsal, známku přilepil a ona sama dopis tak náležitě vypravený spustila do černožluté schránky na psaní, která tu visela na půlce krámových dveří a jejíž obsah přesporní posel denně v poledních hodinách vybíral.

Skoro nedočkavě, dychtivě v myšlenkách sledovala nyní chalupnice osudy odeslaného listu. Vyčíhala posla a hleděla radostně, jak hrstku bílých psaní z truhlíku stěhoval do své černé kožené tašky.

„I můj je mezi nimi, už ho nese na poštu, ještě večer pošle ho slečinka drahou ku Praze . . .“

„Nu, už by ta obec mé psaní mohla mít v ruce,“ říkala si druhý den, za dva, za tři dny mohla by tu být odpověď; no, budou smlouvat, budou, budou mi dávat místo šedesáti jenom čtyřicet, ale já se budu držeti, slevím pětku, oni pětku přidají, až konečně to rozlomíme a shodneme se na padesátce, bude mne to stát kolik vajíček, ale kupeček je bystrá hlava, vyjedná to.“

Zatím minul týden, čtrnácte dnů, a odpověď nepřicházela. Darmo denně vycházela Ptáčková před barák a křičela: „Hej, poseláku, slyšíte, nic mi nenesete?“

„E nic!“ už odpovídal nevrle a ani se nepohrabal v obsahu své obširné tašky, jako s počátku činival, až to chalupníci uráželo.

Když měsíc už už byl na samém sklonku, rozběhla se znova ke kupci. „Mám starost, že to nedošlo, ztratilo se to cestou, buď tam anebo zpátky ke mně . . .“

„Inu, možná věc je to, měli jsme to poslati na receptis,“ mínil i kupeček, „ale milá zlatá,“ konejšil hned baráčníci, plnou nedůvěry k rakouskému poštovníctví, „psaní bezpochyby došlo, ale tam u Prahy, jak sama víte, tam je jiný kraj a jiný svět, tam teď sázejí a okopávají řepy, a to je nade vše, tam se neposadí starosta k vůli vám anebo k vůli nějakému nalezenci a nesezve si obecní výbor, aby rozhodl o vaší žádosti, tam je řepa teď na prvním místě, a až se takových žádostí nastrádá více, tak že to za to stojí, pak teprve se pánové sejdou a porokují o tom . . .“

„Ale to zatím už budu nucena dítě odevzdati, za týden máme posledního.“

„Tak je odevzdáte,“ s klidem vypočítavého obchodníka řekl kupeček. „Dají vám jiné, menší, zvýší za to taxu, místo pěti korun budete brátí snad osm, deset i více, podle stáří dítěte.“

„Ale když já bych nerada se s ním loučila. Kojila jsem je se svou Lojskou, každou na jednom prsu, a přilnula jsem k tomu dítěti, zvláště, co mi ta moje umřela, a potřebovala bych ji. Dvě mé děti už jsou ve službě, dvě vychodí školu co nevidět, tatík chodí do Vídně přes léto a já tak doma po trávě se sháním a polička obsloužím, a tak nemá kdo barák a husky obhlídat.“

„Tak si Aničku nechte.“

„Zadarmo přece nelze, co by mi řekli naši, tatík, až by se vrátil, i děti, a pak sousedky, vysmály by se mi, alespoň něco kdyby ta obec chtěla dáti,“ nesměle se přiznávala.

„Můžeme jim to znova napsati.“

„Ano, ano,“ ochotně svolovala Ptáčková, „a na receptis to dáme, aby to jistě došlo.“

„Ale bude to dražší.“

„I nic nedělá, vždyť já mám tuhle,“ a rozvazovala cíp šátku na uzel zavázaný, a vyklepala z něho lesklou korunku i pět vajíček položila na špinavý pult.

Velice důtklivě psal tentokráte kupec, ke konci napsal, že odpověď vyprošuje si obratem pošty a dvakrát tu větu tučnými čarami podtrhl.

Ale marné bylo všechno. Odpověď nepřišla, psaní vráceno nebylo, ačkoli se Ptáčková ještě cestou k nádraží stavěla na pošť.

„Nic tu nemáte, nic pro vás nedošlo,“ řekla jí slečinka, když pozorně prohledala všechny přihrádky a truhlíčky.

„A to je škoda, to je škoda,“ smutně litovala chalupnice, ale neodcházel, přešlapovala chvíli a dodala si kuráže.

„A neráčeji se na mne mrzeť, nelibějí vědět, kde vlastně jsou ty Velké Dvory?“

„Ale vím, matko, jak pak bych nevěděla, asi tři stanice za Prahou. Tam vystupte, a lidé už vám povědí, i posel z Velkých Dvorů bude u vlaku, je tam pošta, ten vás doveče.“

„Tak Pán Bůh zaplať. Kondukteur už mi řekne na dráze, kam sednout, a s Pánem Bohem tu bývejte.“

„S Bohem, matičko.“

To Ptáčková odvážela Aninku do nalezince po pěti letech a s těžkým srdcem. Měla pro všechny případy svoje papíry s sebou, vysvědčení od obce i farního úřadu, oddací i domovský list, kdyby bylo třeba vzít si jiné dítě.

„Ale k tomu snad, Bože, nedojde,“ utěšovala se v duchu.

„Snad ti lidé tam mají také kus srdce a lásky k malému děcku, zajedu tam a všechno jim ústně rozložím, to jim snad bude jedno, platiti jinému anebo mně. I ve vlaku obírala se svým plánem, vyptala se cestujících, kteří s ní v jednom voze jeli, i průvodčího vlaku důkladně na cestu do Dvorů, i na cenu, co by stála jízda z Prahy tam a zpět, a hotový plán se jí v hlavě zrodil. „Aninku vidět nesmějí, což kdyby se jim zalíbila, anebo matku, nebo babičku, nebo tetičku tam měla, a nač i za ni dráze platiti; dám jí zatím do nalezince, a sama se rozjedu. Pochodím-li dobře, oznámím pak v kanceláři, že si dítě se svolením obce ponechám.“ Skoro za jisté to měla, že si děcko zase domů poveze a měkce hleděla na ně, jak je jízda těší, jak se ani od okna odtrhnouti nemůže a vyjevenýma očkama hltá obrazy nových krajín a vesnic, které kolem se mihaly. Jen občas otočila svoji černovlasou hlavičku, aby i ji, Ptáčkovou učinila účastnou svoji radosti, aby i ona všeho si všimla a nic nepřehlédla, co se Anince zdálo důležitým.

„Maminko, hleďte, housátka, a jak už velká,“ volala a prstíčkem vrtala do tvrdé skleněné tabule směrem, kde se na břehu páslo husí stádečko. „Maminko, co je to tamhle? Maminko, co to dělají ti lidé na poli? Maminko, vojáci jdou.“ — „Maminko, maminko,“ zvonil její hlásek v rachotu kol za jízdy i cestou po ulicích pražských k červenému domu — rodnému domu Anny Sukové . . .

Ten hlásek provázel Ptáčkovou i cestou do Velkých Dvorů, zněl jí ustavičně v uších a přimlouval se, aby ji nevydala, aby se nad ní ustrnula.

„Ustrnu, беруško, ustrnu a nevydám,“ v duši jakoby s milým dítětem rozmlouvala, povídala si chalupnice a ptala se, kde tu zůstává pan starosta.

Byla ve Dvorech, na návsi, obklopené velikými, výstavnými statky, na kterých ta prostá žena z chudého Pošumaví své oči mohla nechati.

„I toť jest jako ve městě, všecko pod patro stavěno, a zatím ves prý, ves, ale jaká!“

„Co pak chcete?“ ostře přivítal ji starosta hned na zápraží svého statku a rázem ji tou příkrou otázkou podrchal všechny nitky pečlivě připravené řeči.

Dlouho si sestavovala v hlavě, co a jak promluví, a jak si bude počínati — dá napřed křesťanské pozdravení, poděkují a pozvou, aby šla dál — „tak nestůjte u dveří, a posaďte se u nás,“ tak nějak řeknou.

„Nu, nesmím zdržovat a obtěžovat,“ odpovím, jak se sluší a patří, a s místečka se ani nehnu, až mne pozvou po druhé a po třetí. Posadím se. — „Ukrojte si chleba u nás,“ řekne mi starostová a odkryje bílou prostírku, pod kterou se ukáže chleba, ovšem bílý chleba z vejraže, a při něm jako stříbro lesklý nůž. Poděkuju za poctu, ale ukrojím si, abych neurazila, tenkou skývičku, tak jednou, dvakrát do huby, a i kdyby chléb měli jako brus, pochválím při jídle, a řeknu: „Dobrý dar Boží máte, jen sládne, naspoř vám ho Pán Bůh,“ zatím dojím, sousto spolknou, a tu se mne starosta optá: „Tak, kdo pak, osobo milá, jste, odkud pak jdete a co pak nám nesete,“ a nyní mu to povím a vyložím, a z kamene by musil být, aby se nad děckem neustrnul . . . A zatím takovéhle přivítání. Jako by ji do temene udeřil, div se nezapotácela.

„Nu tak mluvte, babko, co chcete, nemám času, lidé mi na poli protahují řepu —“

„A co bych chtěla, já přicházím sem k vůli tomu děcku . . .“ a odmlčela se.

„Jakému děcku, o čem to mluvíte?“ rozpomínal se starosta.

„Nu, vždyť jsem přece psala, dvakrát psala . . .“

„A — k vůli tomu panchartu, už se pamatuji, to jest krásné nadělení, dal jsem to četníkům, aby pátrali po matce, jest nezvěstná, jako obyčejně a příbuzných není, nikdo ji zde nezná, ale přísluší sem, ostatně se budeme brániti, musí se zjistiti, kde se matka posledně zdržovala. Kde kdo leze na obec —“ mluvil starosta zlostně. Nakvašeně a rázně si teď odplivl, jak mu hořko bylo v ústech.

Tě pomlčky využila Ptáčková a hlasem bojácným, skoro pokorným se nabídl:

„Já bych si ji třeba nechala, kdyby obec, jak jsem psala —“

„Na ni platila, ne?“ jízlivě rozesmál se statkář, „ani nám nenapadne; hodil jsem to vaše psaní do koše, škoda známky na odpověď, a co vy, nač se o to staráte, co se do toho pletete, odevzdejte dítě, a co s ním bude, jest věci úřadů a ne vaší, rozumíte, a nemám času klábositi zde s vámi, buďte zdráva,“ otočil se na patě, hvizdl na psa a pušku přehodil si přes ra-

meno. „Mám potvoru křečka v jarce, tři dny ho číhám, a ne a ne ho bouchnout, a pšenice už jen jen se metatí,“ řekl mimochodem víc pro sebe a odcházel . . .

Jakoby ji studenou vodou polil, otrásla se Ptáčková, ale s místa hned hnouti se ani nemohla, jako podřát měla nohy.

„Co tam čumíte, babo?“ probudil ji znova hrubý hlas. Starosta se to ohlédl cestou, a když spatřil, že se ta cizí žena nehýbe, napadlo mu, aby nic ve statku nesebrala, cizím lidem nelze věřit, toulá se teď světem všelijaké luzy. — „Mám vás nechat vyvésti strážníkem?“ zaburácel znovu.

„I ne, není třeba, už jdu, ostávejte tu s Pánem Bohem,“ zavolala teď i Ptáčková, ale nikdo už jí neodpověděl. Pouze dvě ostré oči ji sledovaly, dokud nezahnula na silnici vedoucí k nádraží. Utíkala skoro, a teprve až cesta se otočila o roh posledního stavení a vyběhla ven mezi rozlehlá pole, uvolnila v kroku. Potkala nějakou ženu, mladou ještě, ale sedřenou, vlékla ohromný vál vojtěšky a skoro až k zemi se pod tíhou prohýbala.

„Prosím vás, kdo pak je tu u vás starostou?“ optala se jí nešměle.

„A kdo pak jinej, než největší boháč, pan Jarý, Jaroslav Jarý se jmenuje, ale po statku se tam říká „u Prokopů“, sloužíme u něho pod deputát.“

„Tak, tak, provázej vás Pán Bůh,“ poděkovala Ptáčková.

„Dejž to Pán Bůh, taky vás,“ odpověděla dělnice a vlekla dál v režné plachtě svoje břemeno.

„Vida, chudí si rozumějí, s Bohem jsme se rozešly,“ napadlo oběma ženám, a po chvíli jakoby si řekly, současně se po sobě ohlédly.

Teď teprve cestou Ptáčková úplně se vzpamatovala. Její myšlenky jako vyplašení ptáci k hnízdu znovu vracely se k cíli této cesty. „No, jsem já husa hloupá,“ počala se v duchu do opravdy plisniti, „jedu sem z takové dálky schválně k vůli tomu dítěti, vyhodím hromadu peněz, a tu jak na mne dupne, jako zajíc uteku, na všechno zapomenu, nic mu neřeknu, mlčím jako ryba,“ počala se hněvati sama na sebe, výčitkami se zahrnovala, a jedné chvíle se i zastavila a nutilo ji to, aby se znovu zpátky rozběhla, znovu vyhledala toho příkrého, necitelného člověka, a do očí mu řekla znovu, proč sem přišla.

„Ne, to už bych mu neřekla,“ opravovala se, „ale pověděla bych mu, co si o něm myslím, krufák člověk že jest, a jaký krufák, když mu, boháči, nestojí dítě za šestáček na psaní, a když křeček jest mu důležitější než člověk —“

A jak šla, zlost i lítost rozlévala se jí víc a více žilami a celým nitrem; „a to jest mi čistý starosta, vrčí na člověka jako pes, pánovitý jest, ba pyšný jako generál. A že ho strpí starostou, že ho neshodí, u nás v Kamenici ani hodinu by mu nedali starostovat; ten by se podíval — ale bude to celá ta-

ková obec nějaká, jaký pán, takový krám," nevědomky počala přenášeti svůj hněv na všechny. Hořelo v ní, a čím dále, tím více dula do ohně, až plameny šlehaly a zachvátily požárem celou její prostičkou duši. „A bohatství je tu, až Bůh brání," rozhlédla se cestou kolem sebe po polích, „kde pak jest u nás viděti takovouhle úrodu; žita se jim tu už metají, pšenice jsou po pás a ječmeny urostlé jako břeh, všechno to kypí, kyne zrovna, a při tom takové hamižné krkounství, taková necitelnost," — a kdyby mohla, jistě by v té chvíli za trest byla nechala padati ne-li síru a oheň, jistě kroupy alespoň, aby je nějak potrestala, jejich pýchu pokořila. „Jaroslav Jarý, Jaroslav Jarý," opakovala si zase v duchu nakvašeně, „to jméno si musím pamatovati, ani se nepoptat po dítěti, pěkný starosta, má býti jako otec všech," a rázem přeskočila jiskérka do nejskrytějšího kouta její duše, tam kde uložena byla její láska k schovance. A jako kapka barvy zkalí celou sklenici vody, přebarví ji, tak se stalo s její láskou k dítěti. — „A já, já chudá žena se jim mám starat o jejich dítě, dříti se na ně těmato mozolnýma rukama?" a pohleděla při tom na svoje práci uhnětené ruce, a jakoby oleje do ohně přilil, volal zlý hlas v její duši: „a co jest mi vlastně do ní, mazlím se s ní jako s vlastní, a tu starosta, sám starosta to řekne, panchart je to . . .“

A tak těmi myšlenkami omotána, nejen došla na nádraží, ale i ve vlaku se jich nezbavila, ani pak cestou k nalezinci. V kanceláři požádala stručně, skoro spurně o jiné dítě. Pochválili ji tam, řekli, že jsou s ní jako s pěstounkou velmi spokojeni, i toto dítě, které odevzdala, že jest čisté, dobře živěné a probudilé.

Dali jí ochotně a rádi jiné, které až dosud vlastní matka byla kojila, ale nyní dále už nemůže.

„Je třeba dítě odstavit, jest silné a zdravé, neuškodí mu to," řekla jí opatrovnice, když jí je odevzdávala s balíčkem dětského prádelka a mezi tím, co jí v kanceláři vyplňovali nový arch.

„A nechcete se už s Aninkou rozloučiti?" optala se jí ještě.

„Ne, nechci," řekla zas tak vzdorně.

„Je to lepší tak," promluvila opatrovnice, „pláče stále a ptá se, kdy už přijdete; těžko by se loučila.“

„Maminko, Maminko," zdálo se v té chvíli Ptáčkové, jakoby zazvonil hlásek, tak jak ho slyšela v těsném oddělení vagonového kupé v rachotu kol a drnčení železničních vozů. I slza vyhrkla jí z oka a skanula rýhou k ústům, ale rozmačkla ji dlaní a v duši zadrnčelo jí slovo, tvrdé slovo tam toho hrdého boháče . . .

Hlásek umkl.

„Ne, nechci," řekla znovu Ptáčková a odešla . . .

Ještě na prahu se zastavila a obrátila. Tajemná síla, cosi jako pud ji zadrželo, než vykročila do tiché, odloučené ulice.

„Zapomněla jste něco?“ optal se jí domovník, chystaje se zavřít za ní těžká vrata.

„Zapomněla,“ odpověděla jako ve snu, „ale ne, ne, už se pro to nevrátím,“ a vyskočila.

Dveře za ní tiše zapadly . . .

II.

Ve Velkých Dvorech shodila s ramen Jarých deputátnice Mládková těžký vál svěžího jetele, rozmotala uzly, vytřepala plachtu, složila ji, nabrala plnou náruč křehkého krmiva, donesla je kozám, ale stále cestou myslí na tu neznámou ženu, kterou cestou potkala. Nešla jí z hlavy.

Když se muž k večeru vrátil ze statku, postavila před něho na stůl večeři a rozpovídala se:

„Tak jsem ti dnes potkala nějakou ženskou. Cizí byla a jistě z daleka, měla na sobě štráfovanou kanafasku a vlnák květovaný, daleko široko se tu tak ženy nenosí, a ptala se po našem pánu.“

„A stafra,“ plácl se muž do kolena a přestal jíst, „že to bude ona! Pán přišel po obědě na pole za námi a zle zas láteřil, poptával se starého Kozáka, nepamatuje-li se na nějakou rodinu Sukovic; nějaká Suková uhnala si ve světě dítě, a to teď má připadnout obci na obtíž. Až dosud staral se o ně nalezinec, platil na ně, bylo někde na vychování, a ta jeho pěstounka prý tu dnes byla a nabízela se, že si dítě dál ponechá, ale chtěla prý šedesát korun, potom padesát na rok.“

„A co pán?“

„Povídal, že ta baba by nebyla hloupá, dítěti bude pomalu šest let, a obec že nedá ani krejcaru; buď že si je někdo vezme zadarmo, anebo že musí jít po třídě, ale dřív že musí úřady obec donutit, aby je přijala — nu, nadával při tom pakáže a sloty; vždyť ho znáš, křiklouna“

„Ale ta žena zdála se mi býti hodnou.“

„I jen nech, takové bývají prohnané, všemi mastmi mazané, umějí se přetvařovat.“

Tmavá noc přivalila se na Velké Dvory a pohltila všechny lidské starosti, řeči i myšlenky. A když nové jítro vstalo, přineslo zas nové drobné události, nové radosti i trampoty, a už ani Mládek, ani jeho žena nevzpomněli si na cizí, neznámou ženu, ani na příčinu jejího příchodu.

Jenom pana starostu Jarého i celý výbor obecní záležitost ta zlobila dál. Přišlo vyzvání, aby si obecní úřad poslal do nalezince pro svoji příslušnici Annu Sukovou. Obec to odepřela.

a neuznala dítě za svoji příslušnici. Hejtmanství zahájilo šetření, z farních úřadů shánělo křestní a oddací listy, pídilo se marně po matce dítěte, ale dokázalo, že dítě do Velkých Dvorů přísluší a vyhrožovalo trestem, nezaplatí-li obec výlohy, vzešlé nalezinci za ošetření dítěte po dobu asi tří měsíců a „nevyzvedne-li si“ do týdne svoji příslušnici a neustanoví-li poručníka.

Věc šla nyní do tuha a nestrpěla odkladu. Všichni sice v obecním výboru kleli, nadávali, „ale zákon je zákon,“ ukončil debatu pan Jarý, „a ten mluví proti nám, naděláme si útrat a naplatíme se pokut, a konec konců prohrajeme. Jsem pro to, aby se dítě přijalo, a ať se to zařídí jako dosud, dítě se dá do dražby, dostane je ten, kdo podá nejvíc.“

„Jak to?“ optal se kdosi — nebyla mu ta praxe ještě známa.

„Takhle,“ vysvětloval pan starosta, „obec s dítětem přece nesmí mít škodu, dítěti je skoro šest let — kdo je vydraží, ponechá s' je do čtrnácti, a protože je jistě zahálet nenechá, ale buď mu bude chovat nebo husy pást, na trávu chodit, zkrátka pracovat, musí z něho do obecní pokladny platit. S počátku ovšem Praze mnoho práce nezastane, ale až mu bude dvanáct, třináct roků, vydělá samo čtyřicet krejcarů denně, to platím třeba já dětem při parní mlátičce.“

„A tak, to jo,“ kýval souhlasně hlavou nedávný člen obecního zastupitelstva; „dobrý nápad,“ liboval si spokojeně.

A druhého dne k večeru, bylo právě v nejpilnější žni, zarácholil tichou návsí buben.

Lidé vyhlédali už odstrojení z oken a poslouchali, co se bude oznamovat.

„Eh, budou to zase jen daně a přírážky,“ říkali někteří nedbale, ale zvědavost přece jen tlačila je do oken a dveří. A nelitovali. Strážník ohlašoval dražbu.

Tři věci dražily se ve Velkých Dvorech, především obecní býk na tři léta, pak obecní pozemky na dobu „šesti po sobě nepřetržitě jdoucích let“ a pak „Pražátka“ na osm dlouhých roků.

A tuto poslední dražbu oznamoval obecní úřad a zval k ní „v neděli odpoledne, po třetí hodině v úřadovně pana starosty,“ tak označoval strážník večerním tichem pozorné vesnici čas i místo dražby. Mládková, sotva že vyslechla novinu, vtáhla se dovnitř, zavřela okno a povídala muži:

„Licitace bude na to Praze, víš jak jsem tenkrát potkala tu cizí ženskou.“

Muž ležel už na posteli — převálil se na bok a lhostejným hlasem řekl:

„Hm, tak se obec přece neubránila, ale trvalo to dobu; tenkrát protahovaly se řepy, a dnes už je budou skoro dobývat.“

„Víš, tak mi napadá, jakoby v tom byl prst Boží, podívej se na mne — za nějaký měsíc budu potřebovat jistě chuvičku.“

Muž usmíval se na ženu a ptal se: „A což sama chovat bys nechtěla?“

„Inu chtěla, bude to moje první dítě a těším se na ně, ale což práce? Přijdou řepy, bude třeba chrástu nanést a nasušit, listů nahrabat, aby bylo čím v zimě krmit a podestýlat.“

„Takový brouk pětiletý ti málo bude platen.“

„Zakolébá alespoň, ke kupci doběhne, jídlo na pole ti donese.“

„Jak sama myslíš, řekl bych pánovi, možná, že by to šlo bez dražby; jen nebudou-li mnoho chtít.“

„Šafářka platila desítku ročně.“

„To je mnoho,“ zvolal muž, „kde pak pětileté dítě; musíš je živit, šatit, práť na ně, jen počítej.“

„Ba není,“ hájila svůj návrh žena, „nebude přece pořád pětiletým, vyroste, a pak, věř mi, ten kluk, co byl u šafářů, za tříkrát tolik toho po polích nakradl a domů nanesl, desítku směle můžeš dát.“

„Nabídnou pětku a uvidím, co budou říkat, a teď už spi,“ ukončil i tuto poradu muž, oči se mu už klížily a za chvíli on i jeho žena usnuli tvrdým spánkem.

„Nezapomeň promluvit s pánem,“ volala druhého dne časně ráno žena z postele ještě — když po čtvrté hodině odcházel krmit koně.

„O čem?“ optal se muž

„Jsi ty člověk, zaspíš všecko; o tom Prážeti přece.“

„A tak, nevzpomněl jsem si už.“ A promluvil s ním vskutku.

Ale ten pokrčil rameny. „Je pozdě, měl jste se hlásit dřív než byla dražba vyhlášena, byl bych vaši nabídku sdělil výboru a mohli jsme vám dítě přenechat z volné ruky, mohl jsem i pro vás něco udělat. Teď to nejde, musíte dražit.“

„A což když v neděli budeme vázat?“

„Tak ať přijde žena.“

Ale v neděli přišlo, a tak se u starostů sešlo lidí jakoby nabil.

„Dítě je zdravé a vyvinuté, jak stojí zde v úřední zprávě, jmenuje se Anna Suková a je skoro šest roků stará, poručníkem ustanovil soud mne, jakožto starostu obce. Dražební podmínky jsou: draží se na dobu osmi let, a za dítě platiti se musí vždy o novém roce předem. Do konce tohoto roku z dítěte se nezaplátí ničeho. Tak kdo co dá?“

„Dal bych za ně ročně pětku,“ ozval se stisněným hlasem Mládek. Starosta mu poručil, aby tolik podal a tak dražbu zahájil.

„Pětka po prvé,“ vyvolal cenu strážník a dražba se rozvinula. Trvala dlouho, protože se přihazovalo po šestáčku, po pětníčku, ba dokonce i po krejcaru, až starosta musil zakročit a prohlásit, že nejméně se smí přihodit pět krejcarů najednou, aby byl dříve konec. A tak pomalu vzrůstala suma. Lidé se smáli a bavili, někteří přihazovali z pouhé zábavy. hrubé žerty se pronášely, až konečně křičel chraptivý už strážník „devět zlatek dvacet krejcarů po prvé,“ a ticho rozhostilo se světnici; „po druhé,“ bylo slyšeti hlas.

„Tak ještě šesták,“ pronesl v tom Mládek.

„Devět zlatek třicet krejcarů po prvé.“

„A ještě pět,“ ozval se z kouta hlas. Všichni se tam otočili, krčil se tam chalupník Režný. Mlčel až dosud, ale teď, když to šlo do živého, teď teprve se ozval.

I starosta překvapeně zamrkal očima a pozorně sledoval zápas mezi Mládkem a Režným. Oba zčervenali a vytrvale přihazovali na sebe.

„Dám rovných deset,“ řekl konečně Mládek.

„Tak si ho nech,“ vykřikl na něho Režný a narazil si čepici a vyšel ven první, ostatní hrnuli se za ním. Rozčilující scéna byla u konce, nebylo proč se dále zdržovat.

Pouze strážník ještě vykřikl: „Deset ponejprv, po druhé, po třetí,“ a kladívkem přiklepl na tvrdý stůl.

„Tak, tuhle máte přípis od obecního úřadu a s tím ať vaše žena hned zítra jede do Prahy do nalezince, ukáže to v kanceláři, a dítě jí vydají.“

Mládek poděkoval a nesa papír opatrně v ruce, spěchal k domovu.

Pro Aninku Sukovu přijela si pak druhého dne do pražského nalezince nová maminka.

Aninka si ji prohlížela nesměle a nežli s ní šla, optala se jí vážně:

„Odvezete mne k nám?“

To v její dětské duši vyplula na obzor známá pošumavská krajinka, ohraničená kolkolem dumnými černými lesy, s chudými políčky na zvlněných stráních, se zelenými lukami a velikým rybníkem, jasným a lesklým jako oko anděla, na dně hlubokého údolí . . .

„K mamince?“ optala se ještě dítě, „a k Františkovi, Marjánce, Tondovi a k těm druhým dětem tam?“ a před dětským zrakem táhly již blednoucí obrazy známých tváří, mezi nimiž rostla, žila, s nimiž si hrála, zpívala a husy pásala . . .

„Ano, k nám si tě odvezu, dítě, kam jinam než k nám,“ řekla Mládková zřejmě dojata, „Francka tam najdeš, Mařenku, Jeníka, ti všichni si budou s tebou hrát, a budou tě mít rádi.“

Ale Aninka ještě nešla. S důležitou tváří, ve které se zračila starost i obava, nedůvěra i touha, znovu se tázala:

„A co, máte tam také husky, je tam zelený trávniček, stromy, a svítí tam celý den slunéčko Boží?“ To všecko jí v Praze scházelo, to všecko postrádala a nesmírně se jí po tom stýskalo.

„Ale všecko, to všecko tam máme, i kočičku, i pejska, v chlívků budeš mít kozy i králíčky, budeš jim na trávu chodit, kytičky po mezích si trhat,“ slibovala Mládková, a teď teprve jí podala Aninka důvěrně ruku a tiše jako ovečka dala se odvésti.

Změnila se za ten čtvrt roku. Opálené, červené tvářičky jí tu v Praze zbělely, povyrostla, nové šatečky dostala, nožičky jí změkly, protože tu bosa neběhala. Jenom vlásky zůstaly černé, a očka smutkem jakoby ještě více ztemněla. Byl krásný srpnový den, když s novou pěstounkou přijela do Nových Dvůrů.

„Tak, tu jsme doma,“ řekla jí Mládková. Dítě zklamaně rozhlédlo se kolem.

„Tu není doma,“ řeklo litostivě a dalo se do pláče.

Lesy tu nebyly, střechy hořely protivnou červenou barvou, ani na jedné nešedaly se došky a nezelenal se svěží mech. Silnice byla plná prachu a dvoreček jako dlaň a plný zápachu; ani hruška tu na něm nestála.

„I jsme doma, pojď, podívej se,“ a nová matka vedla ji za ručičku po svém malém hospodářství. „Tuhle jsou kozičky, podívej se, králíček!“ a chytila jí jednoho černého jako havrana, za uši a podala jí ho. Byl teplý a měl heboučkový kožíšek jako sametový.

Aninka vzala ho do klína a pohladila ho. Králíček se přikrčil a přitulil se k ní, a v té chvíli zapomněla na všecko. Nové dojmy vtíraly se do duše a zaplašovaly vzpomínky staré. Opravdu, všecko tu bylo, jako tam u nich, jen že jiné než tam. Všecko za tu dobu, co to neviděla, se změnilo. Husky povyrostly a více jich bylo, pejsek se změnil. Kočička dostala jinou barvu, maminka omládlá, ve světnici to všecko proměnili.

Jako po těžkém snu, jako ze zakletí kdyby procitla, tak se jí všecko zdálo býti známé i neznámé. I lidé i děti tu byli, ale jiní, než tam u nich.

V poledne přišel domů Mládek.

„Tak, to bude teď tvůj tatínek,“ řekla jí Mládková.

Aninka zahleděla se mu do očí, on se na ni usmál a podal jí zralé jablíčko, našel je na cestě a schoval do kapsy.

Vzala je ochotně a poděkovala: „Zaplať Pán Bůh!“

„I ty jsi nějaká milá holčička,“ pochválil ji deputátník a pohladil ji po černé hlavičce.

Jako ptáček švitořilo dítě ustavičně, chodilo za kočičkou, honilo pejska, a plno hladu sedlo konečně ke stolu.

„Počkej, napřed pomodlití,“ řeklo Mládkovi, když vzal lžici a potopil ji do talíře, plného husté, horké polévky z bramborů.

Muž zaplál ve tváři jako růže, ale poslušně jako beránek sklonil hlavu, poželhal se křížem a mozolovité ruce sepal k modlitbě. Jeho rty zvolna se pohybovaly, odříkávajice potichu slova Otčenáše.

„Nahlas se modlití,“ povídala si Aninka a spustila:

„Pane Bože v n. bíčku,
žehnej mému chlebičku,
co tvá ruka uštědřila,
maminka nám uvařila.
Rozmnož nám to sousto chudé
a ono tak sytým bude
jako bylo chlebů pět,
kterým žehnal Kristův ret,
když u něho zástup v bédě,
na poušti byl na obědě.
Skrze Krista Pána našeho. Amen.“

S chutí teď dala se do jídla. To se jí v hlavičce vybavil starý zvyk, a ta modlitbička, na kterou si v Praze ani nevzpomněla, zde, v tom známém prostředí vesnického života, u chudého stolu, sotva že vssála do sebe známou vůni bramborovky, vyhoupla se jí v mysli.

„Hodná jsi, hodná,“ pochválili ji noví tatínek s maminkou, když i po obědě se pomodlila. „Pojedeš s námi na pole, tatínek bude orat a já sbírat klásky, a ty budeš hlídati husy, aby nešly do řípy,“ slíbila jí maminka.

„Pán ji chce viděti, tak ji tam za mnou přiveď,“ řekl ještě muž na odchodu a připravil Anince prut na husy, pěkný prut, dlouhý a pružný. Pošvihávala si s ním, a jakoby to byl kouzelný prut, otevřel jí v hlavičce poklad, polozapomenuté písničky vyrojily se jí, a ona spokojeně si je zase broukala a hnala husí stádečko s Mládkovou na veliké strniště.

Tam prohánělo se několik potahů. Nebyli to volci a kravky, ale koně, velicí, nohatí koně, zapřažení do pluhů, rozorávali dlouhý, širý lán, po kterém ježilo se tvrdé strnisko. Mezi nimi chodil pan Jarý, hůlkou vrtal do země a měřil hloubku orby.

„A to je ten panchart,“ zastavil se u Mládkové.

„Aninko, to je pán, jdi a polib mu ruku,“ poručila Mládková.

Dítě zvedlo hlavičku a svoje tmavá, smutná očka upřelo na tvář pana Jarého.

„To není velebný pán, má vousy,“ řeklo a zavrtělo hlavou.

„Hned polib ruku!“ přísněji nakazovala deputátnice.

Ale Aninka se odvrátila a zavrtala se tváří Mládkové do sukni. Così jako hrůza zalomcovalo dětským tělíčkem.

Pan Jarý se otočil a odcházel.

„Ráčeji odpustiti,“ křičela za ním žena. „Je u nás teprve první den, a je malá, neví ještě, co se sluší a patří.“ Znělo to jako omluva i prosba zároveň.

Ale statkář už se neohlédl. Kráčel přes pole, a dvě hluboké dětské oči ho provázely. Cítil jejich pohled, a zrychlil krok, aby brzy zmizel s jejich dosahu.

„Kdo to byl?“ optala se Aninka, když pan Jarý zašel.

„To je náš pán, toho musíš mítí ráda, a musíš mu pěkně libati ruku jako velebnému pánu. A teď si sedni tuhle na mez a hlídej husy. Vidiš, sem přes tu mez žádná nesmí,“ vysvětlila jí nová matka, namáhavě se sehnula a dala se do sbláznění ulámaných klasů.

Tim zahájeno bylo druhé období života nalezenky Anny Sukové. Zvykla si brzy na nové prostředí . . . Člověk je jako strom. Přesazen v mládí, snadno se ujímá, ale ve stáří často steskem hyne dříve, než se změní a novým poměrům přizpůsobí. Tak i ta lidská květinka, Práze, ujala se u Mládků, zapomněla na Kamenici, na Ptáčkovou, na všechno to, co bylo jejím světem v útlém dětství . . .

Vrstvu po vrstvě nanášel život na ty staré dojmy. Aninka počala do školy choditi. Nebylo-li právě nic na práci, obklopila se novými dětskými známostmi. Chovala Mládkovým nejdříve jednoho kluka, pak po čase už dva. Měla svoje drobné radosti a žalosti, rostla i sílila, a Mládkovým záviděl jí kde kdo po celé vsi.

„Je to žába čilá jako ještěrka,“ říkali lidé, „ani se nezaštaví. Podělá více práce než mnohá děvečka.“

I do práce chodila už s Mládkovou, protože už nejstarší kluk musil opatrovati své mladší sourozence.

„Nu, holka, ty se máš k světu,“ zastavil se jednou u ní pan Jarý a zálibným okem prohlížel si její pružné tělo, jak se prohýbalo a napínalo, zvedajíc ve žních těžké snopy Mládkovi na vůz. I na koně dovedla si Aninka houknout a sama si popojížděla po poli od jednoho panáka ke druhému.

„Kolik ti bude let?“

„Čtrnáct, milostpane,“ a usmála se na pána, až se na sluníčku zaleskly za červenými rtíky drobné bílé zoubky jako perly.

„Poslouchejte, Mládku,“ zastavil se pan Jarý u svého čeledína asi po měsíci, „mé paní utekla služka. Pošlete nám na čas Andulu, než si najde paní jinou.“

„S radostí, milostpane.“

Tak vešla Anna Suková do Jarých domu, a víc už se k Mládkům nevrátila.

„To je dívka,“ velebila paní Jará, „ta je mi milejší než dvě jiné, čilá a bystrá jako rybička, veselá a poslušná.“ Zamilovala si ji, pětiku měsíčně ji platila a ještě ji oblékala. Léta plynou . . . Čas starým krásy ukusuje, ale co jim ubere, mladým přidává. Nebylo krásnější dívky ve Velkých Dvorech, nežli Jarých služka . . .

III.

„Tak, jak se vede na výměnku?“ ptávali se lidé staré Ptáčkové při setkání. Nečinili tak ze zvědavosti, ale ze slušnosti. Všichni po celé Kamenici dobře věděli, že se staří s mladými krásně snášejí a proto bylo možno tak ji oslovit, aby se mohla svým štěstím pochlubit a polibovati si. Jinak se v té víscce ptávali navzájem: „Co pak děláte?“ nebo: „Kde pak jste chodil?“ ale Ptáčkové každý jen: „Jak je, jak se vede?“ byla výměnící po novu, teprve asi před půl rokem přivedl jim syn nevěstu. Staří přepustili mladým chalupu celou a z veliké světnice přestěhovali se do malé. A Ptáčková po každé takové otázce blaženě se usmála:

„Stýskati si nemohu, chvála Bohu. Spokojeni jsme, jenom abych si nepřechválila, aby tak bylo pořád, až do smrti, nemáme už k ní daleko.“

Ale Ptáčkové přece jen se stýskalo. Chodila po práci, nezahálela, ale když se v poledne anebo večer domů vrátila, tak tichou jako mrtvou zdála se jí jejich chaloupka. Závistivě hleděla na jiné výměnkářky, jak se tahají s dětmi, jak skáče okolo nich ta drobotina, za sukně je tahá a křičí do nahluchlých uší: „Babičko, babičkóóó!“ To jediné scházelo Ptáčkové. Byla to taková růžená matka, vychovatelka, výborná pěstounka dětí, něžná, lahodná a trpělivá. Děti byly její radostí, ba vášní. K dětem všude se měla, a ony jakoby to vycítily, jen jen se třásly po ní, ručky jako po pravé matce vztahovaly, okolo krku ji objímaly, na klín se jí drápaly. A proto Ptáčková horlivě a dlouho přemlouvala nevěstu, aby si vzala Práze, dítě na vychování, hned jak se jí vlastní narodí.

„Pojedeš do Prahy, pojedu třeba s tebou. Pan doktor tě prohlédne a uvidíš, kojence ti dají. Osm zlatek měsíčně není k zahození, ty tak lehce nezvedneš.“

Ale nevěsta hlavou kroutila, ani slyšeti nechtěla o tom.

„Jen nebuď bláznínek,“ přemlouvala ji dále tchyně.

„Práce nebude s tím žádná, to já, všechno já, tvoje i cizí ošetřím, převiji, nakrmím, a ráda, tuze ráda, protože ani nevíš, jak ráda se s těmi lidskými broučky obírám.“

„Až pak, až jak to přestojím,“ rozhodla se konečně mladá a Ptáčková už ji pak nepřemlouvala.

Ale jak se stala babičkou, znova do všech žil jí to vjelo. S něžnou pozorností ošetřovala mladou matku i jejího synáčka a zvláště tohoto. Uspávala ho, kolíbala a tajně ho svařeným mléčkem přikrmovala.

„Vidíš, jak snadno bys dva uživila,“ říkala nevěště.

I pan doktor jí řekl, že by bylo nejlépe, kdyby si vzala Práze, protože ten její kluk, Bůh ví, čím to je, je jako cvalík, ale pije, že to ani za řeč nestojí.

To už babička byla ve svém živlu. Na faru doběhla i k starostovi i vysvědčení od pana doktora přinesla a na cestu mladou vypravovala.

„Jen jeď, dcerunko, jeď, když Prahu znáš, nemusím s tebou, darmo bychom dvě peníze utrácely.“

„Ale já bych přece byla radši, kdybyste se mnou jela,“ zaprosila nevěsta.

„Ale, Božínku, s radostí, a to, když budeme dvě, můžeme i Pepíčka vzít s sebou. Cestou ho napojíš ve vlaku, a páni ho alespoň uvidí, přesvědčí se, jaké zdravé, čisté dítě je to,“ a horlivě sama se strojila a chystala.

„Mne tam znají, dobře mne tam znají, a nechlubím se, Bože, rač chránit, ale pan farář jim dopsal o tom, jak děti vedu, a dvakrát dostala jsem odměnu, po desítce dvakrát. Dobrá byla, dobrá,“ suše usmála se cestou stařena a ani nepozorovala, jak se mladá otfásla.

„Bože, matko, tak divné se mi to zdá, co tu povídáte. I u nás dostávali lidé odměnu, pamatuji se, ale vystavovali v Praze na výstavě dobytek, hříbě nebo jalůvku, a za dobrý chov dostal leckdo dukátek i dva, a vy tuhle pravíte: Za dítě dostala jsem odměnu.“

„Nu, už je to tak. Nejsi od nás, zdá se ti to divným. U vás jiný kraj a jiný zvyk, ale zvykneš si, dceruško, zvykneš. Tu vskutku lidé děti si berou a chovají je. Hle, co jich je v naší vsi! Kupeček má dvě, ve škole mají jedno, u Králů, u Novotných, u Šrámků, všude, v každém dvoře i chalupě mají po jednom, ne-li po dvou. A páni rádi je k nám dávají, říkají, že je tu zdravý kraj, a lid nezkažený, málokteré Práze u nás umře. A tomu tak jinde není. Jinde kapají jako mouchy, nu a někdo se těch tvorů přece ujmouti musí. Dobrý skutek tím konáme, říká pan farář.“

Tak rozháněla stará, zkušená žena poslední chmury a námitky svojí snachy, nutíc ji, aby se přizpůsobila místnímu zvyku, nečinila výjimku, protože to se na vsi těžce nese. Cesta rychle jim plynula. Kloučka nakrmily, ten spal jako zabitý, a celá Praha nestála mu, když do ní přijeli, ani za to, aby očka otevřel a podíval se na ni . . .

V porodnici i nalezinci skutečně znali Ptáčkovou. Jak své jméno vyslovila, už se usmívali a říkali: „Což vy, vy jste u nás dobře zapsána, s radostí vám dáme kojence, jen pan doktor vyšetří tuhle vaši dceru.“

„To jenom po prvé bude déle trvat,“ upozorňovala stařena mladou, „po druhé už bude méně těch všelijakých okolků, poznají tě, poznamenají si všecko, jen buď trpělivá a nestyď se, musí to být,“ to měla strach Ptáčková, aby nevěsta ještě v poslední chvíli neřekla „ne“, anebo aby nějak ty pány nepohněvala, neurazila.

Ale lékař byl rozumný muž. Dovedl šetřiti studu ženy, jemně a taktně zjednal si důvěry její a všechny formality prošly hladce.

„Když jste to vy, Ptáčková,“ řekl pak stařeně, aby ji znovu nějak povzbudil a vyznamenal, „jděte si na oddělení, najdete tam starou známou — opatrovnici paní Beránkovou — a vyberte si dítě, které by se vám líbilo.“

„I s radostí, milostpane, s radostí, a ty tu počkej, dcerko, za chvíli jsem tu!“

Mladé nabídli v kanceláři křeslo, posadila se a s dítětem v náručí čekala.

„I to jsou hosti k nám, co pak, snad jste se znovu nevдалa,“ vítala Ptáčkovou nahoře paní Beránková.

„Já ne, ale dcera moje,“ zalhala Ptáčková, „jsem už babičkou, a tak jsem ji přivedla, aby se zaučila; pan doktor už ji vyšetřil a dovolil mi, abych si sama došla k nim pro nějakého toho tvorečka, tak jsou tak dobrá a vyberou mi.“

„Má to být chlapeček, nebo chcete holčičku?“

„Kluka sami máme.“

„Tak dáme holku, jdou se mnou,“ a první hrnula se do sálu. „Tohle je zdravé dítě, a matka taková statná dívka, ku podivu, nemá ani kapku mléka,“ zastavila se opatrovnice u jedné z postelí, jichž tu stála celá řada.

Na čistém loži ležela bledá dívka nevšední krásy. Kollem bledé tváře splýval jí volně havraní vlas, a smutné oči, temné jako noc upírala na scvrklou, vrásčitou tvář staré Ptáčkové. Hladké čelo rozrývala jediná vráska, jež kolmo, vzdorně se táhla ke kořeni nosu. Její rty byly trpce staženy, okoralé a bez úsměvu.

„Poslyšte, Suková, to dítě by hladem umřelo.“

„Bylo by mu nejlip,“ hořce promluvila dívka.

„To vy si myslíte, ale ono chce žít, dáme je téhle ženě na vychování, dostanete při svém odchodu od nás místo něho lístek a tam bude napsáno, kde dítě žije, kdybyste se chtěla na ně někdy podívat.“

Nemocná jen slabě mávla rukou.

„Nu tak, Suková, ani se se svým dítětem nerozloučíte? Alespoň křížek mu na cestu udělejte!“

„Suková, Suková, můj Bože, Suková,“ hrabala se mezi tím stará Ptáčková úsilně v povadlých vzpomínkách svojí paměti. Všecky děti, které z tohoto ohromného domu si přivedla, i které sem po čase zas odevzdala, procházely teď znova její hlavou. Jako jiskry pod popelem, když žádá včelky, vyskakovala zapomenutá jména, jako povadlé květiny vodou, oživily v ní vybledlé obrazy a dojmy skropené živou vodou úsilného vzpomínání. V duši se jí náhle vybavil svěží, krásný obrázek. Vi-

děla u nich před chalupou v Kamenici seděti na drnečku u husího stádečka černovlasou dívenku, slyšela, jak si pobroukává nějakou písničku a prutem do taktu si pošvihuje . . .

„Suková — Anna Suková,“ šeptala si potichu, „já přece měla dítě, které se tak jmenovalo,“ dodala nahlas, „třináct — čtrnáct let je to, co jsem je sem přivezla.“

„Ale ovšem, to by mohlo být, matka je u nás také narozena.“

„A odkud je, prosím vás?“ řekla Ptáčková a dech se v ní zatajil.

„Říkat se to nemá, já to říci nesmím, ale ona sama vám to poví. Odkud že jste, Aninko?“

„Z Velkých Dvorů — — —“

„To je ona!“ vykřikla Ptáčková a chytla se postele; „mé zlaté dítě, mé zlaté dítě,“ drtila bezzubými dásněmi, „co se to jen s tebou stalo.“

V té chvíli jakoby křemen oceli křísli, zachvělo se srdce té lhostejné, netečné zde ležící mladé matky. Ten výkřik neznámé jí ženy zavadil o ně, a roj vzpomínek jako bílých holubic vzlétl z něho výše . . . Ano, vzpomněla si náhle na tichou vesnici, ověnčenou dumnými lesy, na baráček doškový, k zemi pokorně nachýlený, na to své nejranější mládí a dala se do tichého, usedavého pláče . . .

Stará Ptáčková skláněla se k ní.

„Neplač, děvenko moje, neplač, vezmem si tvé dítě a snad si tě vezme ten tvůj a smyje tvoji hanbu.“

„Ó, ten si mne nikdy nevezme, ani na oči mu nesmím, jeho žena mne vyhnala, celá ves plivala po mně a já přece za nic nemohla.“

„Co to mluvíš, dítě?“

„Byl můj poručník, nejbohatší člověk, starosta, musila jsem poslechnout; pan Jarý je otcem mého dítěte.“

„Ale dost, dost, to nelze připustit,“ tahala Ptáčkovou opatrovnice, „nemocná se rozčiluje i ostatní jsou obtěžovány,“ a strkala ženu ze dveří, sama nesouc malinkou Annu Sukovou v náručí. „Může si k vám zajet, až ji propustíme. Mluví už jako v horečce, ublíží si, co by mi řekl pan doktor,“ bránila stařeně, která vši moci chtěla se k loži vrátiti.

„Alespoň s Pánem Bohem ji dám.“

„Ne, ne, to nelze, až jindy,“ řekla přísným hlasem. A pak cestou do kanceláře už mírnějším hlasem švitořila: „Jo, milá Ptáčková, to není ani první ani poslední román. Takových věcí my tu přehlédneme, kroniky by se daly skládati.“

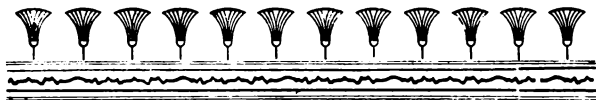
Ale Ptáčková neslyšela, ani ji, ani dceru potom dole v kanceláři, ani pány, kteří vyplňovali platební arch, jen pyšný, hrubý hlas slyšela, jen zápraží velikého statku uprostřed bohaté vesnice viděla, a na něm mladého statného muže, s puškou na řemeni s holí v ruce.

„Jarý, pan Jaroslav Jarý je to,“ ozvala se v ní uctivá slova Mládkové, kterou tehdy v polích cestou k nádraží potkala.

„Co se vám stalo, maminko, co je vám?“ dotírala na ni nevěsta, ale slova z ní nedostala.

Stará matka naslouchala jinému hlasu. Zdálo se jí zase, že ta kola železniční křičí a vržou tu větu, kterou tenkrát slyšela:

„Panchart, panchart je to a my to v obci máme živiti...“
Přitulila dítě k srdci, a s radostí odvážela si je k chudému domovu . . .



NA CESTU . . .

I.

Na kolejích nádraží Františka Josefa stál dlouhý, k odjezdu zcela uchystaný vlak. Komín lokomotivy slabě kouřil a jejím ventilem unikala zlobně syčící, ostrá pára. Zimní, mlhavý večer dusil i oslňující zář obloukových lamp — a zelená a rudá světla — postavená nad výhybkami — rozhozená po nádraží — svítila matně jako bludičky nad zrádnými močály . . .

Se všech stran k nádraží spěchali lidé. Jako včely létavky — když s večera vracejí se z bohaté pastvy do úlu — nassáté medem — obalené rousky pelu — upachtěné a unavené — tak zapadaly do nádražních vchodů ženy spěchem uřícené, nesoucí plné ruce balíčků, vlekoucí tašky, krabice, koše a kabelky — a jako do buněk zalézaly rychle do jednotlivých vozů a oddělení. Pilné jejich ruce kmitaly se i uvnitř a zašpiněnými, upocenými okny vagonů bylo viděti, jak zvedají zavazadla do výše — kupí je a pořádají . . .

Jednou z posledních těch lidských včel byla paní Justina Opatová. Nespěchala. Šla s klidem člověka, který ví, že do odjezdu vlaku prchnouti musejí ještě tři minuty, a pohodlné místo že mu zaručuje jízdní lístek druhé třídy. Bývala také tak splašenou. Horečný kvap lomcoval ji, kdykoliv se chystala na cestu sebe kratší. O čtvrt i půl hodiny dříve přibíhala na nádraží, než velel jízdní řád. Ale když se oddala Janovi — ten hned po oddavkách na svatební cestě vyléčil ji z té horečky. Především — jako dar před samou svatbou — podal jí přesně jdoucí, vyzkoušené hodinky s výborným strojem.

„Ty tvoje si schovej do plyšového pouzdra — ty jsou pro parádu — ale ne pro potřebu“ — řekl jí s ironií.

Ona jich vskutku jinak neužívala než jako šperku . . .

Ale Jan s professorskou pedanterií naučil ji hleděti na hodinky jako na praktickou příručku — která se nesmí nosit někde na nedobytném anebo těžce přístupném místě — ale prostě v kapse anebo za pasem. Osvětlil jí význam a cenu minuty v lidském životě — ukáznil ji — učinil z ní ženu přesnou a dočvilnou — která určovala čas i v hovoru společenském jako professor astronomie — na minuty a vteřiny . . .

„Ach, paní Opatová,“ vítal ji radostný hlas známé paní správce hned na chodbě vozu — „teď jistě již pojedeme — vy račte přicházet vždycky na minutu; — já spěchala jakoby hořelo a teď čtvrt hodiny tu ve vlaku pobíhám — abych se uklidnila.“

„Dobu odjezdu v hlavě a dobré hodinky v kapse — a budete přicházet i vy v pravou chvíli“ — smála se Justina berouc od sluhy svoje balíčky a škatule.

„Ale, prosím vás — kdo pak by je vytahoval stále,“ a panička lovila malinké hodinečky kdesi pod krkem — „pak zapomenou je natáhnout a nařídít — kdy pak je vezmu — vždyť jsem to věděla — nejdou mi.“

„I to já je mám v kapse jako drobné peníze — stále abych je měla po ruce“ — a Justina rovnala při tom svoje zavazadla — odložila klobouk i plášť — posadila se do kouta a očima znovu přehlédla celý dnešní nákup.

Ano, všecko tu má — dárek pro muže, cukrovinky na stromeček — čaj, služce látku na šaty — ne — na nic nezapomněla. Oddychla si spokojeně.

A jakoby čekaly, až Justina se usadí a svoji přehlídku ukončí, ozvaly se — teprve teď po tom jejím vzdechu — rány zvonkového signálu. Tříkrát po dvou úderech v melodickém intervalu bloudil ten zvuk po perronu, jakoby ještě naposled svolával všechny, kteří se chystají na cestu . . . Průvodčí zamávali svítilnami, strojvedoucí — až dosud vychýlený přes pažení lokomotivy — vtáhl se do vnitř. — —

Nastala chvíle napjatého ticha. — Kroky ztichly — i pára přestala syčet. — Vrchní konduktér přiložil ke rtům malou, lesklou trubku. — Jako sbormistr, když udává pěvcům před produkci ladičkou ton, tak v tom tichu pozorném ozval se krátký, jasný hlas trubičky a jakoby chtěl působiti kontrastem, hned v zápětí příšerný, hrubý hvizd projel celým nádražím. Dlouhý vlak — jako šlehnutý had — zlostně, nervosně sebou trhl. Kola zaskřípala, řetězy s rachotem se napínaly, půda duněla a sklo zadrnčelo ve svítilnách i oknech, když lokomotiva vyrazila z komínu — jakoby z hrdla chuchvalec dýmu a páry — jednou — dvakrát.

Vlak rozjel se do tmy. Jako rozdrážděný netvor řítil se z nádraží do nádraží, rudými světly jako zraky krvavými dívala se lokomotiva na matně se lesknoucí koleje, z malých domků vylézali strážníci se svítilnami, jakoby ji chtěli posvětit na cestu,

vstříc kynula jí světla semaforů a distančních signálů — a ona — jako oheň, dým a páru chrličí hlava onoho netvora — vlekla za sebou vlak, plný ozářených okének, úzkých chodbiček, dveří, přihrádek a laviček . . .

Lidé v něm vesele bzučeli, chodili a smáli se . . .

V pestré směsi byli tu usměvaví studenti, zpívající vojáci, i dělníci, vracející se z cukrovarů, ze staveb a panských dvorů. — — — Všichni jedou domů — na svátky — na prázdniny, a v balíčkách vezou s sebou dárky . . .

„Ach, co radostí je dnes ukryto v tomto vlaku,“ uvažovala Justina, stále ještě stulena ve svém koutě. I ona jela do Prahy nakoupit dárků . . .

„Tak co pak jste koupila mužíčkovi?“ vyrušil ji konečně dotěrný hlas její známé.

„Turistické košile,“ s úmyslnou stručností odpověděla jí Justina.

„Aj! — no ano, já slyšela — pan řidičí prý s vámi každoročně jezdí na cesty — je prý vášnivý turista — a jaké jste, prosím vás, koupila?“ A zraky paní správcové upřely se na krabici, jakoby chtěly prohlédnout, provrtat kartonové její stěny.

„Pěkné — hedvábné.“ —

„Hedvábné? A po čem — prosím vás? A jaký mají střih asi?“ Justině bylo to protivné — cítila to vyzvání, aby otevřela krabici, rozložila její obsah, dovolila cizím rukám hrabat se v ní a cizím očím prohlížeti si ji.

Nepřekonatelný odpor se jí zmocnil — a nevyhověla ani přímé žádosti, zabalené do slov: „a nemohla byste mi snad ty košile ukázat?“

„Ne, nemohla,“ odrazila útok. Byla vědomě hrubou, nešetrou, ale v té náladě nemohla si pomoci. Jako znesvěcení jejího dárku jí připadalo, kdyby ty slídivé zraky zde se ho dotkly . . .

„Kantorka pyšná,“ sykla paní správcová zlostí a zarytě pak mlčela.

„Bělovice!“ — vykřikl konečně konduktér kouzelné slovo, které vysvobodilo Justinu — jako princeznu ze zakletí — z vlaku i ze společnosti . . .

„Co pak jsi mi koupila?“ dráždil ji muž cestou z nádraží.

„Nejsi hodný — nic,“ řekla mu nevrle. I ta jeho zvědavost dotkla se jí nemile.

„Spí už Jenda?“ optala se na dítě.

„Jako zabitý — beže strachu můžeš propašovat Ježíška,“ smál se řidičí — a potrásal balíčky, aby uhádl jejich obsah a poškádlil ženu. — — —

II.

V zadním pokoji uzamčena — sama a sama Justina chystala šíromek. Byl štědrý den. Proti všem tradicím a zvykům — byl

to den blátivý, mlhavý a nepříjemný. Po sněhu a mrazu nebylo ani potuchy. Jako na posměch všem obrázkům a povídkám vánočním — místo sněhu sypaly se vzduchem miliardy jemných krůpějí dešťových a jako pelový prášek měkce usazovaly se na oknech a střeších. Orvané, deštěm zčernalé větve stromů hleděly do pokoje zvědavě na zelený smrček. Ten krčil se bojácně na stole — v nezvyklém prostředí — trpělivě snášel všecko, co s ním bílé ruce paní řídící tropily . . . Ty hbitě vázaly naň pozlacené ořechy, cukrovinky, svíčky naň lepily, potahovaly ho dlouhými vlákny duhových barev a na konec upevnily na jeho vršek papírového anděla. Justina odstoupila o krok a prohlížela svoje dílo.

A jak tak zahleděla se na ten stromek ufatý — zasazený místo do lesní půdy — do tvrdého, dřevěného podstavce — cosi jako lítost stisklo ji srdce. Jakoby cítila, jak se tu stýská tomu smrčku zde — mezi čtyřmi pomalovanými stěnami — po širém hučícím lese, jak se stydí za ty nepřírozené plody a ozdoby, kterými ho okrášlila.

„Okrášlila?“ opakovala si v duchu — „ne — znešvařila, zohyzdila,“ dodala tvrdě. „Ale je to zvyk“ — pokrčila rameny — „ošklivý zvyk — jak krásnější je tuhle betlémek,“ a zadívala se na Alešovy figurky, pěkně po prkénku v mechu rozeštavené. „Ubohý smrčku — tak mlád a musil jsi umřít,“ politovala ho. —

„Milostpaní — těsto už přetéká,“ hlásila za dveřmi služka.

„Hned jdu — hned,“ vykřikla Justina. Setřásla rychle všecku rozcitlivělost — shýbla se do otevřené skříně ještě několikrát a kladla kolem stromu balíčky. — Velká krabice byla tu jako kvočna mezi kuřátky. Byl na ní nápis: „Svému muži — málo, za to z lásky dáno.“ — Zdálo se jí to sice banální, otřelé, ale nebylo času k dlouhému přemýšlení. „Měla bych si to znovu prohlédnout“ — napadlo ji a už sahala po nůžkách, aby přestříhla motouz.

„Milostpaní, jdou už,“ hartusila služka. —

„Už letím,“ odpověděla a odtrhla se od dárků. Pokoj opět pečlivě uzavřela a vpadla do kuchyně. Ach, bylo tam práce! Vánočky plést, rybu chystat, koření utlouci, lampy uchystat, pak ještě nádobí vyčistit, aby se všecko lesklo — a k tomu se vracel muž s Jendou.

„Vy už jdete?“ spráskla ruce Justina.

„Fi, to je štědrý den!“ ulevoval si muž ve dveřích. — „Všecka nálada je pryč — mráz až to praští, po střeších a po stromech sníh — a nad tím sluníčko shlížející se ve hlatích drobných, sněhových krystalků — takový jiskřící — radostný má být dnešní den — a zatím je tam jako o dušičkách.“ —

„Prší a je tam bláto — tatínek řek', že vám tu raději budeme pomáhat,“ nabízel se ochotně Jenda a tahal se sebe teplý zimníček.

„I děkujeme pěkně — rozinek a mandlí je málo — a už jsou přebrané — jděte do třídy s tatínkem“ — vyháněla je paní Justina. Ale nedali se.

„My budeme hodní,“ sliboval pan řidičí za Jendu i za sebe — „jen nás tady nechte — budeme se procházeti po světnicích — když je venku bláto.“

Zapálil si doutník — dal Jeníkovi papír a barevné tužky — hovořil s ním, ale v duchu stále přemýšlel na jednu věc. Byl vskutku vášnivý turista. Projel i prošel hezký kus světa. Znal zelené, stříbrem ledovců korunované Alpy — prolezl krápníkové jeskyně — prohlédl si nejznamenitější města střední Evropy. — Každé prázdniny někam jel. Ženu vzal s sebou a Jendu odvezl na prázdniny k babičce. Jednou jeli na jezera — po druhé na hory — po třetí k propastem, k vodopádům a řekám . . .

I teď na to myslel a zálibně se usmíval. To bude dar jeho ženě. Cestu si vymyslel — a dalekou . . . Hned teď — jestli ten plán schválí — objedná mapy a průvodce — sestaví rozvrh času i peněz . . .

„Poslouchej, ženo“ — nevydržel déle mlčet, slezl s divanu — na který se byl pohodlně natáhl a odhodil noviny.

„Poslouchám — mluv jen,“ ozvala se Justina v kuchyni a dále válela a hnětla kusy kyprého bílého těsta.

„Viš, o dnešním dni dostáváš ode mne dárek,“ mluvil řidičí už ve dveřích a s láskou hleděl na svoji ženu — „ale letos nedostaneš — jistě nedostaneš.“ —

„A proč?“ rozmarně optala se Justina. „Hněvala jsem pána?“

„Ne — nehněvala — ale pán šetří — chystá se na cestu.“

„Už teď?“

„Ovšem — protože na dalekou cestu — a doprovodí mne paní?“ —

„Vezmeš-li mne s sebou — —“

„Nu, nevím — nebudeš-li se bát?“ —

„A kam, prosím tě, se chystáš?“ a ruce její se zastavily.

Muž měl na jazyku říci jí to — říci jí „k moři — k dalekému severnímu moři — tam k těm mlhavým břehům Dánska anebo třeba Anglie“ — ale přemohl se — potlačil v sobě tu sdílnost jako předčasnou — jenom se usmál — naklonil se k ženě a řekl jí tajuplně: „pověz, co je v krabici.“ —

„Až večer — počkej,“ odbyla ho Justina.

„Až večer — počkej,“ usmál se na ni muž — „ta cesta to bude můj dar“ a těšil se, jak ji překvapí.

I Justina se radovala. „Dobře jsem volila,“ chválila se v duchu — „myslí na cesty — potěší ho můj dárek.“ —

Tak oba napjatě a radostně čekali blížící se večer.

III.

Dřív než jindy snesla se tma v tom mlhavém dni na celý kraj. Pohltila v sobě celou visku a zatopila kolem dokola školu i se zahradou.

„Bože, to je dnes divný štědrý večer,“ povzdychla si paní řídící, když rozsvítila čisté lampy a přistoupila k oknu. Upřela oči k nebi a ani jedna zlatá hvězda neusmála se na ni. Rychle spustila záclony a prostírala stůl. Služka hrála si s Jendou a muž rovnal tam na talíře pyramidy jablek a ořechů — když Justina jako myška vklouzla do zadního pokoje a rychle rozsvěcovala tenké, dlouhé svíčky, rozsázené po zeleném stromku. Sama při té práci radostně koupala se ve vzpomínkách svého dětství — oči jí zvlhly, když si vzpomněla na svoji maminku — jak tajuplně — právě tak jako ona teď — si vedla.

Zažehla poslední svíčku a chopila se zvonku.

Stříbrný jeho zvuk rozletěl se pokojem.

„Ježíšek — Ježíšek“ — vykřikl Jenda v kuchyni.

„Už je tu“ — jásala služka.

„Už přišel,“ vesele dotvrzoval otec. Všichni hrnuli se k matce, která stála ve dveřích — oblita září vánočního stromku — usmívající se a blažená; — ustoupila jim a sama pak poslední vešla za nimi.

Pan řídící sedl k otevřenému pianu a po starém zvyku — měkce — lahodně preludoval chvíli motivy vánočních koled — až konečně udeřil fortissimem a všichni rázem jásavě zapěli: „Narodil se Kristus Pán — radujme se — veselme se . . .“

Jakoby všechen stesk setřáslí, jakoby sluníčko sem zasvítilo, rozehráli se všichni tou písní, než ji dozpívali . . .

Přáli si navzájem „šťastné a veselé svátky“ a přistoupili znova ke stolu pokrytému dárky.

Na baličkách bělely se lístky s nadpisy.

Nejštědřeji obdarován byl Jenda.

„Svému muži — málo, ale z lásky dáno,“ vesele přečetl muž a chopil se krabice.

„Tohle je od babičky,“ podávala Justina Jendovi cosi v papíru — když muž náhle vykřikl a jako uštknut odskočil od svého dárku.

Justina překvapeně zvedla hlavu.

„Justino, pro Boha, cos mi to koupila?“ mluvil zděšeně.

V rozevřené krabici — mezi bílým hedvábným papírem — černala se nějaká černá látka.

„Co je to?“ — Cize — překvapeně promluvila Justina a sáhla prudce do vnitř. Vytáhla odtud černou smuteční náprsenku, černé manžety, černou kravatu, rukavice, závoj i bílý kostěný křížek — jaký se dává nebožtíkům do ruky — vypadl na zem.

„Já ti koupila turistické košile — pěkné — šedé — hedvábné“ — křičela zcela pomatená.

„To je omyl — hrozný omyl nějaký,“ vzpamatoval se muž, bral jí z ruky ty hrůzné předměty a cpal je vši mocí zpět — zpět do té krabice — a kvapně víko na ně přirazil.

Zdrcena stála tu Justina. Rozbřesklo se jí v hlavě.

Ano — pamatuje se. Sešla se v obchodě s cizí, neznámou paní, která kupovala ty smuteční předměty zde.

„To budu mít vánoce — muž mi umřel,“ postěžovala si Justině — „právě o štědrém dni — zítra — ho pochovám.“

Obsluhovali je současně — plno lidí tam bylo — platila u pokladny a když se vrátila — vzala cizí krabici.

„Omyl — děsný omyl,“ nařikala jindy tak klidná žena . . . „jen podívat jsem se měla — alespoň před chvílí víko pozvednout . . .“ plísnila se ustavičně.

Jako otrávení usedli všichni ke štědrovečernímu stolu. Nechutnalo jim. Cosi viselo ve vzduchu — co vytáhlo se z té papírové obludy — a zpět do ní vtlačit se nedalo. Nutili se do zábavy a žertu — i smát se chtěl řídící té náhodě — ale selhal každý pokus . . .

„Chtěl's mi cosi říci — o cestě jsi mluvil —“ připomínala Justina svému muži —

„Ne — dnes už ne — drahá — až jindy — počkej — až zítra snad.“

Po měsíci doprovázeli jsme z Bělovic na náš hřbitůvek pana řídícího Jana Opata. Mrtvice zlomila mu kořen jeho života.

„Odešel na cestu dalekou, ze které není návratu“ stálo na jeho smutečním parte napsáno.



Z PAMĚTI STARÉHO KONDUKTÉRA.

Konečně doletěl vlak do poslední stanice . . . Stanul na koleji jako mrtvý a kde kdo rychle ho opouštěl. Nejdříve cestující vystěhovali se z úzkých, špinavých vozů — pak jako by mu hlavu utali — oddělila se od vlaku v předu lokomotiva a rychle ujížděla k topírně — —

Pouze průvodčí toho vlaku — konduktér — když otevřel všechny dveře dokořán — když několikrát byl vykřikl v obou zemských jazycích jméno konečné stanice — když byl prohlédl vozy, nezůstal-li nikdo v nich, nikdo nic nezapomněl — chystal se sám také k odchodu.

V těsném prostoru, mezi chodbou a záchodem, měl vykázané skrovné místo pro sebe a pro svoje potřeby. Visel tu jeho plášť, malá lucernička, a pod sedadlem povalovala se černá kožená taška.

Unaven zastrčil kupírovací, ohmatané kleště do náprsní kapsy k malé kostěné píšťalce, kabát přehodil si přes ramena, sebral tašku a odcházel. Ostrý vítr fičel po otevřené ploše nádražní, nadouval mu plášť, tak že prázdné, schliplé rukávy jako zlomená křídla poletovaly kolem utýraného službou a zcela vyčerpaného konduktéra Vrány.

Jakoby ani necítil úderu větru, klátil se volným krokem ke kasárnám, kde v jednom rohu chodby Vránovic bydlili. Měli tam kuchyň a pokojík. Vrána těšil se naň po každé skončené tuře, když uprášený, umouněný a ochraptělý blížil se ku svému bytu. Věděl, že je čistý a klidný. Věděl, že ho tam čeká žena, dychtivě, toužebně že ho očekávají jeho děti. Po léta, den co den, noc po noci bolestně s ním se loučí a lačně pak čekají, zda se jim vrátí zdravý a co jim poví nového.

Ano, co jim poví nového.

Tam v kruhu své rodiny, když se umyl, převlékl a vyspal, probouzel se vždy jako znovuzrozen, s vědomím, že několik hodin zbývá mu pro ženu, pro děti, pro sebe, pro rodinu. Tu zapomínal na hlučnou a skřípání utažené brzdy, na supění a

hvízdání lokomotivy, na sykot páry. Na to na všecko pravidelně zapomínal, jakmile nohou dotkl se pevné země a blížil se ku teplému domovu.

Ale dnes — dnes ustavičně i teď cestou zdá se mu, že slyší, jak lokomotiva s ďábelským smíchem vyráží ze svého hrdla returní páru, jak v ložiskách svých jakoby to zuby cvakaly, otřásají se pohyblivé dveře, chvějí se hrůzou a jakoby bolestí si nařikaly, drnčí monotonně okna. To všecko i teď cestou šlo s ním, šlo k jeho domovu. Hučely mu v hlavě divoké nárazy vozových terčů, zvonění kovových kolejí a jako dominanta nade všim tím šumem a ruchem zněl mu v uších šílený onen výkřik . . .

Výkřik, který přehlušil všecko, jako ostrý šíp prodral se směsí hrubých zvuků, jako břitký nůž projel jednotvárný hluk a hluboko vnikl, vřezal se do paměti.

Vrána ho slyšel . . . I teď ho slyší — a sám neví — chvěje-li se zimou, roztráská-li ho ten vitr dotěrný anebo ten hrůzný výkřik, jehož ozvěna dosud bije o stěny rozechvěné jeho duše . . .

Ano, vzpomíná si, ten člověk přisedl si hned v Praze, hned jak vyjeli, seděl v koutě v kupé třetí třídy sám a sám. Seděl tu zamračený, s čelem svráštělým a očima hroživýma. Lidé vstupovali do jeho oddělení, pohlédli naň a mimovolně procházeli kolem něho do oddělení dalších.

Vlak projel vinohradským tunelem, zabouřil nad hladinou Vltavy, proletěl Smíchovem a ocitl se v hluboké úžlabině pustých skal. Jako had svíjel se a kroutil zátočinami a namáhavě dral se příkrým stoupáním ku předu.

Jako malá moucha lezl a drápal se po něm průvodčí Vrána. Ostatní všichni pohodlně seděli, smáli se bezstarostně, bavili se vesele, ale on, konduktér, po té pohyblivé, vratké půdě, jež jako na lodi pod jeho nohama stále se kolísala, vlnila, brzy na pravo, brzy na levo se klonila, on s kleštěmi v ruce a na hlavě s čepicí černým páskem přitáženou procházel vnitřek vozů, překračoval pohyblivé můstky železné, jimiž vagony spojeny byly, ba v závratném letu, unášen tím vlakem jako malý ptáček nějakým báječným drakem, špihal se i po úzkém prknu, zkřehlou rukou křečovitě chytal se chladného železa a mosazných klik . . .

Na té cestě příšerné, hrůzné, mezi životem a smrtí stále se potáčeje, prohlížel jízdní lístky, kontroloval jejich data, v paměť si vtiskoval kam kdo jede, kde vystoupí, anebo kdo přestoupí, a němě, mlčky propichoval tlustý, rezný papír, až kleště v ruce hlasitě mu cvakaly . . .

A tak došel až k němu, k tomu člověku záhadnému, šířícímu kolem sebe bezděčný strach a pověřčivou bázeň.

Jako dravec v kleci seděl tu sám a sám v kupé.

Vrána se obrátil a stoje ve dveřích křikl na lidi tisnící se na chodbě i v ostatních odděleních průchodícího vozu:

„Tak proč se zde tlačíte? Zde je prázdné! Proč sem nejedete?“

„My se ho bojíme,“ odpověděla kterási žena.

Konduktér přirazil dveře a víc, aby vyvrátil nějaký hloupý ženský předsudek, jak se domníval, než ze zvědavosti se optal: „A proč se ho bojíte?“

„Proto že ho známe, on je od nás,“ křičelo několik hlasů, „on bije svoji matku, byl v Praze u soudu, ale vrací se, osvobodili ho, pustili ho.“

„I tak to nebude pravda.“

„Jak by nebyla, ale to ona, matka, nechtěla na něho, na své dítě, svědčit, zapřela všechno a tak mu pomohla, ani k soudu nejela, chuděra stará, nemohla, jenom doma ji vyslechli . . .“

A Vrána ztrnul v duši své, vzpomněl si na své děti a vzpomínal si na to i teď, když už už stál před dveřmi svého příbytku.

„Mám jim to říci?“ tázal se sebe sama.

„Tatínek, tatínek,“ vyletěly děti z otevřených dveří. Za nimi vyšla usměvavá žena. Ale náhle zmizel úsměv s její tváře, jako by víchřel s květu odvanul, oči její se vytřeštily a hrůzou naplnily, ruce sepjala před mužem a hlasem plným úzkosti vykřikla: „Ježíši Kriste, co se ti dnes stalo?“ a tou otázkou zavěsila se na jeho rty . . .

I děti jakoby po těch slovech hrůzou zkameněly, ochladly rázem, radost všechna v nich pohasla, jako oheň vodou ulitý . .

„Jak to víš?“ stručně optal se muž.

„Vždyť jsi i ve tváři krví postříkán.“

Hle, na to nevzpomněl Vrána. Ano, může to být, že kapky krve přischly mu na šatech i tváři. Nebylo času shlížet se v zrcadlo, nebylo chvíle klidu od onoho příšerného výkřiku.

„Stalo se neštěstí,“ řekl proto smutně.

„Neštěstí?“ hlasem zvědavým, nabádavým ozvala se znovu žena, „neštěstí, ale snad ne tobě, jsi přece zdráv?“

„Náhle, mezi jízdu,“ počal smutným hlasem vypravovati Vrána, „bouchly dveře a ozval se, ba zařval příšerně bolestný, lidský hlas. Zatáhl jsem rázem poplašný signál, vlak se zastavil, a v jednom voze zmital se a jako raněný had se svíjel člověk, mladý muž, roztržitěnou pravicí jako cárem házel a krev z ní stříkala na všechny strany. Pokropil nás a všechno kolem tou krví jako svěcenou vodou.“

„A jak se to stalo? Jak se to stalo?“ šeptala žena.

„Kdo pak ví,“ končil muž, „byl tam v kupé sám, vůz byl průchodící, neměl u dveří co dělat.“

„Neštěstí, neštěstí,“ úpěla Vránová, ale muž nepronесl víc ani slova. Jenom na děti své se díval. Snad uvažoval, zda by jim to celé neměl přece jen povědět?



DO POČTU „ZNAMENANÝCH“.

S vroucí láskou a posvátnou úctou vzpomínám si dnes na ně . . . Stojí tam v daleké domovině jistě tak, jak jsem je posledně byl spatřil. Šetří jich ruka lidská, šetří jich snad i živlové. Blesk se jim vyhýbá — víchr jich nevyvrátí — mráz jich nespaluje, čas letí kolem nich a jich se nedotýká — protože jsou to stromy — „znamenané“.

Od svého nejútlejšího dětství pamatuji je beze změny.

Navštěvuji je každoročně, ale jsou stále stejně nachýlené, stejně mohutné. Jeden je dutý a dutina jeho stejně vyhnílá dnes, jako byla před třiceti roky, jiný je ohněm vypálený a zelená se dnes tak, jako zelenal se v mladosti mé . . .

Jsou to slavné stromy. Některé z nich jako mohykáni samy a samy stojí v širém poli, siré, ale hrdé v samotě své. Jiné tyčí se v zelené záplavě lesů, silné a mohutné, jako obři přerůstající a přehlížející okolí své.

Pamatuji, kterak padali jejich druhové kolem nich, zkáza a smrt nesčíslněkrát kráčela kolem, ale jim se vyhnula. Stojí v cestě, ale cesta se jim uhně, stojí uprostřed pole, ale pluh před nimi se obrátí, jde člověk kolem a smekne před nimi, protože jsou to stromy „znamenané“.

Šetří jich i sama naše vrchnost, při kácení lesa život jim daruje, a kartografové zakresluji je do svých map.

Jako voják nosí hrdě záslužný peníz na své hrudi, tak na jejich starých kmenech visí jejich vyznamenání.

Na jednom visí kříž, na druhém Boží muka, na jiném soška anebo obrázek Bohorodičky. A byly to činy hrdinské anebo na výsost tragické, kterými sobě vydobýly šlechtictví stromů „znamenanych“ . . . Jednu z těch tklivých historí povím vám nyní . . .

V dílském revíru nad Klenčím veliký obdélník lesa odsouzen byl na smrt.

Více než půl století ve svorném přátelství stály tu smrky a jedle. Řadu let společně rostly, dole proplétaly se jejich kořeny a nahoře objímaly se svými větvemi. V tichém vánku šeptaly si navzájem dlouhé, nekonečné věty čisté lásky, a když se v prudkém vichru jakoby dravou vášní zmlítaly jejich koruny, tu vlastním tělem druh druhá kryl a podpíral. Řasnaté haluze jejich, oděné věčně zeleným rouchem, jako ruce společně spínaly se k nebi a v mohutném chorálu společně zpívaly velebné hymny svému Tvůrci. Ve svých kadeřích skýtaly pohostinsky měkký a bezpečný příbytek ptákům, a všechny stejně, malé i velké, dravce i zpěváčky jako na loktech něžně houpaly na pružných větvích svých.

Denně navštěvoval je tu lesník, který je hlídal, aby jim nikdo neublížil, a měl je spočítané jako pastýř stádo oveček.

I jiní lidé přicházeli k nim. Hledali pod nimi suché klesti, zelený mech anebo jedlé houby, ale nikdo z nich dosud neodvážil se jim ublížit.

Až teď sám lesní vešel mezi ně, sekerkou na holi upevněnou odřel s každé kus temné kůry, až jejich nahé tělo pod ní se zabělelo, a na to bílé tělo čepelem sekýrky po řadě vpaloval jim pečeť smrti.

Vyměřoval paseku.

„Kroupo s Bartákem,“ řekl v sobotu po výplatě, „v pondělí začnete s pasekou.“ —

„Začneme, pane fořt,“ kývli oba muži.

„Porazíte padesát kmenů v Sádku.“

„Porazíme padesát kmenů.“

„Sami?“

„Nejraději sami.“

„Dobrá,“ kývl lesní a obrátil se k ostatním „pilám“.*)

V pondělí od časného rána hrnuli se k lesu odpočali dřevorubci. Šli na průběry do hustého mlází, šli klát dříví polenové, strouhat šindel, chmelné a telegrafní tyče vysekávat, šli do školky a do mýtlí . . .

Kroupa s Bartákem zaměřili do Sádku. Šli na holoseč. Šli oba mlčky, tiše, jakoby němí byli. Mlčeli celou cestou, protože k mluvení jsou u nás večery, ale den je k přemýšlení, k práci a k modlitbě; pouze rty jejich se pohybovaly.

Oba muži totiž v duchu konali svoji ranní modlitbu.

Kráčeli vážně, jakoby cítili, že kráčí smrt v jejich patách a smrt že vnáší v nádheru milovaného lesa. Určený kus vysekají do hola. — Jako obilí na poli pokácejí mohutné kmeny,

*) Dvěma v lese společně pracujícím dřevorubcům říká se: „jedna pila“.

jakoby to stébľa byla, a pouze strnisko pařezů zbude z celého Sádka . . .

V lese čekal už na ně hajný.

„Dříví půjde na stavbu, každý coul délky je proto drahý, řežte u samé země a kácejte proti vrchu. Počnete s touhle jedlí, ta musí padnout semhle do průseku, aby se ušetřil mladý les, druhá a třetí musí jít za ní a pak už to půjde jako karty.“

„Dobře,“ kývli hlavou a chystali se k dílu Kroupa i Barták. „V poledne přijde se podívat sám pan lesní,“ křičel ještě odcházející hajný, ale neodpověděli mu ani. „Jen ať přijde,“ myslili si v duchu, „najde v průseku jistě tři kmeny,“ a Kroupa shodil s ramene pilu.

Byla to dlouhá ruční pila, na obou koncích uchy opatřená, ve kterých vězely ohmatané rukojeti. Jako kousavý pes na své tlamě nosí košík, aby nikomu neublížil, tak pila, když zahálela, na dlouhé řadě svých ostrých zubů měla lať s hlubokou drážkou uprostřed po celé délce. Lať byla uvázaná na provaze, a jako myslivec nosí na řemeni svou smrtonosnou zbraň, tak na rameni přehozenou nosil z práce i do práce Kroupa svoji pilu „hušatku“. Miloval ji, protože byla krásná a výborná. Byla neobyčejně dlouhá, hřbet měla rovný jako struna a ostří jen mírně vypouklé. Tenká byla jako list a pružná jako had. Prohýbala se v ruce a její ocel zakalená svítila do modra. Kroupa opatrně sňal s ní drážku a pila vycenila jako vlk dravé zuby. Byly ohlazené a nově nabroušené, vysekané ve formě písmene M, které řezaly při každém tahu v obou směrech. Byla to zlá pila. Barták mezitím odhodil sekery a z rezného pytlíku vysypal hromádku tvrdých, bukových klínů. Oba svlékli pak šerkové kazajky a teskným zrakem podívali se po lese. Viděli naplecované stromy, kterak jim ze zraněných boků vytéká vonná smůla. Zdálo se jim, jakoby plakaly a krvácely ty staré kmeny před svojí smrtí a že se tlačí a tulí k sobě jako stádo ovcí, když větrí lačného vlka . . .

Sestárli oba ti muži při vražedné práci své, ale bylo jim přece pokaždé teskno u srdce, když po jaře počínali v lese novou seč . . .

„Tak s Panem Bohem,“ prolomil konečně ticho Barták a se sekerou v ruce klekl na jedno koleno.

Proti němu poklekl na zem Kroupa. Obhlédli kmen a směrem k průseku, tam, kam se měl sřítit, počali ho těsně nad kořeny rubat. — Sřídavě se zatínaly v pravidelném tempu ostré sekery do měkkého, teď po jaře šťávou a mizou napitého dřeva. Vysoko přes hlavy obou dřevorubců litaly velké kusy bílých zdrůbků a brzy v půlkruhu pokrývaly zemi.

Asi na dlaň hlubokou ránu vysekali do kmene, aby, až ho podřežou, v pádu se nezaloup, ale pěkně, čistě aby se oddělil od pařezu.

„Dost,“ řekl Kroupa a oba povstali. Odhodili sekery a chopili se pily. Obešli jedli, poklekli tentokráte na obě kolena a přímo proti vysekanému místu na opačném konci stromu přiložili jiný vražedný nástroj, ozubenou pilu. A už řezavý zvuk její ozval se tichým lesem . . . Jako by všechen život z obou mužů přešel do ní, tak oba mlčeli, a pouze ona, pila zpívala hlasitě svoji jednotvárnou, hrčivou píseň. Hleděli upjatě na ni, sem tam smýkali ji ocelovými pažemi, po každém smyku jako pod úderem kladiva zlobně završely na obou koncích jako jiskry drobné a vonné, nažloutlé piliny. S obou stran šířícího se řezu vylétaly a kropily deštěm svým šat i obuv dřevorubců, malý závěj na obou koncích z nich zvolna se vršil a rostl. Jako stroj, neviditelnou silou hnaný, bez zastávky, pravidelným chodem i tempem pracoval Barták s Kroupou. Cítili, že ta pila jako nerv spojuje je v jedinou bytost, mající tytéž myšlenky a tutéž vůli: řezati rovně, stejně, aby řez se nezkřivil a pila hladce probíhala úzkou chodbičkou svoji.

Hloub a hloub ocelovými zuby zakusovala se do stromu pila. Hlas její čím dál tím více se nižil, tlumil, a dusil až konečně celou šíři svého tenoučkého těla zmizela v kmenu. Harašivě, jakoby zlostí a vztekem ochraptěla, podrážděně ozývala se uvnitř stromu. Ale dál a vytrvale překusovala vlákno po vláknu, hryzla dřeň a přetínala tajemné cesty, kterými stoupala miza od kořenů do vysoké koruny, až do vršku a do posledních konečků zeleného jehličí . . .

„Odpočinem!“

„A zarazíme klíny,“ promluvili asi po hodině oba muži a stroj se rázem zastavil. Pila umlkla, zmizely pršky pilin a ticho zavládlo vůkol. Rukávy režných košil stírali si dřevorubci horký pot s vrásčitých čel, a v kříži se prohýbali, až obrátle v nich hlasitě praskaly. Cítili oba v rukách, jak už pila se dusí, jak jen s těží prodírá se hlubokou ranou.

Vstali proto a sáhli po tvrdých klinech. Jednou rukou přidržovali pokaždé klín u zářezu a čepelem sekery v druhé ruce zvolna klepali na tupé hlavy bukových klínů. Ale jakmile chytil klín a pevně vězel v těsném řezu, pustili ho, a oběma rukama sevřeli sekeru a vši silou bušili doň. Poslušně zalézal klín po klínu hloub a hloub do čerstvé, svěží rány.

Jedle až dosud stála nehybná a vznešená, hrdá a pyšná, jakoby přehlížela v mohutnosti své, co ti dva lidští červí tam dole u její paty kutí. Ale teď po každém úderu na klín zachvěla se hrůzou.

Celým jejím štíhlým tělem jako mrazení probíhalo lehounek chvění, i konečky větví po každé ráně znatelně, jakoby leknutím se otřásly. Poděšeně z její koruny vyletěli ptáci, vyskočila ustrašená veverka. Cítili blížící se zkázu a prchali z jejího objetí.

Nové a nové klíny zasazovali dřevorubci, novými a novými ranami vháněli je do vnitř.

Rána konečně se roztáhla, rozchlípla se o malé poznání. Jako inženýři pozdvihli teď dřevorubci oči svoje vzhůru a na ráz poznali, že jedle vrchem svým mírně se naklonila, ale že k průseku nesměruje.

„Svažuje se ke mně,“ řekl Kroupa a po těch slovech, jakoby se rozumělo samo sebou, čeho třeba učinit, chopili se znovu seker a znovu ztichlým, zamlklým lesem ozvaly se pádné rány. Bušili tentokráte pouze na dva klíny, střídavě tloukli na ně, až dřevěné hlavy jejich pod ocelovou čepelí seker se třepily a praskaly.

Občas jejich oči zdola do výše přejely kmen a znovu svezly se dolů, až konečně skoro současně vydechli dřevorubci: „Srovnala se!“

Vykřikli to skoro jásavě, vítězně, protože podařilo se jim přemoci toho mohutného obra, vysoko nad ně se vypínajícího . . .

Se sekerami v ruce popošli několik kroků a stanuli právě uprostřed širokého průseku. Na první pohled, když z povzdálí na jedli se zadívali, viděli, jak krásně se nahnula.

Sem přímo na ně — do středu průseku míří — nachýlila se, jakoby se jim pokloniti chtěla, uznati jejich převahu a vítězství. Není možná, aby padla jinak. S láskou ve zraku, tiše a mlčky dlouhou chvíli hleděli na ni Kroupa i Barták. Ach, jaký krásný strom to byl! Rovný jako svíce, jeho kmen byl pěkně oblý, dole mohutný a do výše stejnoměrně ubývalo mu síly, jako by byl osoustruhovaný. Větve po něm pravidelně byly rozložené, jakoby je rozměřil a rozsázel . . .

Tak němě stáli proti sobě drvoštěpové a jedle. — Dlouhou chvíli hleděli si do očí, měřili se navzájem a pozorovali se.

„Ne, nesvážím se, nešlehnu se stranou, ale určitě padnu, kam vy chcete, v celé nádheře své položím se vám do průseku k nohám, zcela tak, jak si to lesní přeje,“ zdálo se jakoby jedle slibovala.

Spokojeně k zaříznuté pile vrátili se oba muži. Změřili ještě sílu dřeva, které jedli drželo ve výši.

„Řízeme desetkrát a znovu se podíváme,“ rozhodl Kroupa a už zase rozezpívala se pila.

Šla nyní volně, hladce protahovala se řezem, a bručela svoji píseň spokojeně.

Po několika tazích překročila střed, kde byl kmen nejširší; „dost“ chtěl právě vykřiknouti Kroupa při desátém řezu ale v tom zarazila se pila. Zaskřípnutá, hroznou silou sevřená ani se nehnula. — Uvnitř stromu zlověstně cosi zapraskalo jednou, po druhé —

„Pro Boha — padá,“ vykřikl Barták — a oběma v té chvíli bylo jasno, že strom je oklamal, podvedl, že se kácí

předčasně a k tomu ještě falešně že se svažuje stranou, protože pilu jim zaskřípl, že se řítí kamsi proti jejich vůli, že letí jinam, než oni chtějí, než mu vyměřili a rozkázali.

„Ale kam jen — kam asi?“ mihla se otázka hlavou.

Čosi jako panika zmocnilo se jejich zmatených, překvapených duší a celého okolí. Vyskočili na nohy a pohlédli vzhůru. Ohromná jedle jako přišera kývala se v modrém azuru, větvemi mávala kolem, jakoby se se všemi stromy loučila, pomalounku natáčela se kolem své dlouhé osy, jakoby hledala svoje nové těžiště, jakoby se na okamžik rozmýšlela — co dělat, dále stát, anebo vykročit a položit se . . . A jakoby rázem se rozmyslila, zavlála peručím jako perutěmi pták chystající se k odletu a řítila se stranou od průseku, do zeleného mlází, tam, kam uskočil Kroupa.

„Letí!“ hrozným hlasem vykřikl tento, přikrčiv se a roz táhl nad hlavou ruce jakoby ji chtěl v pádu zachytit ve svoji náruč. Byla to chvíle děsu a hrůzy.

Ptáci praskotem ulekáni oněměli, sluníčko hrůzou schovalo se za mrak, věru leknutím zatajil se dech . . .

Pouze větve kácejícího se stromu šuměly, syčely a hvi zdaly v rozráženém vzduchu — a zoufalý výkřik „Panenko Maria!“ letěl od země k nebi . . .

V mladém bujném lese zapraskalo to — jedle se sřítla. Mrtvé, hrobové ticho zavládlo kolem — — —

S rukama sepjatýma a se zrakem hrůzou vytrěštěným klečel Barták na holé zemi, kam uskočil.

„Zabila mi Kroupu — zabila Kroupu,“ jako hrany znělo mu v uších a jako na zelený hrob hleděl na korunu jedle, pod kterou před očima mu zmizel věrný jeho druh.

Tak ho spatřil Kroupa prodlávající se z hustého peručí padlého stromu na světlo Boží. Byl bledý a jako osykový list trásl se rozčilením na celém těle po přestálé hrůze. Štopy smrti, která kolem letěla, zračily se dosud v jeho tváři.

Jako na přízrak hleděl Barták na vylézajícího Kroupu.

„Kroupo“ — vykřikl a skočil k němu, „ty jsi živ — a jak se to stalo?“

„Nevím — Bůh ví — ale podíváme se“ — hlasem vážným, jakoby hrobovým mluvil dřevorubec a oba pohlédli na padlou jedli a rázem vysvětlilo se všechno. Viděli, že jedle nedopadla.

„Visí,“ vykřikli jakoby jedním dechem.

Špatřili několik zpřerážených, mladých smrčků, jež hned na pokraji hrdinně postavily se proti ní, ale ona v rozmachu své síly zlomila je jako třísky. V slepé vášni neušetřila ani svoji dceru, mladou jedli, a zlomila ji v polou jako křechýl.

Sedm zlomených kmenů napočítali, ty všechny chtěly ji zadržet, zachytit, ale zmírnily jen prudkost jejího letu — její tíži však neodolaly.

„Ty se za mě obětovaly,“ prostě ale hluboce dojat zašeptal Kroupa. — „Ale tu ten tě zachránil,“ řekl Barták a ukázal na mladý doubec. Byl odřený sice, ale na jedné z jeho větví jako na ruce napřažené ležel štíhlý vrchol skácené jedle. Dub se nezlomil. Pouze se nahnul pod tíží, kterou dosud nesl.

„Počkej, pomohu ti,“ řekl Kroupa, vyzul dřevěnky a bos lezl na doubec vzhůru.

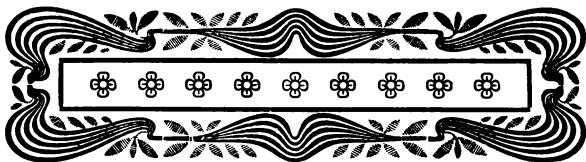
Nahoře nohou kopl do jedle a ta zvolna — pomalu svezla se nyní k zemi . . .

Po týdnů šplhal se Kroupa znovu na dubový kmen. Na zádech měl zasklenou skříňku se soškou Rodičky Boží. Zavěsil ji nahoru, právě na místo, kde z kmene vyrůstala větev, ta, která zachytila padající jedli.

Dub stojící v dílském revíru — na Sádku — přijat byl tak do počtu stromů „znamenanych“.

ODDĚLENÍ DRUHÉ.

MALÉ DĚTI.



VÝLET.

Po celý rok jsme pilně šetřili, jako bychom byli členy spolku strádalů a pan řídící svědomitě hlásil, jaké výše vklady naše už dosáhly . . . Konečně jsme našetřili tolik, že na každou „hlavu“ bez rozdílu — ať patřila kloučkovi nebo žabce — dostalo se po dvou korunách.

„Pojedem!“ zajásala třída, když to uslyšela z úst pana řídícího — a hned v zápětí se ptala: „Ale kam letos?“ Tuze vážná otázka! Na Karlštejně jsme už byli, Říp jsme navštívili, Budeč jsme si prohlédli, Levý Hradec také jsme už viděli — tak kam letos?

Chvilé napjatého ticha. Pan učitel si hladí vousy, usmívá se, ve třídě je pozorno, oči všech visí na těch usměvavých rtech, se kterých konečně splynulo: „No tak, děti, letos se podíváme do Staré Boleslavi.“

„Do Staré Boleslavi?“ oddychla si třída, „tam, co byl zavražděn sv. Václav?“

„Ano, tam.“

Ach, dětský výlet! Pouze ten, kdo celý rok cítí a dýchá školní prach, zná dosah a význam toho slova. Když ke konci roku ve vedrech umdlévá už učitel i děti, kdy nuda plíží se poloprázdnou třídou, tu jediné slovo „výlet“ nebo „vycházka“ má čarovnou sílu. Vyčerpaná pozornost všech se obnovuje, roztěkaná očka pozorně se upírají na stupínek a ouška bystře naslouchají . . .

I naše škola před samým koncem roku vzpružila se tím kouzelným slovem „výlet“ a počala s přípravami. Třidní učitelé horlivě vykládali o cestě, o památkách, které děti spatří, maminky pekly ochotně kypré buchty, kmotřičky a tetičky — pří-

slovečně hodné — dávaly krejčárky na mimořádnou „přilepšenou“ — správce panského dvora uvolil se půjčit koně a řebříňák a dovézt „celou školu“ až do Radotína.

Vyjeli jsme časně ráno a po sedmé hodině už se to na perronu Radotínského nádraží všecko hýbalo dětmi jako čmelíky.

Pan řídící zmizel v kanceláři železničního úřadu — vymáhal nám ještě nějaké slevy a výhody na lakomé dráze — a sotva že to vyřídil, přihučel vlak.

„Radotín, jedna minuta,“ křičel průvodčí — ale sám se smál té lži. Věděl, že si tu dnes vlak postojí alespoň pětkrát tak dlouho, než tuhle drobotinu naloží.

„Kollego, máš vzadu něco prázdného?“ ptal se soudruha.

„Všecko je nabito“ — odpovídal mu druhý konduktér.

„Tak semhle třeba“ — a průvodčí otevřel vůz, z něhož se valil dým a vůně tabáku . . . „sem se vás vejde aspoň dvacet — a ostatní . . .“

Ale pan učitel ihned protestoval:

„To nejde — trhati nás — musíme mít jeden vůz — všichni musíme býti pohromadě k vůli dozoru — a ostatně tady se kouří a tohle jsou dosud nekuřáci.“

Konduktér podezřele podíval se na několik dospělejších žáků, kteří se při zmínce o kouření začervenali, a nevrle zabručel: „Nemám místa — buď sednete, anebo pojedem —“

Ale jako křídla už poletoval havelok pana řidícího, jenž měřil k manipulačnímu úředníku — „kam nás chtějí dát — odmítám zodpovědnost — jsou to děti — budeme si stěžovat — račte se nás ujmout —“ volal hlasitě.

„Nu tak rychle,“ nutil vrchní konduktér a z lokomotivy nahýbal se ven strojvedoucí — mračil se — a ruku držel stále na páce parní pišťaly.

„Zpozdíme se,“ bručel mrzutě — „budeme musit dohánět — přilož ještě,“ poručil topiči.

Hlouček dětí zmateně běhal sem a tam podél vozů.

„Tak jim přece otevřete druhou třídu, když nemáte místa,“ vkládal se do toho přednosta dráhy.

„Druhá třída — to je naše třída — my jsme ze druhé třídy.“

„A my z první,“ křičely děti o překot, majíce na paměti svoji vesnickou dvojtřídku . . .

Přednosta se smál, až se ohýbal — ale průvodčí zlostně otevřel dvířka do pohodlného vozu — a v nich jsme se ztráceli s perronu jako stádo oveček ve dveřích teplého ovčína.

„Jsme tu všichni?“ ptal se učitel.

„Jsme — jsme,“ hlásily děti.

„Hej — počkat — počkat,“ křičely v tom venku hlasy — „ještě je tu jeden kousek.“

Rázné zaklení konduktéra bylo slyšeti až zřetelně dovnitř.

„To je Klouda, jistě jen Klouda,“ vykřikl učitel a vrhl se k oknu — „vždyť jsem to řekl — Kloudo — ty loudo — nu tak polez — rychle,“ a do vozu přisedl s flegmatickým úsměvem tlustý kluk — jakoby bylo zcela v pořádku — že ti všichni kolem na něho počkali . . .

Trubka zazněla, lokomotiva vesele si výskla a řetězy vozů zachrastily. Jeli jsme; děti nejdříve prolézaly vůz — prohlížely si měkká sedadla, síčky na zavazadla, předčítaly si dvojjazyčné tabulky — převrátily popelníček u okna, stahovaly zelené záclonky, tak že pan učitel nestačil napomínat.

„Pane učiteli — co pak je tohle —? A tamhle? Vidiš ten kostel?“

„To je Zbraslav — to je Chuchle — to je Zlíchov,“ nestačil pan učitel vykládat a varovat — „a nenahýbejte se z okna.“

Kluci i děvčátka se utišili a pozorovali kolem letící kraj. Lesy — pole — stráně — skály — vesnice ulétaly dozadu a my šiléným letem blížili se ku Praze.

„Tam přejdeme na severozápadní nádraží — opakuji: dva a dva půjdete,“ nakazoval řidičí . . .

„Praha! Praha!“

„To není Praha — to je Smíchov,“ vykládaly si děti — ale už se chystaly vystupovat — vstaly a v rukou držely deštníky, tašky, košíčky a kabelky — jenom v koutě pohodlně rozložen seděl Klouda a ulamoval sousta z veliké buchtý . . .

„Hej — Kloudo!“ zpozoroval ho pan učitel, „ty vystoupíš první — chystej se.“

V tom děti překvapením ustrašeně vykřikly. Vlak jako dešťovka do díry rychle vjel do tunelu. Sluneční zář zmizela a místo ní žluté světlo blikající lampy nad hlavami polévalo udivené tváře. Děti se schoulily plny bázně — jenom Kloudu bylo zřetelně slyšet, jak i potmě chroupá do červena vypečený růžek buchtý . . .

„Slunce, slunce“ — zajásaly opět po chvilce — vlak vyjel z podzemí — uvolňoval v běhu, až konečně zastavil. Šum a ruch velkoměsta padl na nás ubohé vesničany.

„Jen hezky v řadě a veďte se za ruce — Kloudo — jsi tu — nic jste nezapomněly — všechno máte?“ ptali jsme se o překot s panem učitelem — ale děti neslyšely. Široce otevíraly udivené oči na městský park — na elektrickou tramway — na ohromné domy — na krámy a výkladní skříně. Leč nejen děti Prahu, ale i Praha děti zvědavě si prohlížela.

„Kam pak asi jdou? — Odkud jsou?“ ptali se Pražané.

„Jdou asi na výstavu!“

„K smíchu — na výstavu, vždyť letos žádná není!“

„Já je znám — to jsou děti z uzavřeného území — já je viděl už včera — dostávaly večeri u Fleků — jsou z jedné vesnice u Liberce.“

„Hihi“ — smály se děti naše pod kůží. „My jsme z Má-slova“ — a šly statně dál — několikrát nám kdosi na chod-níku provolal hřímavé „Na zdar!“ — což my ochotně opako-vali — až jsme se šťastně dostali na druhé nádraží.

„Bože, ach já!“ oddychoval řidící a stíral si s čela hojný pot — „raději bych provedl Prahou stádo blech — než zástup dětí — víc starostí by mi nenadělaly — je tu Klouda?“ vy-trhl se hned zas z proudu řeči.

„Kloudo! Kloudo!“ volali jsme všichni.

„E — vždyť jsem tu,“ mrzutě ozval se tloušťík a okrajoval si pozorně velikou hrušku.

„A ještě jednou to přisedání na nás čeká,“ vzdychl jsem bolestně.

„Ba — v Čakovicích,“ potvrdil pan učitel.

Ale tam nás čekalo milé překvapení. Nebylo spěchu ani kvapu.

„A já! — času máme dost,“ — pomalu povídal průvodčí malé lokálky, — „tak do Boleslavi — do Boleslavi jedem — co?“ dával se s námi klidně do hovoru, — „odkud jsme, co — z daleka?“

Vyzpovídali jsme se mu a on za to s námi ve voze jel celou cestu až do Brandýsa. Ukazoval ochotně okurková pole — jmenoval každou vesnici — kterou jsme spatřili — v Tou-šení ukázal nám železité lázně . . .

„Teď je tu krásně — ale trvalo to — než tomu poroz-uměli — dlouho ta červená, rezavá voda stružkou tekla bez povšimnutí — ale pomalu budeme v Brandýse — šťastnou cestu — odpoledne se jistě setkáme — odjíždíme ve tři — no, nějakou minutku na vás počkáme — ale dlouho ne“ — loučil se s námi a vlak zvolna se zastavoval na Brandýsském nádraží.

Prošli jsme město klidně — jenom na dlouhém mostě za-stavili jsme se, podívali se na Labe a arcivévodský zámek, který se v něm shlížel jako v zrcadle — a už zašuměly nám mo-hutné koruny věkovitých stromů nad hlavou. Stará Boleslav je vysílá vstříc unaveným poutníkům, které chrání před deštěm, skýtají stín a zachycují prach — nalaďují duši radostně —.

„— na tyhle věže dal švédský generál vytáhnouti ka-nony — a z tohohle chrámu učinil stáje pro koně svého regi-mentu,“ počínal pan učitel výklad a už jsme byli v jeho za-jetí — v jeho moci. Vykládal, vodil nás, ukazoval, vysvětloval — sotva z kostela sv. Václava jsme se dostali, provedl nás branou na náměstí a tam ukázal nám Mariánskou svatyni. — Náhle se ten krásný kostel zjevil zraku našemu. Jako hrdý král na trůně seděl tam na vyvýšeném místě a řada kamenných, širo-kých schodů vedla k němu nahoru. Celé náměstí zdálo se býti velkým kobercem, prostřeným před trůnem tím a v řadách domy stojící — špalírem zkamenělého vojska — začarovaného jako v pohádce někde. Dojem nezapomenutelný! Zvolna a

uctivě kráčeli jsme blíž a blíže. — Prostá, z prken sbitá bouda dřevěná, nevkusná stála u samých schodů — jako otrhaná, chudá, nepatrná stařenka, klcčící na posledním stupni královského trůnu. — Nikdo si jí ani nevšímal — výš — výš letěly naše zraky . . . Obdiv náš rostl, když jsme vešli dovnitř, pan učitel zahrál na varhany, zazpívali jsme a pomodlili se před paladiem české vlasti — a venku ještě v ambitech obcházeli jsme a se všech stran si prohlíželi nádherný stan Matičky Boží Staroboleslavské — I Klouda podlehl společnému dojmu a kolikrátkoli se ozvalo: „Kloundo — jsi zde?“ — tolikrát bylo slyšet ochotné „ano — jsem — tu jsem.“ —

„A teď konečně k obědu — zapamatujte si, co jste viděli — budeme mít o tom úkol ve škole,“ míchal do poesie pan učitel prosu dětského života a jako kohout v čele stáda slepic sestupoval první se schodů — — —

„Ach jej!“ — „Jejej!“ — „Ó“ — „á“ — „to je krása“ — najednou se ozvalo z dětských řad a jakoby jim znova nadšení vstříkl do žil, zaleskla se všechněm očka — natáhly se krčky — jedním směrem otočily se hlavičky — řada se trhala — ruce pouštěly a v jednom houfu hnalo se všecko pryč — zradila ta cháska drobná řidícího i mne — stát nás nechala ani si nás nevšímajíc a o překot hrnula se po schodech dolů tam — k dřevěné boudě.

Stála tu jako prve na témž místě — ale ne už zavřená. Přední její stěna zmizela do polovice — a otvorem smál se na nás vnitřek boudy. Jak prostá, chudá, neúhledná byla zevnějškem svým — tak zase bohatá, nádherná a okouzlující byla svým obsahem.

„Jiná než lidi,“ řekl mi učitel — „ty jen na povrch, pro oko všechno konají, přetvařují se, nádherou špinu zakrývají, zevnějškem vnitřní prázdnotu — ta skromná bouda chudým zevnějškem halí tak bohatý obsah.“

Děti obléhaly už dřevěný stánek, z něhož se na ně usmívaly v bílých krabicích srovnané stohy obrázků černých i malovaných, hladkých i s krajkovými okraji.

„A ty prstýnky tamhle,“ upozorňovali se malí diváci — a oči všechny stočily se za prstíkem, jenž mířil na karton — v němž bylo zabodáno plno žlutých kroužků a každý s „kaménkem“ skleněným, který se na slunci třpytil jako drobná hvězdička.

„Ach, tenhle modrý je krásný.“ —

„Ó ne, ten červený je hezčí.“

„Hleďte,hleďte — až v zadu co visí,“ jásaly radostné hlásky. Zadní stěna boudy totiž byla celá pokryta obrázky na skle, porcelánu — na prkénku v řadě stály křížky a sošky Mariánské, dřevěné, terakotové, z celulosy, a než si to naše drobtina prohlédla, už hlavička kterási otočila se vzhůru a hlásek překvapením až vypískl:

„Bože — božíčku — nahoru se podívejte — tamhle — tam —“ klukům padaly čepice s hlav a děvčátkům svezly se šátky a kloboučky do týla, jak prudce zvedly hlavičky. Se stropu dřevěného baráku visely dolů celé svazky růženců — se zrný klokočovými, skleněnými, kostěnými a Bůh milý ví jakými, růžence dlouhé i krátké, různobarevné — s křížky bílými, žlutými i černými na koncích, vedle kývaly se šňůry korálů na krk i na ruce, dále na hedvábných stužkách navlečené medailonky, srdíčka s obrázkem — malé peněženky, pestrá vajíčka rozvírací, tužky a pérové násadky se zvětšovacími skličkami, perleťová i bronzová těžítka, rámy a všechno se slovy „na památku“ — některé i s obrázkem Panny Marie Staroboleslavské. — V té nádheře, v tom bohatství jako víla kouzelnice seděla lhostejně stará, shrbená babička — ničeho kolem si nevšímalá — jenom jako šidla upírala oči na krásou unesené, očarované děti a lahodně pobízela: „Tak si kupte, děťátka — kupte si — tak třeba prstýnek s kamínkem“ a zvedla do výše celou krabičku plničkou prstenů — „nebo obrázek — modlitbičku — růženeček — srdíčko s kroužkem — kupte si,“ lákala a vábila.

Ručky všech diváků už dávno lovily po kapsách.

„Co pak stojí tohleto,“ dodal si kuráže Ferda Mrázovic — uznatý vůdce třídy — a vzal do ruky hezkou kostěnou násadku.

„Korunku, hošíčku — je v ní skličko a v něm vidět Matičku Boží — podívej se“ — ale Ferda neviděl, zatmělo se mu v očích a bylo mu mdlo, pustil násadku, jakoby byla jedovatá — protože celé jeho jmění byl desetník.

„A co pak tohle?“ zazpívala Mančinka Psůtková a nesměle ukazovala malíčkem na hezký obrázek —

„Tři krejčárky, panenka, jeden kousek,“ a prodavačka foukla do balíku a odloupila ten vrchní — dívka položila na krámek tři teplé — ba jak je mačkala skoro až horké krejčary a dychtivě sáhla po obrázku —

„Ukaž, ukaž, co jsi si koupila,“ hned ji obklopily ostatní dívky. „Kolik jsi dala? Tři krejčary?“

„Pojď, také si koupíme.“

Směr koupě i prodeje byl tím udán. Kupovaly se obrázky po třech i levnější po dvou, po krejcaru — ba někteří dostali i dva za krejcar — — —

Už všechny děti měly skoro nakoupeno, prohlížely si to navzájem, hanily i chválily — jenom Jeník — malý, bledý hoch jako ptáček těkal od skupiny ke skupině, obcházel krámek, prohlížel všechno — ale koupěno neměl. A chtěl koupit — přinésti něco domů — mamince, — tatínka ani neznal, — té mamince, kterou proto dvojnásobně miloval. Dřela se na panském od rána do večera — chtěl by ji potěšit, radost učinit. — „Co jí koupím? co jí jen koupím?“ už zoufale skoro se ptal a v zařatě pěstičce svíral pět tajně našetřených krejčárků.

Zadíval jsem se na Jeníka Palmu . . .

„Tak do řady hezky,“ zavelel pan učitel — „je čas k obědu — na obrázky pozor — nepomačkat je a neumazat.“

Děti ochotně se řadily — jenom Palma stál jako přibit a oči jeho rozevřenými zorničkami hleděly vzhůru, ústa měl pootevřená a tváře se mu zarděly. Poznal jsem, že se rozhodl, že našel i on předmět, který by své matce koupil — ani se neohlédl po odcházejících dětech, neslyšel svého učitele . . . Rozevřel pěstičku a na dlani znovu si přepočítal svůj poklad — usmál se a blaženě zadíval se ke stropu krámku.

„Prosím vás, co chcete za tamhle to srdce s řetízkem?“

„Za tohle, synáčku?“ optala se prodavačka a vzala do ruky malé skleněné srdíčko —

„Ne — ne“ — bránil se hoch — „za to veliké, bílé, co visí vedle,“ a jeho ručka ukazovala na krásné stříbrné srdce, s emailovým obrázkem a dlouhým řetízkem na krk —

„Oho“ — pohrdavě usmála se babka — „to ty nekoupíš.“

„Koupím, rád je koupím, chci je domů — mamince je dám.“

„A kolik máš na ně?“

„Všechno dám, co mám — pět krejcarů mám“ a zrakem úzkostlivým, plným obav zadíval se na vrásčitou tvář stařeny — ta otrásajíc se celá smíchem, povídala:

„A víš, co to srdce stojí — pět, ano — ale pět zlatých.“

Jeník se zapotácel, ručka natažená mu klesla, do očí skočily mu slzy a bradička se mu zatřásla pláčem . . .

„Tak mi dejte — jiné — za tohle za všecko“ a vysypal své krejčárky na krámek — do jednoho — do posledního . . . „ale srdíčko chci — srdíčko pro maminku — — —“

Když potom ostatní děti seděly — popijely a pojídaly, ovoce chroupaly a housky ulamovaly — seděl Jeník Palma na straně — v ručkách držel drobounké skleněné srdéčko a smutně se díval na ně . . .

Nemohl jsem se ubránit, pohladil jsem ho po hebkých vláscích — neboť jsem cítil, že to dítě má v hrudi srdíčko ne stříbrné, ale zlaté —

Pak jsme jeli známou cestou domů. Šťastně, bez úrazu dojeli jsme do Máslova, a když žebříňák zastavil pozdě večer před Máslovskou školou, stálo tam klubko matek, očekávajících své miláčky. Potmě poznávali se svoji a radostně se vítali.

„Maminko, to mám už hlad“ — křičel Klouda.

„To vám byla krása, škoda, že jste s námi nebyla,“ velebila Psůtkovic Mančinka tenounkým sopránkem.

„Dva kostely — zámek — Labe — Prahu a sám už ani nevím, co všecko jsme viděli,“ chlubil se Mrázovic Ferda — ale Jeník Palma protlačil se ku své mamince, přitiskl se k ní, objal ji suchýma ručkama a do ucha jí šeptal:

„Maminko, zlatá moje maminko, vezu vám srdíčko“ — —



KAŠEL.

Do tříd se nám nastěhoval zlý host — kašel.

„A-cha, a-cha, a-cha,“ třikrát po třech skřecích vyrazila malá Drábková a dostala první záchvat. Hleděl jsem soucitně na ni a zdálo se mi, že ten kašel je živý a že sedí v ní. Pod krčkem na prsíčkách že jí sedí a dusí, dusí —. Jako dravý pes že musí být — že tím dětským, chraptivým hrdélkem štěká a lomcuje drobným tlakem, až hlavička se na něm klepe, ústa po vzduchu lapají, oči slzami zalévají . . .

S Drábkové přiskočil na Bílou a sotva že Bílou pustil ze spárů, zachvátil Mikše.

Ano, nepřítel tu byl, zákeřný a urputný, který vás během jediné hodiny učini nervosním, uštve vás, znemožní vám práci ve škole, otráví a znechutí vám život.

Dnes se ohlásil a potom už se den po dni školní lavice podezřele prázdnily. Tu scházel krajník, tam druhý od kraje — a ostatní děti hlásily mi hned před vyučováním: „Šanda už to také má.“

„A Vocolová také“ — „u Barborů stůňou všecky.“

Správa školy svědomitě oznamovala počet nemocných dětí místní školní radě, místní školní rada obvodnímu lékaři a ten okresnímu lékaři, a lékař okresní školní radě.

„Měli bychom zavřít školu — nakazí se všechny“ — volali učitelé. —

„Prosím — to nesmíme — podle zákona jsem to oznámil a musíme vyčkati nařízení slavné okresní školní rady,“ bránil se ředitel školy . . .

„Hm, to než přijde, bude dávno po kašli,“ usoudili jsme unisono — znajíce osvědčenou už naši úřední rychlost.

Proroctví vyplnilo se do slova. Když už hlavní vlna epidemie dávno se převalila, když mezery v lavicích znovu se

plnily, přišel konečně z okresního města lékař na komisi. Ale jeho obvodní kolega už ho nemohl vésti nikam jinam, než pouze k vdově Hadlasce. Tam z pěti dětí dosud zdravých, před týdnem rozstonalo se nejmladší — čtyřletá Baruška. Byla nejslabší, a proto snad přepadl ji ten netvor nejdříve. Popadl ji do svých neviditelných klepet, ucpával jí hrdélko a škrtil ji. S hrůzou a malomocně stála tu u ložička matka a zoufale dívala se, jak krutý kašel lomcuje drobným tělíčkem, vnitřnosti v něm zvedá a časem i krví barví bledá ústka. „Mamičko, přetrhne mne, přetrhne,“ naříkala Baruška. A co mohla dělat matka? Držela jen dítěti hlavičku — zardělou, zpocenou, do které námahou hnala se krev z celého těla, líbala oči krví podlité, rukou stírala dítěti s čela krůpěje studeného potu a chvílemi chovala to drahé tělo unavené, utýrané kašlem.

Po Barušce rozkašlal se Jeník — a pak i ostatní. Jako neviditelný stín, jako můra bloudil kašel světničkou vdovy Hadlasky od dítěte k dítěti, dával, tlačil, rdousil a života jim upíjel. Jedno dítě přestalo, ale už druhé v jiném koutě světnice se rozkašlalo. Celou noc — druhou — třetí — pátou — desátou nespala matka. Bděla u dětí, hlavy jim zvedala, pít jim podávala...

„Jako prstů na ruce mám těch dětí, a jako když do prstu řízne, každý bolí — každého je mi líto,“ volala vstříc lékařům, když stanuli u ní na prahu.

„Ach, matko, pomoci téhle už není — ta holčička zde vám už umírá,“ řekl okresní lékař vdově.

Hadlasce v té chvíli se dalo, že má malou Barušku nejradši. „Mé nejhodnější, nejmenší dítě,“ vykřikla bolestně jako těžce poraněná — a skočila k postýlce. Tam z okoralých rtů unikal život dítěti. Krátce — rychle a prudce oddychovalo malé děvčátko. Rty mu modraly, prstíčky na ručkách se zatínaly, nožičky chladly. Téhož dne — do večera kašel Barušku udusil.

„Ostatním je pomoc,“ řekl vážně lékař a poslal velikou láhev léku. Hadlaska věřila mu na slovo. Uhodl smrt, uhodne i život. Zdálo se jí, že sama příšera — kašel — vyžádavši si obět — dobrovolně teď nasycená, ukojená — od ostatních dětí odstoupí. Baruška se obětovala, zaplatila za všechny, — a proto ta mrtvolka jejího dítěte zdála se jí tím dražší a milejší.

Zachránila jí ostatní děti, — bratříčky a sestřičky své smrti kašli vyplatila a co jí za to dá — co jí dá? — „Founousek!“ — napadlo jí v největší bolesti. Ano, vystrojí chuděrc malého pohřeb.

Smutně počítala v ruce hrst niklových mincí . . .

„Zlatý — zlatý dvacet, třicet —“ tak počítala do padesáti. „Půldruhé zlatky,“ bolestně povzdychla nad celým svým jměním.

„Pan farář půjde jistě zdarma,“ rozvažovala, „i pana učitele poprosím — ale hrobník — zvoník — truhlička,“ a znovu z ruky do ruky přesýpala svůj poklad.

Zamyslíla se — ale pak setřela si slzy a vzdorně pohodila hlavou . . . Vyšla obstarat svému nejmladšímu dítěti pohřeb.

Koupila krásnou rakvičku — bílou, postříbřenou — nelitovala peněz, „bude to její kolébka,“ tišila svědomí, když jí vyčítalo, že mohla koupiti jenom bílou, nenatřenou koupila rubášek, věneček na hlavičku — přišel třetího dne velebný pán až do stavení vykropit a odnésti tělo Barušky — pan učitel se zpěvůčky postavil se na síni a zpíval dojemně:

„dřimej sladce, anděličku . . .“

Cestou ke kostelu a na hřbitov malé dva zvonečky na věži vesele hrály — a v podzimním větru šlehala se na křížku bílá stuha v čele průvodu. Hned za knězem v pluviálu — vysoko na marách nesly v krásné rakvi družičky mrtvé tělo Barušky . . .

„Ta si vyvádí — ta Hadlaska — vystrojila pohřeb, jakoby byla ředitelka.“

„Měla to dítě tuze ráda,“ podotkla bezzubé babce jiná žena.

„Ráda — ráda — to je taková přepjatost — má ještě čtyři fakany doma — nač tak vyvádět —“

„Svatá pravda,“ bezcitně hryzla jiná ústa — „a Bůh ví, kde ta žena vzala jen peníze — ta pompa stojí prachy —“

„Vydlužila si.“

„Prosím vás, kdo by jí půjčil?“ — tak mluvily za rakví o vdově ženy sousedky. Nechápalý její bolesti, ani její lásky k dítěti.

Pochovali Barušku do černého hrobu. Hadlaska se vrátila — a vzala jiné pozdravující se dítě na klín.

„Ty mi nesmíš umřít — nesmíš — —“ šeptala mu, líbajíc je vášnivě.

„A proč — maminko?“ optal se Jeník a podíval se velikým — rozumným okem na matku . . . natáhl ručku a vzal matku za jedno ucho. —

„Kde pak máš náušničku — a druhou — taky prstýnek nemáš na prstě, ani křížek na krku.“

„Barušce jsem to dala —“ řekla s úsměvem matka.

„A co bys dala mně, kdybych umřel?“ optalo se dítě.

„Už nic nemám, nic bych prodat nemohla, abych tě pohřbila, proto nesmíš — nesmíš umřít —“ a tiskla dítě na svoje zarmoucené srdce . . .



Ž I D.

I.

Jako ohnivý zlatohlávek lezlo královské slunce po modrém ohromném nebi — pomalu — pomalinku a celý den to trvalo, než se dostalo od lesů k lesům, za kterými pak přenocovalo. Časně ráno vidělo Karla Lebedu, jak upaloval z domova do školy, až se mu na zádech kožená taška s vyšívaným koněm natrásala a všechno „učení“ v ní uložené šustilo a chrastilo.

Největší hluk v té objemné tašce tropilo dřevěné pouzdro, na které malý Lebeda nikdy nezapomněl. Zapomínal — často zapomínal doma čítanku, početník, kresličku, zhusta zapomněl doma i „trest“, ale krajíc chleba a pouzdro — ne — tyto dvě pomůcky vyučovací nescházely v útrobách jeho tašky nikdy.

Bez pouzdra vůbec nedovedl si představit cestu do školy. To byla jediná rozumná věc, kterou mu tatínek pro školu koupil. — Skrýval se v něm sice párek jiných potřebných nástrojů — tužka totiž a péro — pěkně, svorně tam ležely spolu, ale o ně se Karlík nestaral. Jemu pouzdro sloužilo především jako zbraň — k obraně i útoku, pak bylo li třeba hřebíček zaklepat, nebo hrušku se stromu srazit — aneb vyšetřit, co vězí v té neb oné díře na mezi — ke všemu se hodila kouzelná ta skříňka.

Bylo to pouzdro velice pevné a solidní. — Lebeda si na ně v zimě sedl a sjel po něm s kopečku jako na sánkách. Kalhotky ovšem při tom také trpěly, ale jeho pouzdro přece jen jej „uneslo“ — kdežto ti, kteří chtěli jeho krásný příklad napodobit, sotva dosedli, už s pláčem zas vyskočili a sbírali trosky svých „péráků“ . . .

Konečně pouzdro Karla Lebedy bylo i jeho skrýši. Když odšoupl s něho svrchní prkénko, ukázalo se v něm několik roztomilých přihrádek různé velikosti. Tužka, držátko, guma, péro,

to všecko tam mělo své místo, ale bylo-li třeba — vyklepal ty předměty Karlík do tašky a pouzdro sloužilo i jiným a neméně krásným účelům. Co se nevešlo do kapes — anebo co tam nebylo dost bezpečné před největšími nepřáteli a nejnebezpečnějšími lidmi — před tatínkem, maminkou a panem učitelem, to musilo do pouzdra.

V pouzdru nosíval cestou nachytané chrousty, motýly, brouky, housenky — vůbec co živého příroda v tom kterém měsíci poskytovala. Jednou tam měl nasazené i dvě rybičky... Měl by je tam dosud, ale hloupý Tonda Veverů chtěl je při počtech krmit — vytáhl víko — a sypal jim tam drobtý — trochu vody při tom ulil a už bylo zle. Pan učitel to spatřil, ryby pustil do umyvadla a dlouho mluvil „o týrání zvířat“, i článek v čítance o tom četli a Karel jej po škole musil celý krasopisně opsat. Přestal tudíž nosit do školy „živá zvířata“ — ani švába, ani čmeláka, ani vosu už do pouzdra nestrkal — ale používal ho jinak.

V jedné přihrádce měl několik krásných barevných kuliček, v druhé fasole — „samé straky“ — ve třetí byla pistolka a kapslíky — v jiné kousek řetízku k hodinkám — čamrdy, barvičky, hřebíčky, hotový krám — přenosný sklad nejrůznějšího zboží to byl, které Karel Lebeda pilně opatroval, vyměňoval a rozmnožoval podle seasons a poptávky.

Bez pouzdra nebyl by obchod vůbec možný, a proto si na něm Karlík tolik zakládal. V kapsách mohl mít jen hrubší, obyčejnější věci. V jedné měl míč — pěkný, kolomastikový — v jiné káču, v jiné chuchvalec provázků, kdyby bylo potřeba zahrát si na koně nebo na hasiče, ale v pouzdru — tam byl pravý sklad jeho zboží — všecko jeho bohatství — ba to byla i jeho nedobytná a ohnivzdorná pokladna — nebo tam uzavíral i všecku svoji kasovní hotovost, dostupující před poutí a posvícením závratné výše až do dvaceti haléřů. To byl investiční kapitál, sebraný po členech rodiny. Kmotříček, dědoušek, strýček, teta, dali po krejčárku a pouť — to byla jediná příležitost, kde bylo možno zásobiti se čerstvým zbožím a různými novinami pro celý rok. Výběr koupí nejen vlastní ale i ostatních malých přátel svých řídil výhradně Karlík. Poradil s odbornou znalostí, co lze dostat za krejcar — co za dva a co za pěták — tak aby ti, co žil s nimi v obchodních stycích — nepostrádali žádného zboží. Jeden koupiti musil „slavíka“ — jiný písťalu — takovou, co má tři dirky, aby se daly na ni pískat hasičské signály — třetí trubku a Karel pak stále nosil v hlavě celý inventář nakoupených předmětů — — —.

Ano takový byl můj drahý Karel Lebeda — byl rozený obchodník. Slunéčko vylezlo výš, a čtyřmi vysokými okny zadívalo se do první třídy. Vidělo tam seděti Karlíčka hned v první lavici — aby ho měl pan učitel „na očích a po ruce“. Seděl pěkně, před ním na lavici leželo pouzdro, po kterém zamilo-

vaně pošilhával. Ručičky měl způsobně položené na lavici. Pod levou tiskl modré sklíčko, kterým se rád díval — celý svět v něm zcela jinak vypadal. Jakmile se pan učitel obrátil k tabuli — už Karlíček mhouřil černé svoje očičko a ke druhému tiskl modravý střípek skleněný. — Pod dlaní pravé ruky opatrně schovával pěkný obrázek sloupnutý s cikorky. V nestřežených chvilkách kopl vždy souseda — nadzvedl ručku a optal se důvěrně: „co mi za to dáš?“ —

„Jak pak se učí ten náš kluk,“ optal se příležitostně Karlíkův tatínek pana učitele.

„Inu učil by se,“ odpovídal pan učitel, „ale je nesmírně těkavý, samá hračka.“

„To je pravda, partykár je — my mu doma říkáme žid.“

Újalo se to a říkáme mu tak i my ve sboru — mezi sebou — protože není výstižnějšího slova pro tu podnikavou obchodní činnost drobného dítěte . . .

II.

Obchod firmy „Karel Lebeda“ dlouho se utěšeně dařil a nadějně rozvíjel. Byl to více obchod směnný — „hoto-vými“ — za odebrané zboží platival pouze pan učitel, anebo tatínek, ačkoli Karlík s pláčem pokaždé protestoval proti té „neberné minci“ a vroucně si přával, aby byla vzata s oběhu.

Obchodní spojení s Karlem navázali nejen všichni kluci — ale zvolna šířilo se i do řad dosud upjatě se chovajících dívek. Zvláště obrázky to byly, které zde prolomily ledy lhostejnosti. Dívenky byly na ně jako posedlé a Karlík bral za ně ořechy, fasole, kuličky, jablka, podle toho, co právě bylo saisonní. A obrázkům rozuměl — ač to bylo choulostivé zboží — promoklo — pomačkalo se — snadno se trhlo a trátilo na ceně. V pouzdře nedalo se naprosto chovat. Dlouho nosíval je Karel v slabikáři mezi listy, ale jednou vzal pan učitel slabikář do ruky pouze za desku a z listů počaly se sypat panenky, paňáci, kavalerie, pěchota, artilerie, pastýři betlémsští, koně, lvi, andělé i lidé i zvířata a celá obrázková galerie putovala do stolečku pana učitele, který byl jaksi zásobním skladem Karlovým. Pan učitel mu totiž při každé konfiskaci sliboval: „až na konci roku ti to vrátím“.

Pane, až ten konec roku přijde — ano — vozík — s vozíkem bude musit přijeti Karel . . .

„Takhle to nejde,“ pomyslí si Lebeda a přemýšlel. Po týdnů úsilného přemýšlení přišel do školy a slabikář měl pečlivě zabalený do silného, černého papíru po cukru. Pan učitel ho velice za to pochválil, dal ho za příklad ostatním, slabikář zvývedl a celé třídy ho ukázal, jak má býti zabalený, a nic ani papírek se nehnu a z knihy nevypadl. Všecky obrázky byly nastrkané za deskou a papírová obálka je pečlivě chránila. Kar-

líkovi hrdostí dmula se jeho hrud' a usmíval se libostně, sklízeje chválu pana učitele — věc tak vzácnou pro něho . . .

Pouze jeden žáček až dosud vzdoroval všem pokusům Karlovým, aby i jeho počítati směl mezi svoje zákazníky, ačkoli ten právě opravňoval k nejlepší naději . . . Co měl všelijakých věcí! Knoflíky na jeho kabátu byly krásně žluté, na klobouku měl dlouhou pentli, na kterou by se dívky jistě třásly, kolem boků měl pás s přezkou, jakou neměl ani velitel hasičů, a jeho botky! Krásné vysoké botky měl s gumovými péry, a nosil je ustavičně v zimě, v létě, do školy i ze školy v nich chodil... Ředitelovic Jaroslávek to byl, k němuž čím dál, tím toužebněji upíral zraky obchodník Karel Lebeda.

Ale nejen obchodní duch, i ušlechtilější cit jakýsi mocně ho táhl k dítěti zámožných rodičů. Jakousi soustrast, cosi jako lítost cítil s ním Karlík, kdykoli se zahleděl na jeho čisté šatečky a bílé tvářičky. Služka až do školy ho pokaždé přivedla, služka po škole venku na něj čekala a hned ve dveřích už mu brala z malinké ručičky „učení“, maminka s ním chodila na procházku, nesměl běhat bos, ani se honit, ale pomalu jako starček musil chodit s maminkou a říkat „ruký líbám“. Také nic neuměl a nedovedl. Neuměl na tyč se vyšplhat, kotrmelec v tělocvičně do písku udělat, provázek přeskočit, míčem nikoho netrefil, palestrou odpálit neuměl, vůbec ve hře k ničemu nebyl. „Takový ubohý cvrčíček plačtivý to je,“ řekl o něm lítostivě Lebeda, když viděl, jak brečl, sotva že si malounko umázl kalhotky, protože „mamá se bude vadit...“ K vůli té „mamá“ nesměl nosit v klobouku ani vodu ani písek, nesměl stavět pece, ani dělat rybničky . . .

„Pfuj! Těch bych nechtěl být,“ odplivl si upřímně Karlík a poradil malému druhovi: „Viš co, uteč jim a pojď k nám, nás je doma šest, ale naši tě budou mít taky rádi.“

Jaroslávek jen smutně zakroužil hlavinkou, ale v jeho očkách rozhořelo se jakési upřímné nadšení a obdiv pro Karlíka a už se mu tolik nevyhýbal.

Ještě důvěrnější styky nastaly, když pan učitel posadil i Jaroslávka do první lavice a sice na kraj. Karlík radostí byl by si zavýskl. Jako pavouk počal ihned reklamou svého zboží omotávati vyhlédnutou oběť. Mezi hodinou se neodvážil, věděl, že Jaroslávek je hloupý jako kofátko, hned že zvedá ručku a všechno panu učitelovi vyzvoní a vyžaluje, to jen kul plány, ale před školou a pak v přestávce, když šli na záchod, na chodbě s čílostí agenta prázdnil Karlík svoje kapsy a rozkládal zboží, kudlu, krásnou malovanou grošovku, frkačku z brka, klapačku z ořechové skořápky, vlčka z knoflíku, brumajsla zkoušel, spouštěl a roztácel před udiveným zrakem Jaroslávkovým tak dlouho, až tento hlesl: „dej mi to“.

To byla chvíle kýžená, dlouho očekávaná. Rybička se chy-

tila na políčenou udičku. Karlík rychle utrl ručku — schoval frkačku a optal se hned: „a co pak ty mi dáš?“

„Já nic nemám,“ řekl smutně Jaroslávek.

„No tak až budeš mít,“ blahosklonně povídal Lebeda a podal naříznuté brčko novému zákazníkovi. Dal je na úvěr, risiko nebylo veliké, protože hned si určil: „zítra mi musíš něco přinést“.

„A co?“

„Třeba bonbon, takový jako teď máš, ale celý —“

Druhý den dostal Karel od Jaroslávka sladký, veliký bonbon. Obchodní spojení bylo docíleno.

III.

Rok pokračoval a podle něho činil Lebeda nabídky a uzavírky svého zboží. Na podzim hrušky, jablka a ořechy, v zimě obrázky a hračky a hlavně sánky! „Co mi dáš, když tě nechám svězt, anebo když tě svezu?“ ptával se těch, kdož neměli dřevěné sánky jako on. Potom přišlo jaro, nejživější sezóna. Na bursu dětské znamenaly fasole, kuličky, čamrdy „hausse“, ceny stále stoupaly a Karel měl plno starostí, aby vyhověl množícím se poptávkám po zboží . . .

Obchod tísnilo jen to, že firma nebyla protokolovaná a že se tudíž obchodovati musilo podloudně, tak, aby se pan učitel nic nedověděl, nebo ten měl nejméně obchodního ducha, scházel mu vůbec smysl pro obchod, všechno jen sebral, neplatil a zavřel do šuplíku ve stole . . .

Náhle octl se na trhu nový předmět. Přistěhoval se do naší školy žák ze školy cizí, měl na nohou botky s péry, ale rozbité a sešmaňané a péra v nich povolená.

Ten před školou přehodil si nohu přes nohu a ze starých botek svých vytahoval gumičky tenké jako vlásky, jež se natahovaly a smršťovaly, že bylo radost se podívat. Natáhl jsi gumičku, přiložil's ji nic netušícímu sousedu k uchu, spustil's a gumička „střelila“, až kluk za ouško se popadl, a ty's gumičku pěkně mezi prsty měl a dělal „jako by nic“.

Lebeda vycítil rázem, že je to novinka, zboží, které tu půjde na dračku. „Jen to mít, jen to mít,“ třásl se a prohlížel bosé nohy svoje a svých soudruhů. Z těch gumičky dobývati nemohl.

Ale zrak jeho padl i na útlé nožky Jaroslávkovy a srdce v těle mu poskočilo. Viděl, že ty nožky vězí v botkách s vysokými péry, ve kterých se skrývati musí sta takových malých hádků.

Odpoledne téhož dne přinesl si Karel do školy novou bezovou stříkačku. Stoupl si ve škole k Jaroslávkovy a řekl mu „pojď sem, ukáži ti něco“ a vedl jej k umyvadlu. Tam nabral do stříkačky vodu, zmáčkl píst, a proud vody letěl přes celou třídu až ke zdi.

I Jaroslávkovi dovolil jednou vystříknout, ale pak hned mu bral podivný nástroj. Ale ten tuze nerad se s ním loučil.

„Co pak chceš za to?“ optal se dychtivě.

„Gumičky,“ ještě dychtivěji vybuchl Karlík a vedl Jaroslávka ven, na chodbu, v ústraní, aby byli beze svědků.

Jaroslávek mohl na tom své oči nechat, když mu Lebeda malinko, sotva znatelně nařízl pérko a když z nitěného obalu vytáhl jako červíčka hnědé, pryžové vlákno. Karlík je natáhl až bylo tenké jako vlas, pustil je a ono se smrštilo a sesílilo zas jako dřív. Sám Jaroslávek s chutí dal se do práce a pomáhá Karlíkovi z botek dobývat „gumičky“. Bylo jich tam k neuvěření, celé dva dny, před školou i mezi vyučováním je tahali a stále nebyli hotovi. Celá třída už je měla i pan učitel už jich slušnou hrstku sebral a do stolečku uložil a marně hlavu si lámal, „kde to jen ti kluci berou . . .“

Konečně vyschl zdroj, a v botkách nebylo už ani vlákenka, kdyby se zlatem platilo. Trčely na nožkách Jaroslávkových zvarhanělé a odchlipovaly se znatelně od tenkých, jako hůlky suchých jeho lýtek . . .

Byl krásný letní den. Cestou do školy kluci jásali, zpívali a gumičkami štipali se do ruček a krků . . . Sešli se všichni, jediný Jaroslávek nepřišel. Jeho místo bylo prázdné, opuštěné.

„Stůně,“ myslila si celá třída i s panem učitelem jako jindy, když ve škole nebyl

Ale po deváté hodině kdosi zaklepal na dveře a hned vešel do třídy vousatý pán a s ním Jaroslávek.

„Jaroslávku,“ radostně zavolal na něho Karlík, nebo bystré jeho oči rázem postřehly, že má nová krásná pérka na nohách, jež přiléhaly pružně jako ulité . . .

„To bude gumiček,“ švihla se v hlavě Lebedově veselá naděje — ale v tom stalo se něco neočekávaného. Jaroslávek postavil se před Karlíka, ukázal na něho prstečkem a řekl: „tuhle ten je to“.

Tajemná hrůza obešla Karla i celou třídu. Z pána vyklubal se tatínek Jaroslávkův a místní školní dozorce, který v té funkci dnes po prvé zavítal do školy, na úplnou zkázu Karlíkova obchodu. Mluvil chvíli s panem učitelem, pak ho vyvolali ven a Karlík s pláčem vyznával, jak na záchodě prořízl Jaroslávkovi pérka a tahal z nich pryžové nitky . . . Bezová stříkačka, brkové pukačky, špaček, všecko co Jaroslávkovi kdy dal, vytahoval ten pán z kapes a kladl na stůl. Potom prohledali Karlíka, kapsy mu převrátili, tašku i pouzdro i slabikář z papíru vybalili ven a na obrázky padli, o všech skryších pověděl jim — Jaroslávek.

Pan učitel napsal psaníčko, aby si dnes tatínek sám přišel pro Karlíka do školy. Všichni žákové odešli, jen Karlík s panem učitelem tam zůstal, a pak přišel tatínek . . .

Ze stolečku vystěhovalo se všechno skonfiskované zboží Karlíkovo a k němu položil pan učitel rákosové ukazovadlo. Karlík věděl, že ho lze i jinak užít, než na ukazování pís-
menek.

Zbledl a netušil nic dobrého, ale že to tak dopadne, to si přece nemyslel. Pan učitel přednesl tatínkovi žalobu. Žaloval věci, o kterých myslel Karlík, že jsou tajny, nikdo že o tom neví, a hle, pan učitel věděl všechno, všecínko, i to věděl, že má modré skličko, a za jeho zády že se skrz ně dívá . . .

„Jak to jen může vědět? . . .“ s tajnou, uctivou bázni tázal se chlapec —.

Pak začal mluvit otec . . . Mnoho nemluvil, po několika slovech už sypaly se rány. Slzami zalila se očka Karlíkova, a on musel se slavně odřící svého tak rozvětveného ob-
chodu.

Slzami viděl, jak tatínek shrábl do zástěry všechny ty draho-
cenné věci, hodil je do kamen a podpálil sirkou.

To byl konkurs, hrozný úpadek, katastrofa, úplné ožebra-
čení Karlíkovo.

„A opovázíš-li se ještě nějaké partyky, tak se neptej, co jich dostaneš,“ bouřil nad bolestně plačícím synem rozhně-
vaný hlas přísného otce . . .

Tak byl zlomen talent mladého, nadějného a neobyčejně
snaživého obchodníka Karla Lebedy, žáka I. třídy obecné školy.

IV.

Litoval jsem Karla — litoval jako předčasný zjev, jako obět školského systému, který nerespektuje „individualitu“ žáka, ale hrubou rukou domáhá se šedé jednotvárnosti ve třídě, které říká „kázeň“.

Kdyby „volná škola“ — „volná výchova“ — „volná ká-
zeň“ nebyla bývala tehdy hudbou budoucnosti — kdyby se duševní sklony Karlíkovy byly mohly nerušeně uplatňovat —
rozvíjet — podporovat — Bůh ví — jaký obchodní genij mohl nám z něho vyrůst . . .

Takhle snad spáchán byl nenapravitelný hřích na celém
národu . . .

Všecko plyne . . . a nejvíc léta. Vltř mě odvál na jiné pů-
sobiště, kde mě jednoho krásného dne asi před rokem navštívil
velice elegantní mladík. Vykloval se z něho obchodní cestující,
od kterého jsem si objednal zlaté hodinky — ovšem na splátky.
Když byl obchod uzavřen a já se vzpamatoval, pochopil jsem,
jak přímo hříšně zbytečnou věc to kupuji a že mne ten agent
vlastně hypnotisoval, spoutal moji vůli svojí výmluvností —
očaroval mne.

„Dovolte — jak pak vy se vlastně jmenujete,“ táži se mla-

díka, který s přelíbezným úsměvem klade mi na stolek adresu hodinářské firmy, se kterou mne právě „spojil“.

„Ach, už se zajistě neračte pamatovat, já jsem váš bývalý žák — Lebeda — Karel Lebeda — prosím“ — ďábelsky se při tom usmál a zmizel ze dveří.

Zdálo se mi, že se „pomstil“ na mně — ale usmál jsem se i já a zaradoval. Hle — co má být háčkem, jak se brzy křivl — a nic — ani ten system školský nezničí individualitu — je-li silná. Jen slaboši podléhají a těch — není škoda!



PO PRVÉ VE ŠKOLE.

Pan řídící učitel zapsal letos do první třídy padesát nových dětí. Maminky přinesly je v náruči jako drahý poklad a složily je v malých lavičkách.

Tu seděly nyní a dívaly se udiveně, ustrašeně kolem sebe. Co jako strach a zvědavost vyzíralo na mne z jejich očí.

„Co se to s námi bude asi dít?“ ptaly se ty jejich němé pohledy. Ach, líto mi jich v té chvíli bylo. Uvědomil jsem si, to že život drsnou rukou po nich po první sahá, jako ptáky z hnízda vybírá je z rodin, shání je dolů s mateřských měkkých klínů a vleče je na tvrdou cestu svoji . . .

Na stolečku ležela však „rozvedená osnova pro I. třídu“, okresní konferenci, panem inspektorem, zemskou školní radou, a Bůh milý ví kým ještě schválená, a ta mi živě připomněla suchou, holou moji povinnost. Takový lyrism naprosto nepřipouštěla, viděla v tom zbytečné plýtvání časem, a přímo poručila: „V první hodině seznámí se učitel s dětmi a pomodlí se s nimi“. Pokorně jsem poslechl tento psaný rozkaz, který mi na celý rok, na každý měsíc, den i hodinu předem určoval o čem mám mluvit, co mohu vykládat, kam až musím dojít, o čem musím pomlčet, co se pro tyhle broučky tady hodí a co se nehodí pro stupeň první a má býti ponecháno stupni druhému. Odkášlal jsem si a chtěl jsem spustit: „Milý první stupni, teď se hodlám s vámi seznamovat,“ ale než jsem ústa otevřel, ozvalo se v lavicích: „Von mě tady kope!“

„A von mě štípl!“ a už si dva kluci leželi ve vlasech. Ostatní zvědavě vystupovali na lavičky. Holčičky pískaly strachem, ale hoši s porozuměním a se zájmem sledovali zápas.

„Vojto, nedej se, jen se nedej!“

„Facku mu dej, facku —!“

„Kousni ho, do nosu ho kousni,“ padaly vzduchem rady prozrazující odborné zkušenosti zabíhající až v jemné podrobnosti.

Osnova sice ani „rozvedená“ ani „nerozvedená“ o tom se nezmiňovala, co třeba tu činiti — ale moje každému rakouskému občanu vrozená touha po pokoji a míru řekla mi, ty kluky že třeba „rozvect“. — Skočil jsem tudíž k nim a jako dva bojovné kohouty mladé odtrhl jsem je od sebe. To bylo mé první seznámení se s letošní mojí třídou.

„To nesmíte, práti se, to je ošklivé, musíte se míti rádi,“ kázal jsem celé zvolna se uklidňující třídě, „a když vám někdo ublíží, musíte mi to říci.“ Podíval jsem se při tom na oba Kazimíry. Vojta zrovna plazil na Francka jazyk a Francek dělal Vojtovi na nose „mlýnek“. Na obou výkonech bylo znáti dokonalou zručnost, neboť červený jazyček Vojtův špičkou dosahoval až na samý důlek v bradě a Franckovi prsty ve vzduchu třepaly se a hrály, jako by bral samé trilky na nějakém neviditelném nástroji. —

„Tak mi teď každý poví, jak se jmenuje,“ počínám se konečně energicky seznamovat s „prvým stupněm“ naší čtyřtřídní university.

„Jak pak se tedy jmenuješ,“ vzal jsem v prvé lavici kluka za bradu a zvedl jsem mu hlavu. Mlčel jako zařezaný.

„Josef, že ano?“ hádám.

„I toto,“ usmál se radostně — „Jeník!“

„A Jeník — to je hezké jméno — a jak pak ještě?“ loudím z něho příjmení.

„Taky mi říkají kluci Honza, ale kdo mi to řekne, tak mu nabouchám,“ a už balil hrozivě obě pěstičky.

Abych předešel možné srážce, ujistil jsem hrdinu, že mu budu říkati vždycky Jan a obrátil jsem se na souseda: „A jak pak tobě říkají?“ Ten se čtverácky usmál a pravil: „hádejte“ — a než jsem se vzpamatoval, hned obchodnický dodal: „Co mi dáte, když vám to povím?“

„A co bych ti dal? Nic ti nedám.“

„Krejcar mi dejte.“

„Musíš mi to povědět zdarma.“

„A to nepovím“ a usedl si —

„Pepík mu říkají — Pepík Dlouhej to je,“ prozrazovali hned ostatní tajemství a Dlouhý Josef potom krutě na všech se mstil — sotva jsem na někoho prstem ukázal, už vykřikl jeho jméno . . .

V tom jsem zpozoroval, že jednomu z kluků nápadně leskne se hořejší ret právě uprostřed. Ba, bělavé, stříbřité šupinky přischlé v nejbližším okolí nosu i na nose samém prozrazují, že záček není právě největším přítelem čistoty.

„Nemáš šátek v kapse?“ dávám mu zřetelný pokyn ve formě jemné otázky.

„Mám,“ kývl hrdě hlavou a rukávem přejel si nos s obou stran.

„Tak proč pak si neutřeš nos šátkem?“

Kluk se na mne podíval překvapeně — „já ho nemám na nos,“ povídá konečně plačky — „já mám šátek pro pana učitele — maminka povídala, abych si ho neumazal — že ho ve škole budu muset ukázat.“ Odvrátil jsem se mlčky.

„Teď zas mi povíte, čím jsou vaši tatínkové,“ prohluboval jsem uložené učivo a rozšiřoval jsem methodicky pojem „seznámování se s dětmi“, a k vůli změně, abych hochy příliš neunavil a oni si nestěžovali na „přetížení duševní prací“ — obrátil jsem se k dívkám.

„Čím pak je tvůj tatínek?“ ptám se laskavě.

„Já nevím,“ bázlivě povídá holčička.

„Co pak dělá doma?“ pomáhám jí vlídně z rozpaků.

„Bije maminku a mě a Tondu, ale on není doma — jenom málokdy je doma.“

„A kde pak je?“

„V hospodě —“. Mičel jsem zas. Co na to říci? A rychle jsem se rozhodl načítí z jiných soudků. Ostatní vskutku čiperně odpovídaly — „můj tatínek jezdí s koňmi“ — „můj je panem ředitelem“ — „můj je zedníkem“ — jsem už asi u desáté žačky, ta zvedla hlavičku a přemýšlela, čím je tatínek — nevzpomněla si a tak mi to opsala slovy: „my máme statek“ —

„Ah — vy máte statek,“ podivil jsem se bezděky — jen abych něco řekl — ale tím podivením jako bych pichl do vosího hnízda. Dětem se zdálo, že mi patrně imponuje ten, kdo něco má, a hned už se chlubily jeden přes druhého. „My máme doma tři husy“ — „a my jich máme deset“ — „a my máme kozu a ta má kozlátko“ — „a my máme čtyry puty a kohouta“ — „a my máme taky statek — my máme taky statek,“ překřikoval urputně jeden hlas všechny ostatní. Ve chvíli přesmykla se látka takovým způsobem na zcela jiné pole. Musil jsem se mimovolně seznámit s tím, co kdo má. — Posloučám tedy trpělivě.

„Já mám doma koně, ale dřevěného“ — „a já mám doma pannu“ — „já mám kočárek“ — „já flintu a šavli“ — „a já mám doma nové kalhoty, sametky“ — „já nové botky, žluté“ — „ty já budu také mít“ — a hned jako jiskra přeskočil hovor z přítomna do budoucna — „mně maminka koupí novou čepici, s uši a“ — „a mně nový klobouk, s mašlí a perím“ — „a mně“ — „a mně“ mísí se hlásky, překřikují se a zaničují ve vřavě.

Musil jsem sám hezky křiknout, abych ten drobný nárůdek ovládl, upokojil a na uzdě udržel.

Do oka padla mi malá, bledá holčička. Seděla smutná, ruce držela vzorně na lavici, ač jsem to nenařídil, nesmála se, nechlubila, tak nějak předčasně zralá, tuze vážná na dítě se

mi zdála. „Aj, ty mi nic nepovídáš! — Co ty máš doma“ přistoupil jsem k ní.

„Já nemám nic,“ řekla mi tichým pomalým hláskem.

„No, tatínka máš.“

„Nemám tatínka,“ a zapálila se nachem.

„Tak máš maminku.“

„Taky ne.“

„Či pak tedy jsi?“

„Já nejsem ničí, já jsem obecní.“ — Krev stydla mi v žilách. I děti, jakoby tušily, jak hrůzná bolest se tu odhaluje — ztichly jako pěny. —

„A u koho jsi tedy, mé dítě?“

„U pánů.“

„Koho máš místo tatínka?“

„Pána.“

„A místo maminky?“

„Paní!“

„Tak nejsi ničí?“ optal jsem se znovu. Děvčátko zavrtělo jen kučeravou hlavičkou. „Tak víš co, dokud budeš chodit do školy — tak tu ve škole budeš moje — vid’ — a pojď a posaď se do prvé lavice na kraj . . .“

Tak skončila letos moje první hodina v první třídě a moje „seznámení se s dětmi“!



Z BOJE PROTI TUBERKULOSE.

I.

Dnes jsem už — bohudíky — dokonale seznámen s celou svojí třídou. Skoro už půl roku svorně, třída i já, ruku v ruce kráčíme po tajemných cestách, po kterých nás vodí „osnova“ a sice ta „rozvedená“ i „nerozvedená“. Byly to cesty někdy krkolomné, plné nebetyčných hor i bezedných propastí, ale my ty překážky všechny hrdinně překonali a dnes už umíme slušně číst „psací“ písmenky („tiskací“ osnova nežádá) a počítáme až do devíti. Tu a tam zarazí se ještě Tonda Hanousek před nějakým zkrouceným „g“ anebo „x“, a zdá se mu, že tu stočenou a podivně skříženou potvůrku jak živ neviděl, ale ostatní hned třepou ručkama ve vzduchu a křičí radostně na písmenku jako na starého známého: „to je g — to je g“.

I v počtech mám několik slepě odvážných synků, kteří se potýkají ustavičně s Adamem Riesem a snaží se vší mocí zreformovat aritmetiku hned od základů.

„Třikrát tři jsou tři,“ tvrdí celé třídě do očí Francek Jirátovic a když ho správcevic Mančinka poučila, že je to devět, nepustil se s ní do žádného učeného disputu. Podíval se na ni pouze s ohromným opovržením a opovržení to vyvrcholil a sesílil tím, že za mými zády vyplázl na ni jazyk a zahrozil jí pěstičkou.

Ó, Mančinka rozuměla těm důvodům Franckovým, a proto hned za tepla mi to žalovala.

„Zůstaneš tady po škole a budeš počítat,“ vynesl jsem okamžitě ortel. Francek schlípl a celý zesmutněl a v sebe se uzavřel. Teprve po chvíli vjel do něho nový život, vrtěl sebou, ohlížel se a čile vyjednával s Jendou poklasných.

Beru znova na sebe přísnou tvář vyšetřujícího soudce: „Co to tam spolu máte?“

„Prosím, von mi dává kuličku, abych namlátil té správčici sám, když von musí sedět —“

To je rozhodně přitěžující okolnost. „Vazba“ se musí prodloužit. Kuličku jsem skonfiskoval a schoval do stolku, kde mám už slušnou sbírku. Jsou to samá „corpora delicti“. Děti to přinesly do školy, ač s názorným vyučováním to nikterak nesouviselo.

Válí se mi tu hromádka fasolí „turkyň“ i „řezníků“, několik kuliček hliněných, několik skleněných; holčičky dodaly slušné množství obrázků, kamének, střípků, barevných papírků a ústřížků z látek. Jsou zde rozmanité čamrdy a knoflíky, kování z dýmky, zlomená špička na doutníky, vystřelené patrony vojenské i z revolveru, jedno žaludské eso a červená desítka. Je to zajímavé museum, výborná pomůcka pro poznání dětské duše. Z té sbírky tady lze poznat pudy dítěte a sklony jeho duševního života.

V zimě to jakž takž ušlo. Líbilo se nám ve škole. Ale teď — v máji — teď je nám mnohem hůře. Venku příroda obléká se do své nejnádhernější toalety. Stromy napudrovaly si hlavy, hrušky bíle, jabloně do růžova, všechny meze se zazelenaly, po polích ženou se oblé vlny metajících se žit i drobné hravé vlnky jařin, křoviny jsou plné ptačích hnízd a vzduch tetelí se nad prohrátou zemí. — „Pojďte — ven, pojďte — ven,“ je slyšet křepelku otevřeným oknem volat do třídy. Kos se špačkem o závod házejí sem svoje úsečné, dráždivé, vyzývavé větvy.

Jaký div, že mnoho, úžasně mnoho z mých věrných neodolalo tomuto jarnímu svodu a desertovalo — uprchlo — alespoň na jeden den.

„Já jsem pás' husy“ — „já jsem choval“ — „já jsem pomáhal mamince protahovat řípu“ — příznávají se kajícně, když rozmarné jaro deštěm a zimou přivede je znovu do třídy zpět, ze sadů ke slabikáři — od ptáků k číslicím a od květů k písničkám . . .

„Jste nedbalci,“ plísňím je sice, ale v duchu je omlouvám a chápu, „zdržujete nás, k vůli vám musíme se ustavičně vracet.“

Opakovali jsme — ustavičně opakovali.

„Jen kdyby už bylo po inspekci,“ toužil jsem vřele a sliboval, potom že povolím kolíky a přidám několik hodin v týdnů tělocvik, zpěvu i vycházkám do přírody.

Ale inspektor nešel a nešel. Denně hleděl jsem zrakem plným touhy k nádraží, zda ranní vlak přiveze konečně pana inspektora i se zlatými brejlemi a obligátním professorským deštníkem, ale pokaždé oči zklamaně vracely se ke bzučící třídě. —

Čím výše stoupalo slunko, čím více voněly květy, tím větší nuda plížila se třídou.

Nejvíce ze všech nudil se Hanouskovic Tonda. —

II.

Hanousek je můj nejmilejší žák. Tu a tam bývá uličník, ale zůstává i v tom geniálním. Kdyby trvala dosud lokace, byl by primus v mé třídě a sice ve všem — v darebáctví i v matematice, v praní i psaní.

Opakuji stále se slabšími žáky a poctivě doplňuji citelné mezery jejich vědomostí.

Hanousek už stokrát slyšel, kolik je pět a šest, kolik je sedm bez pěti — všecko to ví — ze spaní by to všecko pověděl — a proto se nudí.

Zoufale černýma jako trnky očkama bloudí po stěnách třídy — všecko — všecinko je mu tu dopodrobna známo. Visí tu na dlouhé, špinavé zdi proti oknu devět obrazů. Kdysi ho velice zajímaly a když je po prvé spatřil, nemohl se jich nasytit. Pan učitel je nosil pěkně jeden po druhém a Tonda nemohl se nikdy ani dočkat následujícího. Na prvním byla veliká jednotka a vedle ní jablko a vejce. To obojí měl Hanousek velice rád, ač jen zřídka se k té pochoutce dostal. Na druhém obrazu byla dvojka a vedle ní pěkný pár střevíců a dvě černé třešně. Až se mu sliny na jazyku sbíhaly, když se na ně zadíval, tak pěkně na stopkách visely. — Potom přišla trojka se ševcovskou stoličkou — čtverka s krásným čtyrkolovým vozíkem — pětka s pěti ohromnými prsty — šestinohý chroust — osmi-nohý pavouk — to všecko na těch obrázcích ho nesmírně zajímalo. Nejvíce se mu líbil obraz devátý, protože tam bylo vymalováno devět kuželek a tomu se Hanousek stále smál. On znal kuželky dobře, protože ještě když nechodil do školy, už chodil někdy do hospody na kuželník stavět.

„Proč pak se směješ?“ optal jsem se přísně Tondy, sotva že jsem na zeď přibil poslední názornou tabuli početní.

„Protože je to tam namalováno špatně,“ kritisoval směle Hanousek. „Kuželiček je vosum a devátej je král a tam je devět kuželek a žádné král.“

„Boží pravda,“ řekl jsem si v duchu a mlčel jsem.

Tonda dychtivě čekal dál, až bude deset, jedenáct, že pan učitel přinese nové obrazy. Ale u devítky jak byl uťal. Den po dni míjel, pan učitel vcházel do třídy s holýma rukama, nic nového nenesl, nic nového nepovídal, jenom opakoval, stále opakoval, a tu se počal Tonda nudit. Nabažil se v slabikáři písmenek i pohledu na „čtvero ročních počasí“. To byly beztak obrázky falešné — ničemné. Pan učitel jim vykládal, že mají v zimě se učit, číst, na obrázky se dívat, že nemají chodit na klouzačky — a tamhle na obrázku se ti kluci vozí na sáňkách,

hrudují se a staví sněhuláky . . . Taky povídal pan učitel, že nemají dělat ohýnky, že nemají pást husy, ale chodit do školy — a tamhle na tom obrázku kluci i holky pasou husy a na tom posledním si dělají ohýnek.

„On pan učitel taky všechno neví,“ myslil si Tonda a přestal se dívat na ty barevné obrazy — okoukal je celé — všechno na nich znal a přestaly ho těšit.

Byly i jiné věci ve škole, na které se Hanousek kdysi rád díval a teď se mu až do duše zprotivily.

Takovou protivnou věcí bylo mu počítadlo.

Stálo na stupínku jako malá šibenička a v něm na ohlazeném, lesklém drátě bylo navlečeno děvět různobarevných kuliček. Jak rád si dřív s nimi hrával! Jak rád je viděl, jednu po druhé přidával pan učitel, až zase u devíti přestal, ani jediné už nepřinesl, jenom je všechny stejně obarvil, takovou podivnou barvou, jež ho upomínala silně na — švestkové knedlíky.

Ale jak pan učitel počal s některým nedbalcem:

„Tak kolik je to — jedna kulička a ještě jedna kulička?“ tu hned v Tondovi tou větou otrávil všechno, zhořkla mu i ta knedlíčková chuť a on za to cítil tisíc chutí, přeštipnout ten drátek v počítadle, stáhnout ty kuličky, rozměnit je na malé a prohrát někde „k čáře“ anebo je zahodit, spálit, aby byl pokoj.

Nic ho už ve škole netěšilo. Pouze k otevřenému oknu stále se díval jako lapený ptáček, toužící po tom, aby uletěl. Ó, kdyby se Hanousek nebál tatínka, maminky, pana učitele, hned by popadl čepici, nechal by tu slabikář, pouzdro i písanku, a utekl by od toho — k Franckovi, co pase husy, nebo k Vojtovi na řípu, nebo by šel s Matýskem hledat husám kopřivy a pampelišky — ale takhle . . . Pardousek by dostal, a tak nezbyvá nic — než sedět a trpět . . .

A v této nejvyšší bídě stalo se něco, co přineslo do třídy nový život — nový ruch . . .

III.

Bylo to jednoho krásného májového jitra, hned při první hodině, která pravidelně byla věnována počtům. Na stupínku stálo počítadlo, pan učitel už asi po desáté začínal, „jedna kulička a ještě jedna a ještě dvě, kolik je to kuliček?“ — když náhle dokořán otevřely se dveře a jimi vešel pan řídící. Nemračil se tentokráte přísně, netvářil se úředně, ale lahodně ba skoro čtverácky se usmíval a v obou rukách nesl opatrně takovou pěknou bílou mističku.

„To je jako rendlíček, co na něm maminka míchá vajíčka,“ pomyslí si hned Tonda a pružně vyskočil, na špičky se povytáhl, ouškama stříhl a rozmyšlel se, nemá-li vylézt na lavici,

aby viděl dovnitř, do té mísečky, co v ní asi je, co jim na ní pan řidící přináší.

„Tak, milé děti, zdali pak víte, co to držím v ruce?“ něžným otcovským tónem počal pan řidící.

„Ne-ví-me,“ zazpívaly děti unisono.

„Tak vám to, dětičky drahé, povím. To je pli-vát-ko.“

Hanousek až písl radostí po tom slově. Byl všecek bez sebe, okřál rázem, všecku ospalost se sebe setřásl — „pliva-dlo, hahaha,“ chechtal se na celé kolo.

„Pli-va-dlo,“ opakovaly děti a daly se do ohromného smíchu „plivadlo“, „kyvadlo“, „divadlo“, křičela škola.

„Pst — ticho,“ konejšil je pan řidící, ale sám se dobrácky usmíval. „Nerozuměli jste mi, tohle to se nejmenuje plivadlo, ale pli-vát-ko — opakuj mi to, tak třeba ty — Hanousku.“

„Vy držíte v ruce plivátko,“ radostně, skoro až vděčně opakoval Tonda a hned zas dal se do křečovitého, radostného smíchu.

„A víte-li pak, nač je to plivátko?“ pokračoval řidící a pozorně pozdvihl kulatou nádobičku do výše.

Nastalo rázem utišení. Ústa se pootevřela, oči zaplály, čelíčka se mírně zachmuřila. — Třída přemýšlela.

Náhle nad rovinou dětských hlav vznesla se malá ručka. To správčovic Mařenka se hlásila.

„Tak nám to pověz, ty,“ ukázal na divenku pan řidící plivátkem.

„My máme doma taky plivátko, ale takové ne, to je jiné, to je dřevěné a jsou v něm piliny,“ vykládalo dítě.

„Nu dobře, tohle je plechové a je v něm karbolová voda, ale nač pak je plivátko?“

„Hihihi — aby se do něho plivalo.“

„Náš tatínek do něho vyklepává fajfku.“

„Naše maminka do něho nasázela okurky.“

„A naše — —“

„Dost — dost,“ uřízl výklady pan řidící a sám se rozhodl:

„Plivátko je nádoba, do které se plivá — tak se teď nikdo nesmí jinak vyplivnout než sem do toho hrníčku, co bude stát tuhle v koutě vedle počítadla“ — a teď vlastnoručně a opatrně postavil nádobku do kouta k oknu a odešel.

Tonda nemohl se už ani jeho odchodu dočkat. Vrtěl sebou jako by lavice pod ním byla ohnívá.

Sotva že za řidícím zapadly dveře, vyletěl Francek Jirátů do výše jako by byl z kaučuku, ani se nehlásil, nebylo času na takové formality, ale hned bolestně vykřikl: „Von mě tady kope,“ a popadl se za nohu.

„A von mě nechtěl pustit ven, držel mě za kabát,“ bránil se obžalovaný Hanousek.

„Kam chceš jít?“

„Do plivátka — vyplivnout se.“

„Abys ty nemusil být ve všem první — pusť ho, Jiráte,“ a Tonda vážně kráčel do kouta. Tam na zemi krčila se plechová nádobka, bíle smaltovaná, a kulatým otvorem uprostřed jako okem velikým leskla se na mělkém daři temná hladinka slabého roztoku kyseliny karbolové. Tonda sešpulil rtůky, nahnul se nad to kolečko a mířil, jestli trefí zrovna do prostřed.

Panu učiteli trvalo to nějak dlouho, zvláště proto, že nikdo nedíval se na počítadlo, ale na Tonda chystajícího se k prvnímu plivnutí.

„Tak si pospěš,“ vykřikl netrpělivě pan učitel. Tonda se lekl, trhl sebou a plivl — vedle.

„Já se taky chci vyplivnout!“

„Mně se chce taky!“

„A mně taky,“ křičely už děti jedno přes druhé. Bylo zřetelně slyšet jak chrchlají a mlaskají, jak jazykem se olizují a hubičky špulí... „Hle, jak je všechno nakažlivé,“ pomyslnil si učitel, „nejen smích, anebo pláč — ale i plivání.“

„Už nikdo teď, až po hodině smíte se vyplivnout.“

Jako zlomené klesly hned malomocně ručky. Několik kluků vyplivlo se tajně na zem a jiní hned to žalovali. Nikdo se počtů ani nevšiml, všechna pozornost soustředila se k novému předmětu školní síně — k plivátku.

IV.

Konečně ozval se zvonek. Pronikavý zvuk jeho proletěl chodbou — hlásil konec počtům a přinášel desetiminutovou přestávku.

„Kdo dává pozor?“ optal se pan učitel ve dveřích.

„Hanousek,“ vykřikly děti.

„Dobře,“ řekl učitel a vyšel na chodbu do prvního poschodí. Tam stál hlouček ostatních kolegů, všichni bavili se hlasitě dojemem, jež v jejich třídách vyvolalo nejnovější nařízení okresní školní rady. Než dopověděl pan učitel z první třídy o „prvním plivnutí,“ znovu ozval se zvonek. Uplynulo deset minut a rozcházeli jsme se po svých učebnách.

Už na schodech slyšel jsem ze své třídy pekelný rámus. — Skokem uháněl jsem po chodbě a otevřel dveře. Stanul jsem v nich jako zkamenělý. Kolem plivátka bylo klubko rvoucích se dětí. Všichni byli úžasně poplívání, podlaha i zeď byla zaplívána, počítadlo bylo poražené, plivátko převrácené, karbolový roztok po podlaze rozlitý šířil celou třídou pronikavý zápach.

„Na svá místa,“ zahromoval jsem ve dveřích. Jako když do vrabců střelí, rozmotalo se rázem klubko a všechno zmateně prchalo do lavic. Ve vzduchu chvěly se jemné částičky roz-

vířeného prachu, dusné ticho jako před bouří rozhostilo se třídou.

„Hanousku, ty's měl dávat pozor, pověz, proč jste se rvali?“ zahajoval jsem přípravné kroky k přísnému soudu.

„Prosím, pane učiteli, my jsme se strefovali, kdo nejdřív do toho kolečka se strefí.“

„Oni nás nechtěli nechat plivat,“ žalovaly dívky.

„Hanousek mě strčil a já jsem tam na to padl.“

„On mi plivl na nohu místo do plivátka.“

Tak zněly zmatené žaloby.

I v ostatních třídách nebylo tomu jinak.

Odpoledne musila být svolána na rychlo domácí porada mimořádná.

Pořad jednání obsahoval jediný bod: jak si počínati při užívání plivátka ve třídě? V rozhovor uvede sám pan řídící.

Sešli jsme se. Pan řídící počal s výkladem zdravotním, dotkl se tuberkulosity — bakterií — prachu — uschlých chrchlí a jiných více méně příjemných věcí a skončil vzletně: „Ano, svatou povinností školy je, naváděti děti k slušnosti společenské — k dobrému mravu — a k tomu slouží užívání plivátka. Každá novota ujímá se těžce. Trvá to vždy nějakou dobu, než se vžije, ale na nás je, pomáhati překážky odstraňovati a obtíže lámati — zahajuji tedy debatu, jak bychom si s plivátkem měli ve škole počínati, aby se vžilo.“

Nastalo utišení veliké. Mladší učitel svědomitě psal protokol, ale teď v nastalém tichu popotahoval si vyrážející knír — pan učitel hrabal se nervosně v bradě à la Komenský a jako když dojl, hladil si proudy vousů, jež jako vodopád kolmo padaly přes prsa na tučný břich.

„Já bych myslil, abychom vypracovali návrh — cosi jako plivací řád, a navrhoval bych, aby tím vznešeným úkolem pověřen byl kolega X. — dostal nedávno pochvalný dekret.“

„Od čeho máme c. k. úřady? — Optejme se jich!“

„Věc je nutná a kvapí — musíme se sami rozhodnout a teprve protokol pošleme c. k. okresní školní radě k schválení.“

„Navrhují, aby se určila hodina k všeobecnému plivání. Na příklad v 10 hodin jdou děti na záchod a je desetiminutová přestávka — navrhují, aby vždy po půl hodině nastala desetiminutová přestávka, věnovaná plivání pod dozorem.“

„Navrhují, aby se opatřily nové lavice a v každé aby byly pro každého žáka místo jedné dvě skleničky — do jedné s inkoustem aby namáčel péro a do druhé aby plival.“

„Výborně! — ale zatím než se to provede, ať zůstane při starém.“

To byl výsledek porady.

„Zůstane to při starém,“ rozhodl pan řídící, a druhý den při počtech objevil se znovu v naší třídě.

Byl velice vážný, přísný, skoro zamračený.

„Děti, tak vám nařizuji, že se nikdo nesmí opovážit do plivátka vyplivnout, ani se k němu přiblížit, ani se ho dotknout, to není pro vás, — to je tu jenom pro pana inspektora — kdo neposlechne, tak ho pan učitel přísně potrestá.“

Tonda Hanousek znova celý zesmutněl. Bylo po radosti. Jenom jednou ještě ožil, a to bylo tenkrát, když asi po čtrnácti dnech ve dveřích zjevil se — pan inspektor.

„Hle, přišel se sem konečně vyplivnout,“ šlehlo hlavou Toníkovou.

Ale jak se zklamal! Pan inspektor sedl si za stolek, podpisoval chvíli veliké knihy, jež mu ze stolečku pan učitel vytáhl, potom chvíli poslouchal, jak pan učitel učí, potom náhle odkašlal, vyplivl se na zem a rozšoupal hlen nohou po zemi.

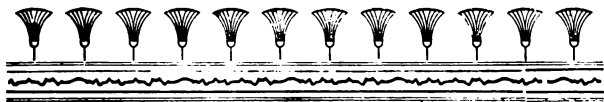
To bylo příliš pro Tonda.

Jako když ho bodne, vymrštil se vzhůru, natáhl se přes lavici a hlásil se, div že se nepřetrhl.

„Co pak chceš, chlapečku?“ optal se něžně inspektor, jenž právě vstával od stolku, aby sám dal dětem několik otázek.

„Prosím,“ hlásil radostně Tonda, „my tu máme pro vás plivátko, tamhle je v koutě.“

Inspektor zčervenál a já byl jako když mě poleje ledovou vodou. To byla jedna z mých nejhorších inspekci.



V HODINĚ NÁBOŽENSKÉ.

A teď buďte hezky tiši, já odejdu a místo mne sem přijde velebný pán," řekl pan učitel v úterý ráno obyvatelům první třídy obecné školy v B. — Třída ztichla a zvědavé napjetí zračilo se v tvářičkách dětí!

"Co pak tu bude dělat?" to byla první myšlenka, která při tom překvapení střelila hlavou Antonínu Hanouskovi, našemu starému známému. Ale než se Tonda vzpamatoval tak dalece, aby se přímo mohl optat pana učitele, vzal už tento klobouk a vážně odcházel ze dveří.

"Kdo že přijde?" dloubl tedy pro jistotu svého souseda, řidících Pepánka.

"Velebnej pán," poučil ho Pepánek.

Tonda se zamyslí. "Hm — hm, co pak tu asi bude dělat?" vrtalo mu mozečkem. On znal dobře velebného pána. Viděl ho často, když přicházel k nim do vsi. Před ním jdou pokaždé dva kluci v modrých komžích, na hlavě má malou, podivnou čepičku černou a na sobě veliký plášť se stříbrnými květy a v zadu s velikým, náramně pěkným trápem. Tak přišel k nim, když měla jejich babička funus, i když odnášeli Řehákovici dědouška. A v kostele ho také několikrát viděl, pokaždé v neděli. Byl celý bílý, docela jiný než všichni ostatní.

"I jen ať přijde," rozhodl se konečně Toník, "je to zrovna dobře, alespoň si ho prohlédnu hezky z blízka a bude-li mít ten trápec v zadu a bude-li jen trochu možná, uříznu mu ho, jistě uříznu," chystal se v duchu a mačkal v kapse červenou grošovku, kterou si vyměnil za hadry od dědka hadrníka.

"Po-chvá-len-Pán-Je-žíš-Kri-stus," zazpívali v zadních lavicích „supáci“, t. j. kteří měli na svých loňských zprávách vesměs slušná čísla 4—5. Dávali se na všechno, co ve třídě se dalo jaksi blaseovaně s povýšeného hlediska. Kdykoli pohlédli

„na ty malé“, na „nováčky“ rozsazené v prvních lavicích, vždycky zřetelně stálo v těch jejich pohrdlivých pohledech slovíčko „ucha“.

Pouze ti zadní pozdravili. V předu vládlo upjaté zvědavé ticho. Jenom očka se o poznání rozšířila a hubičky se pootevřely. Do třídy vešel pán zrovna takový jako pan učitel, až na to, že neměl vousy. Ale měl kabát i kalhoty, vestu s řetízkem, klobouk i boty, „zcela jako pan učitel,“ konstatoval si v duchu Tonda, jak ho napoprvé zrakem přeměřil od hlavy až k patě. Usmíval se na ně jako pan učitel a říkal jim docela i „milé děti“, všecko zrovna jako pan učitel.

„Kdo pak to je?“ dloubl Tonda sžírán trapnou nejistotou Pepánka.

„To je velebněj pán z Mitrovic,“ hrdě řekl řídících Pepík. Znal výborně velebného pána, chodí k nim do školy dvakrát týdně, nosí mu obrázky a někdy, když cestou zmokne, suší mu maminka v kuchyni kabát.

Strašlivý vztek popadl Tonda. Takhle mu do očí lhát!

„Tohle není žádněj velebněj pán, nemá čepičku, nejdou před ním kluci, a kde je plášť, a květy, a trapez a —“

„A je to, a je, a je,“ dupe nožkou Pepíček.

„A není“ —

„A je“ — a už se jako krupky sypaly rány.

„Hola, co pak je to tam, co pak se to děje?“ vyskočil kaplan od stolku, kde si zapisoval do třídní knihy hodinu a cestu do přespólní školy.

„Halejte vy, von mi furt říká, že jste velebněj pán,“ čertil se Tonda jako kohoutek.

„A von mi nechce věřit, že jste velebněj pán,“ přednášel spornou záležitost plačtivým hláskem Pepánek.

Tonda prohrál zase spor na celé čáře. „Ten kluk mizerná to už zase věděl,“ huboval v duchu na souseda, „zase vyhrál, ale však já se mu pomstím.“

Velebný pán už si nesedl, stoupl si před lavice a počal učit.

„Tak kdo pak z vás se umí pěkně modlit?“ zněla úvodní, důvěru budící otázka. Pepík vymrškl se jako rybička a zatřepetal vesele ručkou. Modlil se „Otčenáš“ a pěkně, ani se nezajíkl, ani se nespletl jednou, ba hlásil, že ještě umí „Andělíčku, můj strážníčku“, potom „Když na lože vkročím“, potom „Šel jest Pán Bůh, šel do ráje . . .“

„Nu dost, dost, jsi hodný,“ chválil ho kaplan.

„Pro Pána Jána, ten toho umí,“ závistí trnul Tonda, a strachem schnul, bude-li chtít ten nový pan učitel na něm, aby se modlil.

A chtěl!

„A než se pomodlíme, co pak děláme?“ řekl a už bílým, suchým prstem ukazoval na Tonda. Tonda čerstva přimhouřil oči

a dělal jakoby to neviděl. Ale viděl, dobře viděl, jak ten tenký prst jako šíp na něho míří, jak se k němu blíží, blíž a blíž, „ty, ty,“ fuká mu na hlavičku, „a tohle bude teď pěkné,“ pomyslí si ještě Tonda a jako v mrákotách pomaloučku vstával.

„Jak se jmenuješ?“ znělo to nad ním.

„Antonín Ha-hanousek,“ koktal Tonda.

„Tak pověz, Hanousku, co pak děláš, než se začneš modlit?“

Tonda si vzpomínal, jak je to doma pokaždé . . . „Aha,“ rozjasnilo se mu v hlavě, usmál se trochu a řekl: „To jsem napřed bit a pláču.“

V zadu se hlasitě zasmáli. Velebný pán ani brvou nehnu, ale od Tondy už neodešel. „A proč pak jsi bit?“ ptal se ho laskavě.

„Nu, abych se modlil.“

„Ty se nerad modlíš, co?“

„Nerad,“ přiznával se Tonda.

„A proč?“

„Protože neumím.“

„Tak se pomodli, jak umíš,“ vybízel ho kaplan. Tonda se už s ním spřátelil. Díval se mu klidně do tváře a nic se už nebál. Ale modlit se nechťel, cítil, že by to tak nesvedl jako Pepánek, maminka tu není, aby mu napověděla, tak je to tuze těžká věc.

„Rychle tedy, modli se,“ nutil kněz.

„A já nechci,“ rozhodl se Toník náhle, „ať se modlí za mne tuhle ten,“ při tom ukázal bradou na souseda řídících Pepíka a na znamení, že je audience skončena a jsa hrdý na svůj nápad, kterým pomohl si z úzkých, spokojeně usedl si na své místo.

„Počkej, počkej,“ zdržoval ho velebný pán, „ten už se modlil, teď je řada na tobě, vstaň pěkně, a když se pomodlíš dostaneš ode mne pěkný obrázek,“ a vytáhl z kapsy obrázek a držel ho Toníkovi před očima. Tondovi se v nich zajískřilo. K vůli obrázku už by se něčeho odvážil i kdyby to byla věc pro něho tak krkolomná, jako pomodlit se „otčenáš“ bez chyby. Ale Tonda byl diplomat. Měl své zkušenosti s maminkou. Ta mu také často slibovala: „budeš-li hodný, dostaneš hrušky, nebo jablka,“ nebo i koně docela mu jednou slíbila. Tonda byl pak vskutku hodný třeba týden, až potom někde rozbil náhodou nějaký hrnek, nebo pustil jejich malého kluka na zem, nebo si roztrhl kalhoty, někdo přišel na něho žalovat, a on nejen nedostal koně, ale výprask za všechno si utřil . . . „Tak, zrovna tak by to mohlo zas dopadnout,“ říkal mu vnitřní hlas s ohledem na malou znalost „Otčenáše“.

„Dejte mi ten obrázek napřed,“ pustil se proto do smlouvání.

„Až uvidím, jak se umíš modlit.“

„I ne, dejte mi ho hned.“

„Tak tu máš,“ smál se kaplan a podal mu obrázek, „a teď mi tedy udělej kříž,“ vybízel Hanouska.

„Vám?“ překvapeně podíval se na kněze, „vám já nemůžu, já ho dělám jenom mamince.“

„Tak, a jak to?“

„Nu, vona říká, že ji dělám jenom samý kříž —“

Velebný pán přestal se usmívat, napomenul Tonda, aby byl hodný, aby poslouchal maminku a nedělal jí kříž, aby ji totiž nezlobil, ale on že chce kříž jiný, a už mu vzal ručičku a řekl: „Udělej mi kříž, jaký děláš, než se modlíš: Ve jménu Otce i . . .“

Hanouskovi se rázem rozbřesklo: „Ach, takový kříž,“ blaženě si oddychl, „to udělám,“ a už palečkem vrtal křížky na čele, na ústech i na prsou.

„Tak vidíš a teď se posaď,“ propouštěl kaplan žáčka, a oba si oddychli. Ještě chvíli cvičil a opravoval i sám ukazoval svatý znak křesťanství, až pak splynula s jeho rtů nová otázka:

„Kdy pak se modlíte?“ Nastalo utišení veliké. Jako mra-
venci u zrnka písku, jež se jim svalilo do cesty, tak zarazily se dítky na chvíli u nové záhady. Pomalu zvedaly se ručky, ochotné odvažit překážku.

„Když zvoní, když jsme se najedli, než jdeme spát,“ znělo to kolem. Pouze jedna odpověď nepřicházela, a na tu stále čekal dytčlivě velebný pán. Nešla a nešla.

„Tož tedy,“ rozhodl se pomoci dětem, „co pak dělá tatínek ráno když vstane?“ Hanousek pružně jako ušlápnutý hádek vyskočil. „Pověz, pověz tedy, Hanousku,“ radostně volal ho kaplan.

„Náš tatínek když vstane, tak si zapálí fajfku a jde někam ven.“

Kaplan zahořel ruměncem, styděl se za svoji nešikovnost a ve zmatku jen aby něco řekl, optal se ještě: „a maminka?“

„Maminka? Maminka si klekne na zem a modlí se dlouho,“ povídalo upřímné dítě, můj rek, hrdina můj, drahý Tonda Hanousek.



DESETKRÁT OPSAT!

Čím dál tím méně líbilo se Franckovi ve škole. Ba nyní — když na teplých křídlech přiletělo k nám do vsi jaro, když po mezích bělely se sedmikrásky a s housátky o závod se žloutly pampelišky — bylo to prostě k nesnesení. Francek si přál upřímně a vroucně — „aby se něco stalo“ — třeba na příklad — aby pan učitel umřel, nebo aby škola celá se propadla — nebo aspoň, aby vyhořela — aby byl s ní pokoj — aby vrátila se k němu zas stará volnost a zlatá svoboda.

K nevydržení to bylo! Ještě s počátku byla s panem učitelem řeč — ale čím déle chodí do školy — tím víc utahují se pouta a osobní svoboda se omezuje. Nic — ničeho nic si Francek nesmí dovolit — ani té nejmenší radůstky jim pan učitel nedopřeje.

Tak třeba tuhle plivl Francek na lavici — zdála se mu špinavou a chtěl ji utřít — rozmázl sliny a jezdil po nich dlaní. Pískalo a vrzalo to znamenitě a celé okolí z toho mělo radost převelikou. Francek třel a tlačil dlaní — až byla horká —

„Píská to jako myši — anebo jako malí ptáci,“ zavelebil soused — ale už tu také stál pan učitel a už mu hrozil, že nesmí sedat v lavičce — ale stát u stupínku . . .

Seděl tedy a chvíli poslouchal. Pan učitel s bílou křídou v ruce stoupl si k černé tabuli a namaloval na ní kolečko. „Tuze pěkně to namaloval — ani já bych to tak nedovedl,“ chválil ho v duchu Francek, kterému každý kruh dopadl hodně „na šišato“. Pan učitel jakoby tušil pochvalu žáckovu — namaloval ještě jedno. „To bude vozík,“ hádal Francek — ale šeredně se zmýlil. Celou řádku jich napsala bílá ruka pana učitele — a jeho ústa řekla — „pozor dítky — to je písmeno „o“, jak se tiskne.“ — Ach, všhecka poesie rázem s těch koleček zmizela, všhecka illuse byla seřena . . . A tak jen samá

hořká zklamání tu na něho čekala. Odrhl mrzutě oči od tabule a zadíval se na lavici. Před ním ležela tužka. Pěkná, nová — ráno ji dal tatínek Franckovi — sám mu ji ořezal, byla hranatá a měla zlatý nápis na konci. Ležela pěkně tiše v rýze u kalamáře a ani se nehnula. Pouze černá špička vykukovala z bílého dřeva. Francek neodolal — dotekl se prstíčkem toho černého hrotu a hle — tužka sebou pohnula a už se válela po šikmém prknu lavice dolů — cestou si vesele bručela — a svalila se Franckovi přímo do klínu. Spouštěl ji znova — tak se mu to líbilo, jak ta valící se tužička cestou vesele drnčí a bzučí — a hle — už tu byl zas pan učitel — a nevinnou tužku mu sebral a zavřel do stolečku, jistě tam pláče — a Francek ji nemůže vysvobodit ani potěšit . . .

„Žák dostal od otce dvě jablka — od matky jedno jablko a od babičky tři jablka — kolik měl jablek?“ táže se pan učitel.

Francek se blaženě usmál. Byl by málem zapomněl! Ano — babička mu dala jablko — má je v tašce — a musí za čerstvé paměti — aby zase nezapomněl — podívat se na ně — potěšit se pohledem — a už ručička loví v kožené tašce, odkud vytáhl pěkné, červené, panenské jablíčko . . . Francek je chvíli prohlíží, hladí, voní k němu — ukazuje je sousedům v pravo i v levo — v tom blíží se kroky — ach jistě pan učitel — „vezme mi je“ — šlehlo hlavičkou Franckovi a už se do něho zakous — skoro půl mu ho zmizelo v ústech — ale zbytek stal se kořistí pana učitele a putoval mu do stolečku . . .

Ano — tak se mu vedlo ve škole. Mohla ho tedy škola těšit?

A zvláště teď — blížily se velikonoce — plno starostí a plno práce pro každého řádného kluka! Francek počítal v duchu, kde nařeže kočiček, kolik za ně dostane u strýčků — u tetiček — u kmotříčky a u dědouška. Je třeba opatřit si klapačku a řehtačku — nebude se zvonit — kluci budou sami „řehtat“ třikrát denně a pak o pomlázce „vybírat“ — možná že bude mít deset — snad i více vajíček.

„A ty — nepozorný — roztržitý hochu!“ zahřměl v tom hlas nad Franckem a palec s prstem jako kleště popadly ho za ucho. Byl to pan učitel — který Francka z říše vidin a fantasií uváděl zpět do střízlivé skutečnosti — „za trest opíšeš doma všechny tři řádky desetkrát a tatínek musí trest podepsat.“

Slzy skočily Franckovi do očí a jimi viděl tatínka s napraženou pravíci — s pravíci ozbrojenou dlouhou, dobře pletenou a pařenou metlou — a jimi viděl i na tabuli krasopisně napsané tři řádky, které opomenul si napsati do sešitu.

„Ruka bývá v rukavici —
noha bývá v nohavici —
zvonek visí na zvonici —“

Píše je teď. Chvatně je píše — aby je nezapomněl — ale ostatní už skládají a půjdou domů! — „Domů — domů! . . .“ jásají, pouze Francek nejásá.

Jde schliple domů . . . rovnou cestou domů — s panem učitelem nejsou žerty — mluvívá s tatínkem — a nejlépe je poslechnout hned a psát — „desetkrát to napsat“ a až se zachvěl při té myšlence . . . Odolal svůdnému lákání — nezastavil se ani, aby si zahrál „bůny“ ani „kuličky“, ale rovnou cestou letěl domů.

Tam klekl si na židli — sešit položil na stůl a dal se s chutí „do trestu“. Odpolední slunéčko umazaným oknem dívalo se naň. Jeho paprsky přímé a rovné jako zlaté struny padaly Franckovi na papír — ale on odolal. Nevyvábily jej ven.

Tonda, Karel i Pepa hráli jakoby naschvál dnes zrovna pod oknem špačka. Každé odpálení — každý úder palestry o tvrdý dřevěný váleček — zřetelně slyšel u stolu sedící Francek — ale pokaždé si jen povzdychl a ještě pilněji psal. Jazyček měl v levém koutě úst, pot perlil se mu na čele a celým tělem si pomáhal — vykrucoval na počárkovaném papíře písmenku po písmence.

Už to uměl z paměti — už na předpis ani se nedíval — a jen už asi po páté nebo po šesté psal a hlasitě si říkal:

„Ruka bývá v rukavici —
noha bývá v nohavici —
zvonek visí na zvonici —“

Libily se mu ty veršičky, protože si je lehce pamatoval. Jak dopíše — hoj! — vyletí ven — ven — a nahradí si, co teď zameškal.

Po deváté už to píše a konečně po desáté — — — „Hotováóó!“ vykřikl hoch radostí a udělal tečku. Celá kapka inkoustu sletěla s péra a posadila se na bílý papír.

„Tak —“ rozhněval se žáček a vyplázl na ni nezpůsobně jazyk — shýbl se a — kaňka zmizela.

Měli to sice přísně zakázáno — lízat inkoust, protože je prý jedovatý — ale kde pak! Pan učitel všecko neví! Inkoust se nedělá ze žaludů — jak myslí pan učitel — ale kupeček ho dělá ze sazí — octa a vody — soudek ho udělá a za krejcar ho dá plnou skleničku a ten neškodí — ten se může pít — a ne lízat . . .

„A teď ať to uschne —“ řekl si ještě a sáhl po čepici. Za chvíli už zvonil jeho vysoký, pronikavý hlásek po návsi . . Vynahrazoval si, co zanedbal — zaběhl na dětskou bursu a zkusil štěstí s kuličkami i fisolety — proběhl se ve hře na honěnou — proskákal se po jedné noze, když dělal „lišku“ — zaskočil se podívat do sadu — nejsou-li kočičky „přezrálé“ a teprve, když se šerilo, vracel se vybouřen a spokojen k otcov-

skému stolu. Za ním už dnes vsutku také seděl otec — držel v ruce jeho sešit a při svitu lampy jej četl . . .

„Co pak to sem mažeš — myslíš, že kradu peníze — a ty zbytečně budeš kazit papír —“

„To je krasopis — my to psali ve škole na tabuli a musili jsme to opsat do sešitů.“

„Tak ještě lhát budeš“ — rozpaloval se otec a odpínal řemen.

„Tatínku, když vám povídám —“ sepjál ruce Francek — „já musil opsat — já dost nerad — ale musil jsem — pan učitel poručil — desetkrát po sobě jsem to musil psát“ — otec obrátil list ku předu a četl — dlouho četl . . .

Pak zase obrátil list v sešitu a strčil jej Franckovi až k samým očím: „přečti tedy nahlas, co jsi napsal“ — poručil — ale už nějak méně přísně.

Francek vzal sešit — a četl:

„Ruka bývá na zvonici —
noha bývá v rukavici —
zvonek bývá v nohavici —“

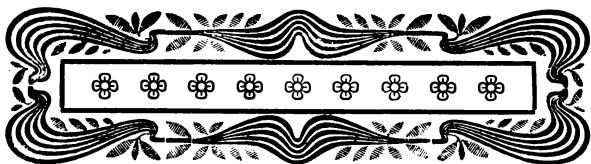
Všichni ve světnici dali se do smíchu. Ale Francek v zápalu četl dál — co napsal po desáté:

„Ruka bývá v nohavici —
zvonek bývá v rukavici —
noha visí na zvonici —“

V tom se mu rozbřesklo — a div do pláče se nedal.

Psát — psát musí znova — buď dnes -- nebo zítra po škole . . .

Ó ta škola! . . . ta škola! . . .



MLSAL?

Konečně se dalo odpoledne do deště a celá ves se radovala. Sedláci, že namokne řepám, a dělníci, že si oddychnou, zvláště jejich ženy se těšily. „Alespoň bude lze si vyprat a poklidit — to pro tu řípu člověk ani žádné neděle nemá,“ říkaly si deputátnice.

I škola se utěšeně naplňovala. Pršelo jen se cedilo, nebylo možno ani husy pást, a tak i největší nedbalci musili do školy. Ve třídě otevřely se dveře a jimi vešel vzácný — převzácný host — Antonín Rouček. Jindy vrazil do třídy s tváří zářící, s očima rozjiskřenýma a s nějakým radostným pokřikem válečným — ale dnes šel jako zmoklá slepice. V očkách ještě třeptily se mu slzičky a po uprášených líčkách zřetelně bylo viděti stopy, kudy se valily.

Toník sice se přemáhal, stavěl se veselým, dělal jakoby nic, ba pokoušel se i usmát jako jindy, ale byl to úsměv kyselý, nepřírozený, strojený. Na první pohled bylo všem jasno: Tonda byl bit.

„Toníku, co pak jsi udělal?“ udeřil na něho přímo pan učitel.

„Prosím nic,“ statně zalhával žáček, ale pohled pana učitele nesnesl. Sklopil oči a po nich i hlavičku. Klesla mu na prsa jako zvadlá květinka.

„Ty's byl jistě bit a plakal jsi.“

Hošík neodpověděl, ale dal se znovu do pláče. Ano, pan učitel uhodl. Bolestně plakal klouček, jakoby se někdo znovu nešetrně dotýkal těch míst, která ho dosud páčila.

„A kdo tě bil?“ jako ve snu slyšel Toník nad sebou otázku

„Ma — ma — maminka,“ vyrazil konečně ze sebe.

„Tak vidíš — maminka — ta maminka, která tě má tolik ráda,“ pokračoval nad Toníkem soucitný hlas — „to jsi jistě něco ošklivého vyvedl!“

Znal jsem Roučkovu maminku. Byla to pracovitá žena. Její muž byl zedníkem a chodíval vždy k jaru někam do Sas po práci. Bývala ráda, když už šel. Alespoň ji netrápil, nebil, a konečně i jedlík jeden ubyl. Neboť byly doby, kde muž doma ničeho nevydělal, ale ke stolu zasedl a ona musila sama všecky — jej i děti — živit. Ze Sas někdy poslal nějaký groš — někdy neposlal — ale ona na to nečekala — nepočítala s tím příjmem. „Pošle-li, obléknu za to děti,“ myslívala si, ale na živobytí vydřela sama.

Pracovala na panském denně až do šesti hodin, po šesté sehnala kus trávy pro kozu a husy. Tu a tam podařilo se jí něco nenápadně vzít. Měla pod zástěrou kolem těla jako každá žena uvázaný plátěný kapsář i v sukních měla našité dlouhé kapsy až ke kolenům. Dvě tři řepy do nich se vešly, při mlácení trochu zrní, cestou jablko se stromu, pár bramborů, hrstička lusek, když šla kolem hrachu, to byla hubená kořist, kterou domů přinášela . . .

Toník byl její nejstarší dítě — devítileté, ale protože chodil velice nedbale do školy, seděl dosud v první třídě, v poslední lavici.

Byl by rád chodil a maminka ráda by ho posílala — ale možná nebylo.

„Vždyť je to moje pravá ruka,“ říkala o něm Roučková — a on byl po ní živitelem rodiny — platnějším jistě než třeba jeho vlastní tatínek.

Musil především opatrovat všechny menší sourozence, než byl sám, ale mimo stádečko dětské měl na starosti i mnohem četnější stádo husí. — Na ty musil dávat pečlivý pozor, skoro pečlivější než na děti. O husy musil se starat, aby se žádná z nich neztratila a pak, aby se napásly, aby hezky mamince rostly. Proto směl je nechat vejít třeba do obilí — to věděl — ale nikdo je nesměl spatřit — a v tom právě ležela všechna jeho zodpovědnost proto jen u nich musil být. O, kdyby je dopadl ve škodě polní hlídač, jistě by je zajal a maminka by musila platit pokutu — šesták z jedné — anebo by poštvál na ně psa, anebo by ve vzteku mrštil po nich holí a některou buď zchromil anebo zabil . . .

Konečně i koza tu byla — vyběravá — mlsná, která ho nejvíce zlobila a vlíkla třeba kus cesty. Když napásl, bylo třeba dříví sehnat alespoň na podpal, vodu přinést — aby, až se maminka vrátí, měla všechno uchystáno . . .

Husám a koze nesmělo se nic stát — u dětí už to tak přísné nebylo. Nějakou modřinku neb bulku matka přehlédla.

Málo práce tedy nebylo. Ale Toník dovedl ji rozdělit i mezi mladší sourozence, ba i mezi jiné hochy — kteří mu

buď kozu nebo husu přibrali mezi svoje — ale vrchní dozor a všecku zodpovědnost měl přece jen on sám. Oklamat se maminka nedala. Zdaleka už viděla, má-li kozička plňoučké boky a husy krky hezky nadmuté . . .

Při tom všem hlásilo se v něm i hravé dítě ke svému právu. Musilo Tondovi zbýti tolik času — aby si s ostatními pohrál.

Ovšem nesměly to být takové hloupé hry, při kterých se musí sedět — nebo stále na jednom místě, ale „lítací“ — jako je „na honěnou“ — „na schovávanou“ — nebo „na koně“ — nebo „na zloděje“ — aby si při nich mohl oběhnout i kozu i husy.

Prázdnno měl jen když přšelo. To maminka prala a podlahu myla — děti a dobyteček ošetřila — a Tonda směl do školy . . . Jinak Roučková poklízela v neděli — a když ve žních anebo v řepách i v neděli musila do práce — tu právala v noci . . .

Prosté srdce dětské cítilo s matkou, bývalo ji Toníkovi líto — měl ji velice rád a poslouchal ji ochotně. I matka je měla všecky ráda — nejraději vždy toho nejmenšího — a hle — přece dnes Tondou trestala.

„Tak proč pak jsi byl bit?“ musil jsem opakovat otázku — neboť Toníkovi se nechtělo s barvou ven.

Chvilí bylo ticho. Ale pak si Rouček utřel oči i nos a pověděl na sebe upřímně a otevřeně:

„Máme doma malého chlapečka — a já jsem mu snědl rohlík —“

„To asi nebyl chlapečkův rohlík,“ chytal jsem žáčka v řeči — „vždyť nemá ani zoubku, jak by ho jedl —“

„I ba byl to jeho,“ vysvětloval Toník svůj přečin — „zoubků pravda nemá — ale maminka mu každý den ráno koupí rohlík a mně dá bílý, plátěný hadříček. Když kluk pláče, musím ulomit kus rohlíku, rozkousat ho na měkko — zabalit do hadříčku a dát mu to do hubičky — pak mu dám napít mléka a je nakrmen.“

„Nu a proč jsi to tak neudělal?“

Toník zčervenál jak růže . . .

„Prosím — on neměl kupec chleba, nepřivezl mu ho pekař — a tak maminka přinesla jen ten rohlík. Měl jsem k poledni veliký hlad — a jak jsem ten rohlík rozkousal — byl tak tuze dobrý — že jsem ho musil spolknout . . .“

„A to's jej celý sněd?“

„Já ne — já spolk' jenom jednou — ale viděly mne naše děti, Jeník, Mára a Karlík, a hned křičely: „dej nám taky — dej nám taky!“ a hrozily — nedám-li — že to povědí mamince. Tak jsem si myslel, že to maminka nepozná a snědli jsme celý rohlík sami. Ale maminka jak přišla, pohlédla na plátěný chlapečka — hned všecko uhodla a byl jsem bit.“

Slzy jako bohatý hrách veliké koulely se hošíkovi při té zpovědi po tváři — — — — —

V první lavici poslouchala správčovic Mária a tuze se tomu smála. Pro ni nebyl rohlík žádnou lahůdkou. Ona si nosí denně do školy mastný rohlíček, pěkně po délce v půli rozříznutý a na obou půlkách tlustě máslem a medem pomáznutý.

A ještě maminka se jí ptává: „Nechce, drahoušku můj, dva rohlíčky?“ — — — — —



PODLE ZÁKONA . . .

„Vybral ptáčky“ — žalovaly naň děti ve škole — „trhal jim hlavičky a házel je za vsí do louže . . .“

Byl postaven za to před učitelskou konferencí, stál před celým sborem — ale zarputile ke všemu mlčel.

Tím prý se právě k té hanebnosti přiznal.

Co s ním — s lumpem?

„Nasekat mu“ — navrhl kdosi ze sboru.

„Tělesné tresty podle zákona se vylučují — to dle zákona musí před místní školní radou,“ vykládal jiný.

Svolali tedy místní školní radu — bylo to v neděli dopoledne — asi za velké.

Třídní učitel přednesl žalobu a předvedl zločince.

Všichni trnuli hrůzou a odplivovali si mravním hnusem nad zkažeností mládeže . . .

„A co s ním? Jak ho potrestat?“ ptal se předseda.

„I nasekat mu, nezdarovi!“ odlevil si přisedící.

„Nasekat! Nasekat!“ opakovali jako ozvěna svorně a věrně kolem stolu sousedé.

„Hm! — a kdo mu má nasekat?“

„Tak smí učiniti dle zákona pouze otec!“ vykládal přítomný učitel — „jiný ne!“

„Tak pro něho pošleme policajta — —“

Za chvíli přišel starý Martiňák, bledý, chvějící se rozčilením: „Co pak jsem udělal, jářku starosto, že pro mne pošláš policajta?“

„I ty nic, ale tuhle tvůj Francek vybral ptáčky, zakroutil jim hlávky a naházel to všechno do obecní louže, i usnesli jsme se, že to nepošleme výš, abys neměl se soudy žádné opletání, když kloučeti důkladně nasekáš . . .“

„To's mohl jen vzkázat a byl bych Francka zmlátil . . .“

„Viš“ — kroutil předseda hlavou, „to je tak: místní školní rada musí mít jistotu, že kluk byl potrestán — nasekej mu tady — hned — před námi — jinak by to musilo dál — k soudu . . .“

To píchlo otce do živého — zčervenal . . .

„K soudu? Jen to ne! Radši na marách, než na právách! Pojď sem, Francku!“

Francek se plížil schlíple. Cítil už předem strašné rány na svém umdleném těle. V tom už padaly . . . zafatě pěstě mozolných rukou dopadly na jeho hlavu, tvář, záda . . . Otec chvěje se zlostí — bušil doň sípaje: „Zabít tě musím, zabít — lumpe — takovou hanbu mi udělat před obcí — veřejně, zabiju tě — zabiju“ — a honil své dítě světnici . . . Francek křičel bolestí a krvácej z nosu, kropil bílá prkna vydrhnuté podlahy rudými skvrnami . . .

Poděšeně vyskakovali sousedé ze zástolí a vrhali se na otce — —

„Martíňáku! Martíňáku! Pamatujte se!“ křičeli všichni a rvali rozsápanému otci hocha z rukou . . .

„Nechte mě“ — bouřil Martíňák dále, až sliny litaly mu od úst — „nechte mě — nebo pomlátím to všecko. Když bít, tak bít! Proč jste mě volali? Co? Proč chcete moji hanbu? Proč mě štvete dřív jako psa? Proč ne doma — ale tady před vámi mám svou vlastní krev trestat? Proč to chcete vidět — co?“

Mezi řečí pustil kluka, pan učitel šel s ním a umýval ho u pumpy na dvoře. —

Rozhněvaný Martíňák ale hřimal dále: „Proč ho nepotrestají ve škole? — proč ne vy zde? Že nesmíte? A tuhle hanbu mi připravit veřejně — to smíte? A vy myslíte — že nemám cit? Že se za své děti nestydím?“ — při těch slovech už se mu rozhněvaný hlas lámal, brada se mu roztrásla, oči zalévaly se slzami — jež jako hrachy vyrvaly se ven a po bronzové opálené tváři rýhami vrásek stékaly do úst . . . Stydě se ještě víc — odcházel plačky domů . . .

„Jednali jsme přesně dle zákona“ — vykládal předseda míčky se rozcházejícím členům místní školní rady.



PRVNÍ OBĚT . . .

I.

V bohaté nádheře mladé, bujné krásy své stálo letošní jaro. Plýtvalo květy, zvonilo zpěvy a hýřilo v pestrých barvách. Bílé hrozny akátových květů houpaly se na ostnatých větvích po celé zámecké aleji, v parku na bílých, štíhlých břích třepaly a radostí chvěly se svěže zelené lístečky. Rděly se pivoňky, pukala růžová poupata, opojně dýchal jasmín těžké, líbezné svoje vůně.

Tak vyzdoben širý kraj očekával příchod nejvyššího Krále . . .

Ve čtvrtek — na počátku června — mělo být Boží Tělo . . . ! Ze zámecké kaple ve zlatém pluvíálu pod brokátovým, sněhobílým baldachýnem toho dne vykročí šedohlavý, staříčkový kněz — a hedvábným velem maje ruce zahalené — ponese Tělo Páně ke čtyřem oltářům; postaveným ve čtyřech koutech parku . . .

Kolem růží půjde, kolem bříz, šeříku, jasmínu, pivoňek — pod klenbou akátů a lip — a proto v posledním týdnu tak spěšně obalovalo se všechno květem . . .

I lidé velcí — dospělí měli plné ruce práce . . . V těžkých korbách přivázeli žlutý písek, pleli záhony, čistili stezky a uhrabovali je neúnavně pro — Boží Tělo . . .

A v srdcích malých jásala radost — půjdou za družičky . . . Bílé šaty, růžové stuhy, na hlavách věnce, v rukou kvítí, tak půjdou před zářící monstranci jako andělové před Božím trůnem. —

V zámku — v bytě ředitele panství — v dětském pokojíku na zvláštním stolku natřesený, načechráný, ušitý z jemného batistu — jako bílý obláček kdyby se to sem s nebe

šnel — leží nové dívčí šatky . . . Jakoby na tom obláčku kus modrého nebe uvázlo, tak tu a tam vykukuje z nich jemná stuha nebo páska. Něžný jako pavučina a úbělový jako sníh složen ležel vedle dlouhý závoj, zelený věneček a atlasové střevíčky . . .

Jako poklad ohromné ceny, jako vzácný div světa — uctivě pozorně — se zářil v dětských modrých očkách svých obcházel ředitelova dcerka — šestiletá Slávinka — kulatý stůl. To všechno, co na něm je vyloženo, jest pro ni. Půjde i ona zítra, pozejtří už po první za družičku.

Ale v tom náhle celá zesmutněla, zraky rozžávené se zavřely a dětské tělo celé otřásl se strachem a hrůzou. Na stole, uprostřed zeleného věnečku leželo malé, černé pouzdro — jako inkoustová skvrna v tom sněhovém závěji tu vypadalo, nehodilo se sem, nemělo tu být — a přece tu bylo a při pohledu na ně Sláva celá se otřásla, protože mráz jí běžel po ručkách, nožkách, po celém jejím růžovém tělíčku . . . Chvilí měla přivřená očka, ale dlouho to nevydržela . . . Pootevřela jedno a už pozvedla druhé víčko a pomněnkové oči prokoukly — a první, nač zase padly, byla ta malinká, černá, kožená skříňka s bílým puntíkem na straně místo zámečku. Už nevšímal si šatů, ani závoje — ničeho — jen na to pouzdro drobné upírala svoje očka — už ne ustrašená, ale dychtivá, zvědavá.

Věděla, co je v tom pouzderku malém — maminka jí je otevřela a dala otevřít i zavřít — do ruky jí je dala — a sama si je sem odnesla a položila — ale přece nemohla odolat, aby po něm nesáhla chvějící se ručkou znova . . . Vzala je něžně jako ptáčka, posadila si je na svoji malinkou dlaň a druhou rukou je otevřela . . . Jako krev začervenalo se to uvnitř — ale nebyla to krev — byla to jen rudá sametová látka — již to pouzdro uvnitř kolkolem všude bylo měkce vyloženo, vystláno, „aby se jim to hezky spinkalo,“ kmitlo dětskou dívčí hlavičkou a už zcela jinak, bez bázně, naopak — nadšeně, unesena podivem hleděla Slávička do rozevřené, jako na dva kusy rozeklané krabičky. V ní jako na hebkém polštáři odpočívaly těsně vedle sebe dva zlaté tenké kroužky a na každém hořel, třpytil se, mihal malý, ostře do hran broušený kamínek. Byly to dvě zlaté, brilantové náušnice. Tatínek je přivezl a daroval Slávince už dávno, hned když byla malinká. Dlouho o nich nevěděla — až letos, když se rozhodlo, že bude po první družičkou — řekla jí matka: „a dostaneš po první toho dne náušnice.“

Tenkrát Slávička zatleskala ručkama a objala horoucně maminku z velké radosti. Bude nosit náušnice, jako matka, jako teta — jako slečny komtesy — budou se jí svítit a třpytit v ouškách jako hvězdičky.

„Ale Slávo, ta bolest!“ připomenul jí najednou otec. Dítě hned nechápalo . . . „bolest — jaká bolest?“ myslila si, bála se bolesti velmi, od té doby, co jí zoubek tahali a v krčku mandle řezali . . . „Bolest?“ a ustrašené oči obracela tázavě od matky k otci a naopak.

„I to nebude bolet!“ krotila a hladila paní ředitelová poděšenou dcerušku a vyčítavě zahleděla se na muže — „to pan doktor jenom jehličkou udělá ti malinkou díрку tuhle v oušku a navlékne ti náušničku . . .“

„Dírku? — V oušku? — Pan doktor?“ pomalu ptala se Sláva a zvolna ty pojmy spojovala — navlékala na ni samostatné myšlenky — a už po chvílce věděla, že to bolet bude, určitě to věděla — „jehla!“ — napadlo jí a vzpomněla si, jak se hrabala mamince jednou ve vyšívání a bodla se o jehlu. — Ó jak to bolelo! — píchla se v zahradě o trn — a jaká to byla bolest! — tak sháněla, a smetala na hromádku všechny svoje zkušenosti a jasně věděla, že jí to bolet bude a ztichla. V očích jí pohasla radost, a vkradla se jí tam bázeň. „A musí se propíchnout ouško?“ ptala se po chvíli otce — když už rodiče dávno o jiném mluvili . . . Myslíla, kdyby to šlo nějak si je jen uvázat, jako má na krčku křížek, nebo si je navléci jako prstének na prstíček . . . Ale tatíček se smál a poslal ji podívat se mamince na ouška. A tam to Sláva na své vlastní oči viděla.

Matička měla opravdu konečky uší provrtané, propíchnuté, tak děravé, že když si vypnula náušnici, Slávinka viděla tou skulinkou v uších zářit z okna světlo . . . A takovou skulinku i jí musí provrtat pan doktor v každém oušku — až dole — v tom měkkém masíčku — kde není ani kůstky — Sláva to ani neucítí — jen to trochu štípne, a bude po všem . . . Tak jí všichni říkali a těšili — ale nevěřila jim. Měla své bolestné zkušenosti, a od té chvíle, kdykoliv podívala se na to pouzdro — dva city prostupovaly, protínaly se v její dětské duši: radost a strach . . . Sláva si přála mít náušnice — nositi je jako dvě jiskřičky v ouškách, ale bála se té bolesti, toho bodnutí jehlou . . . Ó, časem ještě si vzpomněla — bodla ji kdysi včelka jenom malým žahadélkem, a jak to hrozně páliło . . .

A teď veliký doktor — stokrát větší než včelka — velikou jehlou — stokrát větší než to malé žahadlo — které tenkrát jí z rány vytáhli, bodne jí ne jednou — ale hned dvakrát . . . Myslíla na to ustavičně. Hleděla smířiti ty dva city, obejít to nějak — ale marně si hlavičku lámala. Řekla-li si „ne, nedám si ouška probodnout“ — letěla od ní jako ptáček pryč — daleko — radost z náušnic . . . budou stále v pouzdrku — nebude je nosit — nebudou na ní svítit a zářit . . . Hned proto rychle zvolala: „chci, chci je mít v ouškách.“ a tu hned pocítila ve hrůzné předtuše u hlavy těsně bolestné

bodnutí a strach celou jí zalomcoval . . . To všecko kolikrát po sobě v poslední době prodělala, procítila už ve své dušce mladé, a pořád ještě zůstávalo nerozhodnuto, má-li se zříci obojího: náušnice i bolesti, anebo sáhnout po obojím. Radost i žalost byly zde nerozlučně sloučeny. Marně namáhalo se dítě od sebe je odloučit a to kalilo mu všechnu radost, vrhalo to stín v jeho nadšení, ztrpčovalo mu to rozkoš, jakou vlévalo mu pomyšlení, že bude družičkou.

„Ne, nechci je!“ — řekla si jednou Slávinka — ale hned se lekla, bude-li moci býti bez nich družičkou — úsilně si vzpomínala: „má je správce Gábi?“ — „Má“ — odpověděl jí rychle vnitřní hlas. „A co Kapča, Tereza, Mína?“ — „Taky, taky, všechny už je mají,“ křičelo v ní nitro — tak že hrdinsky se rozhodla: „musím je mít také,“ a smířovala se s myšlenkou na bolest. Ale před školou optala se hned každé spolužákyně, které se klátily v lalůčkách uší náušnice: „pověz mi, bolelo to, když ti píchali ouška — co — bolelo?“

„Ó, a jak!“ — vypravovala jí ustrašeně důchodňovic Lenka — „až se mi mžitky dělaly.“

„A já omdlela“ — „a já křičela, až mne od doktora domů slyšeli,“ chlubily se dívky všechny . . . Sláva jako ustrašený ptáček poslouchala a znovu její pevné rozhodnutí se zakolísalo a znova a znova obcházela doma stůl s družičkovým úbořem.

„Zítra, pozejtří už bude Boží Tělo,“ vzdychla si Slávinka a zase zadívala se na rozevřené pouzdro ve své dlani. Jako v hnízdečku dva žlutí ptáčkové s jiskrnými očky — seděly v něm zlaté náušničky s drahokamy. Slávinka cítil, že se musí rozhodnout . . . Má-li jít za družičku bez nich anebo s nimi.

Nemůže si je na prstíček navléknout, nesmí si je na ouška na pentliče zavěsit — maminka to nedovolí, a vzít je chce, chce je mít, aby byla hezčí — jako druhé — aby se jí nesmály ostatní družičky, aby nemusila jít někde v zadu — poslední — protože nemá náušnic . . .

„Tak co, Slávičko, půjdeme?“ ozval se ze salonu sladký hlas mamčin . . . Lekla se ho — až do svačiny, řekla maminka, že jí musí říci, půjde-li s ní k doktoru . . . Pobledla — zavřela pouzdro, až cvaklo — sevřela je do pěstičky a pomalu šourala se k mamince . . .

„Půjdemo — mamičko — ono to nebude bolet — vid’? Jen to štipne malounko — vid’?“

„Žena v ní zvítězila,“ řekl francouzsky v té chvíli ředitel své choti. On s tím nesouhlasil — a útrpně se usmál jen, když mu jeho choť na všechny jeho námitky odpovídala: — „všecky už je mají, jen ona ne, pomluvili by nás — aspoň někdy musí vzít do uší náušnice — aspoň zde — na venkově —“; docílil jen toho, že dali dceruše na vůli, aby sama se rozhodla — a tu v ní promluvil cit čistě ženský, snaha líbiti se,

býti hezkou, tak hezkou jako jiné, nebýti pozadu, mlíti všecko, co jiné krášlí . . .

„Ženská — inu ženská,“ bručel ještě ředitel, dívaje se za ženou, jak zvolna kráčí s dceruškou k panskému lékaři . . .

II.

„Musíš být hodná, nekřičet a neplakat — pan doktor by se zlobil — musíš hezky se poklonit až tam přijdeme a říci: ruku líbám,“ napomínala cestou matka svoji dcerku a sama cítila trapnou obavu: jak to dopadne. Sláva celou cestu mlčela — poslouchala. Byla bleďa a očička jí rozčileně svítila . . .

Zapomněla se u doktorů poklonit, neřekla „ruku líbám“, ale stále jen dívala se na ruce lékařovy . . .

Posadili ji k oknu pěkně do křesla, přinesli mísu s vodou, do níž pan doktor nakapal nějaké páchnoucí tekutiny a hodil tam náušničky. „K vůli desinfekci, milostpaní — je to slabý roztok karbolový,“ řekl při tom matince, ale hodil tam pak ještě krátký, matně se lesknoucí předmět . . . „Jehla, jehla,“ pomyslíla si Sláva a nic nerozuměla z toho, co lékař povídá s její maminkou. Viděla potom, jak přinesl veliký kus bílé vaty — jak jí vázal kolem krčku tuhé, nepromokavé plátno — pohladil ji po hlavičce a optal se jí lahodně: „bude hodná, Slávinka?“ a než měla čas odpovědět — už jí stříkal na konec ouška prudce jakoby ledovou vodu. „Umrtvíme ji boltce,“ řekl mamince, ale Sláva to neslyšela, cítila jen, jak jí zebe ucho — mimovolně popadla se ručkou za ně — ale už to mrazilo na ruce — odtrhla ji, zavrtěla hlavou — „studí — studí,“ křičela a očima hledala matku. Ta stála těsně u ní a už jí měkkými dlaněmi držela rusou hlavičku. „Slávičko, buď hodná,“ napomínala ji přísně — a Sláva zase držela, nemohla rozeznat teď studí-li to nebo hřeje — „pálí — pálí —“ křičela a sekala bolestí rychle oběma nohama — ale v tom již doktor přestal — obrátil se k míse — lovil v ní rukou a když ji vytáhl, zaleskla se mu v rukou jehla. Sláva rychle přivřela oči . . . Lékař druhou rukou chvíli malou ohmatával ouško, pak je mírně natáhl — nasadil jehlu, zmáčknu a Slávinka v tom prudce vykřikla a trhla hlavičkou tak mocně, až ji vytrhla matce z rukou — „No, už je to,“ řekl lékař a smál se na ni — „už je to,“ řekla maminka a pohladila ji. „Jenom teď zavěsíme náušničku,“ promluvil lékař a znovu zalovil v míse a mezi prsty zasvítíl mu zlatý kroužek. Sláva mysli, že je konec a nevěděla, že jí dosud jehla vězí v uchu a bolestná operace, vyměnění ji za náušnici, že jí zbývá — a proto bezstarostně natočila hlavu a ani si nevšimla poznámky lékařovy: „A teď, milostpaní, pevně držet“ — cítila zas měkké prsty cizí ruky na svém uchu — a už vykřikla: „maminko — maminko — bolí — ach — bolí“ — ale lékař bez milosti protáhl jehlu skrz a neustal — dokud na

její místo nenavlékl náušníci. Sláva sebou zmítala a křičela, kroutila se — ale jako v kleštích držely ji matčiny ruce a nepovolily — nepustily — dokud doktor radostně nevykřikl —

„Tak, Slávo, provolávám jí slávu — držela se statečně!“ namočil do etheru kus vaty a setřel jí jako granát velikou kapku krve, jež z rány vytryskla . . . Ale sotva že ji pustili, Slávička rovnýma nohama seskočila s křesla . . .

„Nu, Slávinko, ještě máš jedno ouško“ — zdržovala ji matka.

Ale Slávinka jakoby neslyšela „mami, mami,“ prosila — „už ne, už ne,“ a chvěla se bázní celá . . . „Domů — domů!“ prosila úpěnlivě . . . Darma jí lékař sliboval cukrovinky, darma jí konejšili.

Darma se vadila matka: „Sláva je neposlušná — neposlouchá . . .“

„Domů — domů,“ na všecko odpovídalo dítě plačtivým hlasem.

„Nekřič, Slávinko, jen nekřič,“ konejšila matka postrašené dítě.

Lékař se usmál potměšile — shrnul si klidně rukávy a jakoby na nic nemyslel, klidným, lítostivým hlasem řekl: „Ach jaká škoda, jak by byla hezkou Slávinka s náušnicemi — šla by za družičku — a jako jiným dívenkám houpaly by se jí náušničky u hlavy jako dva zlaté zvonečky — ale bolí to, — vydáme tedy z ouška ten kroužek . . .“ a už jí sahal po hlavě. Rychle zabořila Sláva celou tvář do klína matky a ztišila se.

„Slávo, poslechnout — s jednou náušnicí nemůžeš přece ven“ — chápala se matka rychle té slovní metličky „Půjdeš na průvod bez náušnic.“

Sláva zvedla hlavu — ručkou otřela si uplakané oči . . . „Maminko — budu hodná — ať mi pan doktor tu jednu aspoň nechá.“

„Ale dítě — to nejde — to by se ti smáli — buď obě, nebo žádnou.“

A Sláva znovu byla v hrozných rozpacích. Pot vyvstal jí na bílém čelíčku . . . „Tak rychle — Slávo — co chceš . . .“

„Matinko, chci obě . . .“ šeptala jí dceruška a už znova poslušně lezla na křeslo . . .

„A budeš hodná?“

„Budu . . .“

„A nebudeš křičet?“

„Budu — ale jenom maloučko“ — a už nastavovala druhé ouško.

Doktor udeřil v Slávě na dosud neuvědomělý, skrytý cit každé ženy, na její touhu po špercích a ozdobě — vyvolal, probudil v tom dítěti — jako zkušený hudebník v nástroji vyvolává libovolný tón . . . „Milostivá paní, šněrovačka, těsné stře-

více, malé rukavičky, vlečka — ty všechny výstřednosti přijme Sláva postupem času tak jako dnes náušnice i kdyby jí to všecko bylo nepohodlné — protivné — odporné . . . Přinese každou obět i tu nejtěžší — bude-li to bon ton — moda žádat — bude kouřit, na kole jezdit, na koni, střílet na honu — všecko — všecinko dělat . . .“

„Ano — dnes přinesla první obět“ — vzdychla ředitelka.

„Obět všemohoucí bohyni vás žen,“ odpověděl lékař vážně — „modě“ a s poklonou doprovodil zářící, šťastnou Slávu s matkou ke dveřím.

OBSAH.

ODDĚLENÍ PRVNÍ: VELKÉ DĚTI.

	Strana
Jak jsem se stal kukátkářem	5
Za syna	15
Po smrti žebračkou	20
Pan inspektor	28
Léta plynou	38
Na cestu	57
Z paměti starého konduktéra	64
Do počtu znamenanych	67

ODDĚLENÍ DRUHÉ: MALÉ DĚTI.

Výlet	77
Kašel	84
Žid	87
Po prvé ve škole	95
Z boje proti tuberkulose	99
V hodině náboženské	107
Desetkrát opsat	111
Misal?	115
Podle zákona	119
První obět	121
